

วารสารชัยภูมิปริทรรศน์

Journal of Chaiyaphum Review

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2564)
Vol. 4 No. 2 (May – August 2021)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานุรักษ์ตามหลักการศึกษา เชิงพุทธศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

กองบรรณาธิการวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เลขที่ 97 หมู่ที่ 14 บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000 โทรศัพท์ 082-134-1049, 082-443-9987

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระเทพภาวนาวิกรม

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

พระราชสีมาภรณ์

พระราชปริยัติมุนี, รศ.ดร.

พระราชสีมาภรณ์

พระโสภณรัตน์บัณฑิต, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์, กรรมการมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

รองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์

บรรณาธิการ

พระศรีสัจญาณมุนี, ดร.

บรรณาธิการผู้ช่วย

พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี, ดร.

ดร.พูนศักดิ์ กมล

นางสาวกมัยธร มงคลกุล

กองบรรณาธิการ

พระเมธีสุตาภรณ์, ผศ.ดร.

พระครูสังวรวิริยรักษ์, ผศ.ดร.

พระครูใบฎีกาหัตถ์ กิตตินนโท, ผศ.ดร.

พระมหาปัญญาวรรตน์ สิริภโท, ผศ.ดร.

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน

ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

ดร.กนกกรส ผลการกุล

ผศ.ดร.ตามใจ อริสุทธิโยธิน

ดร.อัญชลี ยุคล ณ อยุธยา

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระปลัดสุรวุฒิ ฉันทมโม, ดร.

พระมหาหมื่นรินทร์ ปุริสุตโต, ผศ.ดร.

พระจาดรงค์ อาจารย์สุโก ดร.

ผศ.ดร.วินัย ภูมิสุข

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานกรรมการมูลนิธินายแพทย์สุจินต์ ผลการกุล.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ดร.สุนทร ธนศิลป์พิชิต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.สมเจต หลวงกัน	นักวิชาการประจำศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
ดร.กาญจพงศ์ สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.พูนศักดิ์ กมล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ดร.ศุภานนท์ ชอบประดิษฐ์	วิทยาลัยทองสุข
ดร.ทวี เลี้ยวประโคน	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี, ดร. ดร.พูนศักดิ์ กมล นางสาวกมัยธร มงคลกุล

พิมพ์ที่

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 97 หมู่ที่ 14 บ้านโนนเหลื่อม
ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000 โทรศัพท์ 082-134-1049, 082-443-9987

บทบรรณาธิการ

ความเจริญเติบโตของวารสารนั้นต้องพิจารณาในหลายเรื่อง ทั้งในเรื่องคุณภาพและปริมาณ กล่าวคือเรื่องคุณภาพนั้น ทุกความล้วนได้รับการพิจารณาตรวจสอบบทความอย่างละเอียดรอบคอบ ส่วนเชิงปริมาณนั้นก็ไม่นับบทความในจำนวนที่มากเกินไปเพื่อสะดวกกับการบริหารจัดการวารสาร โดยฉบับนี้มีจำนวน 5 เรื่องดังนี้

1. เรื่อง **พุทธวิธีการปราบโจรตามแนวพระพุทธศาสนา** โดย พระมหานรินทร์ สุรบุญญ และฤทธิชัย เทียนธวัชกุล สรุปว่า หลักที่ปรากฏในกฎทนต์สูตรเป็นพระสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบ้านเมือง การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจอีกทั้งเป็นพระสูตรหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด วิธีการจัดการกับปัญหาในสังคม หากระบบเศรษฐกิจในสังคมเป็นไปด้วยดีผลที่ได้จากระบบเศรษฐกิจจะช่วยพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตให้เจริญขึ้นได้ การนำแนวทางที่ได้ศึกษาจากกฎทนต์สูตรนี้ไปประยุกต์ใช้ย่อมเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น ในทางกลับกัน ปัญหาที่เกิดจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจ คือ การที่บุคคลไม่มีรายได้มาเลี้ยงชีพอาจเป็นเหตุให้ก่อปัญหาสังคมและอาชญากรรมต่าง ๆ ตามมาได้ ดังนั้นการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตจะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ดีขึ้นแล้วก็จะสามารถนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายอันดีงามได้ในที่สุด ในที่นี้ผู้เขียนมุ่งเน้นเขียนถึงพุทธวิธีการปราบโจรตามแนวพระพุทธศาสนาในกฎทนต์สูตรเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนอันเป็นผลมาจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจของประเทศ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น

2. เรื่อง **สติเพื่อการสื่อสารของภาวะผู้นำในสังคมยุคใหม่** โดย พระครูศรีปริยัติพิมล, พระครูโสภณภัทรกิจ, พระมหาสังคม ชยานนโท, สมุทร สงวนสิน, ธนวัฒน์ วิชัยสูง สรุปว่า ภาวะผู้นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่ จะเห็นได้ว่า หลักการตัดสินใจความจริงและความเที่ยงในการใช้และเสกสื่อสาร คือ กาลามสูตร เป็นสูตรที่ตระหนักถึงอย่าพึงปลงใจเชื่อในข้อมูลข่าวสาร ในสิ่งที่เห็น ได้ยิน นึกคิด เกี่ยวกับการสื่อสารในสังคมยุคใหม่ มีคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ โทรศัพท์ วิทยุ facebook line หนังสือพิมพ์ สื่อสารที่ได้กล่าวมานี้ ผู้นำจะต้องมีการพิจารณาโดยแยกแยะ แยกแยะ วินิจฉัยแบบอย่าพึงปลงใจเชื่อ ในยุคปัจจุบันนี้สติเป็นธรรมะที่คอยสะกิดให้รู้ตัวตลอดโดยแยกแยะในการดู หรือสิ่งที่เข้ามากระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ว่าเหล่านี้เป็นกุศลหรืออกุศลให้อยู่ในกรอบของความถูกต้องอย่างมีเหตุ การมีสติอยู่ทุกเมื่อทำให้สุขภาพจิตดี เป็นผู้นำที่ดี มองโลกในแง่ดี เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีเข้ามา ในทางตรงกันข้ามการที่ไม่มีสติในการสื่อสารในการรับชมจากสื่อต่าง ๆ โดยผ่านทางตา หู ตลอดถึงความคิดก็จะเกิดความเสียหายให้แก่ตนเองและผู้อื่นตามที่ปรากฏจากสื่อต่าง ๆ

3. เรื่อง **วิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคนในยุคปัจจุบัน** โดย ภัสสรรัชต์ กฤษณะโลม สรุปว่า แนวคิดเรื่องพุทธภาวะเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ ในพุทธมหายานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายมหายานจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี สำนักความคิดที่พัฒนาขึ้นในภูมิภาคนี้ ล้วนแล้วแต่ปรากฏคำสอนเรื่องพุทธภาวะนี้เป็นหลักการสำคัญในทุกนิกาย ฝ่ายมหายานมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนนั้นมี “พุทธภาวะ” หรือ “พุทธจิต” อยู่ในตัวแล้วทุกคน มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์และมีความสามารถหรือมีศักยภาพที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้

หากฝึกฝนชำระจิตใจจนบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยเมตตาและปัญญาบารมี ดังนั้น ฝ่ายมหายานจึงอุปมาเปรียบเปรยความสัมพันธ์ระหว่างพุทธภาวะกับอวิชชาในลักษณะที่ว่า ขณะนี้สรรพสัตว์ทั้งหลายผู้ซึ่งครอบครองพุทธภาวะอันบริสุทธิ์ที่ยังคงมีกิเลสและอวิชชาอันเป็นสิ่งที่ทำให้สรรพสัตว์ไม่สามารถตระหนักรู้ในธรรมชาติอันบริสุทธิ์แห่งพุทธภาวะนั้นได้ การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการค่อย ๆ ขัดเกลาและขจัดกิเลสตัณหาอุปมาเหมือนการขจัดสิ่งเหล่านี้ให้ออกไปจากจิตของสรรพสัตว์ทีละน้อยเป็นการกลับสู่สภาพเดิมแท้อันบริสุทธิ์ของจิตจนกระทั่งในที่สุดก็จะมีสิ่งเหล่านี้เข้ามาปิดบังธรรมชาติอันบริสุทธิ์ หากนำพุทธภาวะมาบูรณาการกับสภาพจิตใจก็จะสามารถควบคุมอารมณ์ มิให้เกิดความคับข้องใจหรือขัดแย้งภายในจิตใจ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขหรือสภาพชีวิตที่เป็นสุข เพราะว่าสภาพจิตเป็นสภาวะที่บุคคลมีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย ใจ อารมณ์ และสังคมมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี ควบคุมอารมณ์ได้ เผชิญกับความกดดันได้ดี จัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวคิดในเชิงบวกต่อตนเอง และดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล

4. เรื่อง **ความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นกับการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** โดย ญัตถมุลกานต์ ไชยวิมลสิริ,ไพฑูริย์ มาเมือง,สุนทร ธนศิลป์พิชิต,วัชรมน จันรอง,คงฤทธิ์ แข็งแรง สรุปว่า ความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญอันจะนำไปสู่การนำแผนพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนั้น สิ่งสำคัญประการแรก คือ การค้นหาปัญหาและความต้องการของประชาชนโดยผ่านเวทีประชาคมท้องถิ่นอันประกอบด้วยผู้นำชุมชน ตัวแทนองค์กรต่าง ๆ รวมถึงประชาชนตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนดจึงจะสามารถนำปัญหาและความต้องการเหล่านั้นบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อไปได้ การสร้างองค์ความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้กับประชาคมท้องถิ่นได้รับทราบนั้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเป็นแนวทางให้การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นไปตามกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

5. เรื่อง **แนวคิดเรื่องอำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท** โดย หยกสุริยะ อัครศรุตติพงศ์ สรุปว่า ตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมองว่า ความมีอยู่ของอำนาจนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับด้วยการแสวงหาผู้มีความสามารถและมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครองด้วยการสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการควบคุมสังคมและต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ ได้อีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้จะมีมุมมองที่ไม่แตกต่างจากมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทมากนัก ในอรรถกถาอรรถกถาได้กล่าวถึง แนวคิดการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์ก่อเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด อันเป็นเหตุให้มีผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถที่ถูกเลือกแล้วมอบอำนาจให้ที่เรียกว่า ราชา และยอมรับว่าการมีอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับโลก ส่วนการใช้อำนาจตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมีมุมมองว่าผู้ปกครองจะเป็นผู้ใช้อำนาจ แต่จะต้องมีคุณธรรมกำกับเสมอ ซึ่งผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมความดี รูปแบบการปกครองที่ประกอบด้วยความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่แนวคิดตะวันตกให้ความสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการใช้อำนาจโดยผ่านระบบการปกครองในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งระบบการปกครองเป็นเพียงเครื่องมือในการใช้อำนาจ หรือเป็นการสร้างอำนาจ และอำนาจนั้นสามารถนำมาใช้ได้ทั้งในด้านดีและด้านที่ไม่ดี ดังนั้น การใช้อำนาจจึงต้องมีหลักธรรมช่วยในการกำกับให้ผู้ปกครองใช้อำนาจไปในทางที่ควร พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักทศพิธราชธรรม อันเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับพระราชา หรือผู้ปกครองเป็นคุณธรรมที่สำคัญของนัก

ปกครองที่ดี เพราะเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วสามารถจะนำพาบ้านเมืองทำให้เจริญรุ่งเรืองและเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ง
สารบัญ	ช
พุทธวิธีการปราบโจรตามแนวพระพุทธศาสนา (Buddhist Methods to defeat thieves as Buddhism Guidelines) พระมหานรินทร์ สุรพลโณ, ฤทธิชัย เทียนธวัชกุล	1
สติเพื่อการสื่อสารของภาวะผู้นำในสังคมยุคใหม่ (Mindfulness for Communication of Modern Social Leadership) พระครูศรีปริยัติพิมล, พระครูโสภณภัทรกิจ, พระมหาสังคม ชยานนโท, สมุทร สงวนสิน, ธนวัฒน์ วิชัยสูง	9
วิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคนในยุคปัจจุบัน (Analysis of Buddha-Nature Concept in Mahayana Buddhism with the Development of the Present Era People's Mental Condition) ภัสสรรัชต์ กฤษณะโสม	24
ความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นกับการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (The Importance of the Local Community and the Development of the Local Government Organization Development Plan) ณัฏฐมลกันต์ ไชยวิมลสิริ, ไพฑูรย์ มาเมือง, สุเนตร ธนศิลป์พิชิต, วัชรมน จันรอง, คงฤทธิ แข็งแรง	36
แนวคิดเรื่องอำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท (The Concept of Power in the Perspective of Theravada Buddhism) หยกสุริยะ อัครศรุตพิงศ์	46
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์	59
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์	61

พุทธวิธีการปราบโจรตามแนวพระพุทธศาสนา Buddhist Methods to defeat thieves as Buddhism Guidelines

พระมหานรินทร์ สุรปญโญ

Phramaha Narin Surapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiphaphum Sangha College

Narinpempa123@hotmail.commail.com

ฤทธิชัย เทียนธวัชกุล

Ritthichai Thiantawatkun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiphaphum Sangha College

Emm.1299@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 20 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

กฎพันตสูตรเป็นพระสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบ้านเมือง การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจอีกทั้งเป็นพระสูตรหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด วิธีการจัดการกับปัญหาในสังคม หากระบบเศรษฐกิจในสังคมเป็นไปด้วยดีผลที่ได้จากระบบเศรษฐกิจจะช่วยพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตให้เจริญขึ้นได้ การนำแนวทางที่ได้ศึกษาจากกฎพันตสูตรนี้ไปประยุกต์ใช้ย่อมเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น

ในทางกลับกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจ คือ การที่บุคคลไม่มีรายได้มาเลี้ยงชีพอาจเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมและอาชญากรรมต่าง ๆ ตามมาได้ ดังนั้นการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตจะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ดีขึ้นแล้วก็จะสามารถนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายอันดีงามได้ในที่สุด ในที่นี้ผู้เขียนมุ่งเน้นเขียนถึงพุทธวิธีการปราบโจรตามแนวพระพุทธศาสนาในกฎพันตสูตรเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนอันเป็นผลมาจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจของประเทศ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การปราบโจร, ตามแนวพระพุทธศาสนา

Abstract

Kūṭadantasūtra is a sutra associating with the development of the country, people and economic system development, Also, the sutra, a type shows the ways of life, ideas, and the ways for dealing with social problems. If the economic system in the societies goes well, the results of the economic system will help improve societies

and qualities of life. Implementing the approach studied from this Kūṭadantasutra can be applied to be one way to improve the people's qualities of life in societies. On the other hand, the problem caused from the economic base is that an individual's lack of income can cause social problems and crimes afterward. Therefore, the social development and quality of life will help reduce different crimes, and when human beings are developed better in behaviors and mind, they can eventually lead their lives to their wholesome goals. Herein, the author focuses on writing about the Buddhist methods for combating thieves in then Buddhism in Kūṭadantasutra to tackle the poverty among the people caused from the economic downturn of the country, and improve the people's qualities of life in societies better.

Keywords: Buddhist method, defeating thieves, as Buddhism guidelines

บทนำ

สวนดุสิตโพลโดยมหาวิทยาลัยสวนดุสิตได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น 1,365 คน ระหว่างวันที่ 15-18 มกราคม 2563 ว่าด้วยเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สรุปได้ว่า ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนสะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ สภาพสังคมเสื่อมโทรม ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเรื่องที่วิตกกังวลมากที่สุด คือ โจรผู้ร้าย จี้ปล้น ชิงทรัพย์ แนวทางการแก้ไข คือ การแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมอาชีพ (มติชนออนไลน์, 2564 : Online) พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจเพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลต่อสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน กล่าวคือ การหาระบบเศรษฐกิจในสังคมให้ดำเนินไปด้วยดี ประชาชนมีรายได้เลี้ยงชีพ อยู่ดีกินดี มีงานทำ ผลที่ได้จากเศรษฐกิจจะช่วยพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตให้เจริญขึ้น ดังเช่น เรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการโปรดคนเลี้ยงโค ณ เมืองอาฬวี ภายหลังจากที่คนเลี้ยงโคได้รับประทานอาหารเพื่อบรรเทาความหิวแล้วฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและได้บรรลุโสดาปัตติผลในที่สุดซึ่งการที่พระองค์ทรงให้คนเลี้ยงโคอิ่มก่อนแล้วค่อยฟังธรรมจึงทำให้บรรลุโสดาปัตติผลได้ เพราะหากเขายังหิวอยู่ก็อาจเป็นเหตุให้ไม่มีสมาธิเพียงพอที่จะรับฟังธรรม การแสดงธรรมจะไม่เกิดประโยชน์แก่เขาเลย จากเรื่องดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการกินดีอยู่ดี (เศรษฐกิจดี) ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งกายและจิตใจตลอดจนนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายอันดีงามได้

ในทางกลับกันปัญหาที่เกิดจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้บุคคลไม่มีรายได้มาเลี้ยงชีพอาจเป็นเหตุให้ก่อปัญหาสังคมและอาชญากรรมต่าง ๆ ตามมาได้ ดังเรื่องราวในจักกวัตติสูตรที่แสดงให้เห็นว่าความขัดสนในทรัพย์เป็นเหตุก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การลักขโมย การพวดยุติ การเบียดเบียนทำร้ายกัน เป็นต้น และทำให้เกิดการละเมิดศีลธรรมอันเป็นเหตุให้สังคมเดือดร้อนและบั่นทอนคุณภาพชีวิตลงซึ่งสอดคล้องกับ มาร์ก ทเวน (Mark Twain) ที่กล่าวว่า การขาดเงินเป็นรากฐานของความชั่วร้ายทั้งหมด ดังนั้นเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อบุคคลและสังคม (สันสนีย์ ชุมพลปัญชร, 2559 : 112-113) ผู้เขียนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจเพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลต่อสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนภายในประเทศโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์

ความหมายของโจร

ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ให้ความหมายเอาไว้ว่า “โจร (โจน, โจนระ) น. ผู้ร้ายที่ลักขโมยหรือปล้นสะดมทรัพย์สินผู้อื่น. (ป., ส.), โจรกรรม (โจนระ) น. การลัก, การขโมย, การปล้น. โจรในเครื่องแบบ น. เจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่กระทำตัวเหมือนโจร. โจรภัย น. ภัยอันเกิดจากโจร. โจรสลัด น. โจรที่ปล้นเรือทางทะเล. โจรห้าร้อย (พูด) น. ผู้ร้าย, อันธพาล, โจรภริยา น. ภรรยาเยี่ยงโจร, ภรรยาผู้ล้างผลาญสมบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531 : 153)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายเอาไว้ว่า โจร (โจน, โจระ, โจนระ) น. ผู้ร้ายที่ลักขโมยหรือปล้นสะดมทรัพย์สินผู้อื่น เป็นต้น. (ป., ส.) โจรกรรม (โจระก่า, โจนระก่า) น. การลัก, การขโมย, การปล้น. (ส., ป. โจรกรรม), โจรสลัด โจรสะหลัด) น. โจรที่ปล้นเรือในทะเล” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 371)

โจร หมายถึง ผู้ที่กระทำโจรกรรมดังกล่าว ภาษาพูดอาจเรียกว่า ผู้ร้าย โบราณเรียก ฎาการก็มี (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564 : Online) แต่สิ่งที่สำคัญกว่าคำว่าโจรนั้นคือสาเหตุของการเป็นโจรซึ่งในกฎหมายตราสามดวงได้กล่าวไว้ว่าสาเหตุที่คนต้องเป็นโจรนั้น คือ ความอดอยากและความยากจนของประชาชนอันเป็นผลมาจากความตกต่ำทางด้านเศรษฐกิจภายในประเทศนี้คือสาเหตุหลักที่คนต้องไปเป็นโจร แต่ถ้าบุคคลเหล่านั้นมีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ กลุ่มบุคคลเหล่านั้นไม่จำเป็นจะต้องไปเป็นโจรซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักคิดในปัจจุบันนี้ คือ Adeep Bangbo ได้กล่าวว่า “สาเหตุที่ทำให้คนเป็นโจรมีอยู่ด้วยกัน 2 สาเหตุ คือ 1) เศรษฐกิจ เช่น ประชาชนอดอยาก ข้าวยากหามาแพง ค่าเงินตกต่ำมากและการถูกเอาเปรียบของมนุษย์ด้วยกันเลยต้องทำชั่วโดยไม่ตั้งใจ 2) สันดานโดยกำเนิด พ่อและแม่เป็นโจร ลูกก็เป็นโจร” (พุทธจักร โลกรมเยินดับเชื้อได้ด้วยศาสนา, 2561 : 96)

จากความหมายของคำว่า “โจร” ดังที่กล่าวมานั้นพอจะสรุปได้ว่า บุคคลโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกระทำการลักทรัพย์ การขโมย การปล้นสะดมทรัพย์สินของบุคคลอื่นไม่ว่าจะกระทำความผิดหรือทางน้ำถือว่าเป็นโจรทั้งสิ้น ดังนั้นหากบุคคลใดได้กระทำความผิดโดยความไม่ตั้งใจหรือโดยความตั้งใจ บุคคลนั้นก็ถือว่าเป็นโจร ไม่ว่าเขาจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ประเภทของโจร

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ได้แบ่งโจรออกเป็น 5 จำพวก ได้แก่

1. โจรลักทรัพย์ คือ “ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยการทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท” (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499, 2499 : 148-149) โดยมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นการบังอาจเอาทรัพย์ของผู้อื่นไป
- 2) ทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์อันเคลื่อนที่ได้
- 3) การนั้นกระทำไปโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าทรัพย์
- 4) การนั้นกระทำไปโดยเจตนาทุจริต

2. โจรชิงทรัพย์ คือ “ผู้ใดลักทรัพย์โดยฉกฉวยเอาซึ่งหน้า ผู้นั้นกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท” (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499, 2499 : 151)

3 โจรชิงทรัพย์ คือ “ผู้ใดลักทรัพย์โดยใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าในทันใดนั้นจะใช้กำลังประทุษร้าย เพื่อ

- 1) ให้ความสะดวกแก่การลักทรัพย์หรือการพาทรัพย์นั้นไป
- 2) ให้ยืมให้ซึ่งทรัพย์นั้น
- 3) ยึดถือเอาทรัพย์นั้นไว้
- 4) ปกปิดการกระทำความผิดนั้น
- 5) ให้พ้นจากการจับกุม

ผู้นั้นกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท” (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499, 2499 : 153)

4. โจรปล้นทรัพย์ คือ “ผู้ใดชิงทรัพย์โดยร่วมกันกระทำความผิดด้วยกันตั้งแต่สามคนขึ้นไป ผู้นั้นกระทำความผิดฐานปล้นทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสองหมื่นบาท” (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499, 2499 : 154)

5. โจรสลัด คือ “โจรที่ประพฤติปล้นสะดมข่มเหงคนเดินทางนอกเขตความปกครองของประเทศใด ๆ โดยมากเป็นกลางทะเลหลวง และโจรประเภทนี้มักมีได้อยู่ในอำนาจหรือรับคำสั่งของรัฐบาลอันมั่นคงแห่งเมืองใดเมืองหนึ่ง” (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด พ.ศ. 2534, 2534 : 89)

บุคคลที่ได้กล่าวมาข้างต้น หากบุคคลนั้นได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การลัก การขโมย หรือการปล้นอย่างใดอย่างหนึ่ง บุคคลนั้นย่อมได้รับโทษตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ โทษที่ได้รับในสมัยก่อนนั้น คือ การประหาร จองจำ ปรับไหม ตาหนิโทษ หรือเนรเทศ หากเป็นสมัยปัจจุบันโทษที่ได้รับ คือ โทษจำคุกและปรับ เป็นต้น อีกทั้งการลงโทษหนักหรือเบาขึ้นขึ้นอยู่กับการกระทำที่แตกต่างกันไป โดยไม่จำเป็นจะต้องกำหนดว่าการเป็นโจรนั้นเกิดจากความหิวโหย ความยากจน หรือสถานะเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งเป็นสาเหตุของการเป็นโจร แต่หากได้กระทำความผิดย่อมได้รับโทษทางกฎหมายทั้งสิ้น

ความเป็นมาของกฎหมายทนต์สูตร

กฎหมายทนต์สูตร แปลว่า พระสูตรที่ว่าด้วยกฎหมายทนต์พราหมณ์ (กฎหมายทนต์ แปลว่า ฟันเขยิบ) ที่ชื่ออย่างนี้ เพราะเนื้อหาสำคัญของพระสูตรนี้เป็นข้อสนทนาระหว่างพระผู้มีพระภาคกับกฎหมายทนต์พราหมณ์ โดยกฎหมายทนต์พราหมณ์เป็นผู้ถาม พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตอบ

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแก่กฎหมายทนต์พราหมณ์ขณะประทับอยู่ที่สวนอัมพลัญจิกาใกล้หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อชาณุมัต แคว้นมคธ ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารพระราชทานหมู่บ้านนี้เป็นพรหมไทยให้กฎหมายทนต์พราหมณ์ปกครอง ขณะที่พระผู้มีพระภาคเสด็จแวะไปประทับที่นั่น กฎหมายทนต์พราหมณ์กำลังเตรียมการจัดทำพิธีบูชามหาโย 3 ประการ มีองค์ประกอบ 16 ประการ เพื่อความสุขความเจริญของตนเองและประชาชนในหมู่บ้านของเขาโดยเตรียมสัตว์ไว้บูชาโย คือ วัวเพศผู้ ลูกวัวเพศผู้ ลูกวัวเพศเมีย แพะ และแกะอย่างละ 700 ตัว (สมชัย ศรีนอก และคณะ, 2551 : 9) โดยเตรียมสัตว์มากถึง 3,500 ตัวผูกติดกับเสาไว้เพื่อบูชาโย พอทราบข่าวการเสด็จประทับของพระพุทธองค์ในสวนอัมพลัญจิกาจึงได้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และทูลถามถึงโยสมบัติ 3 และบริวาร 16 ซึ่งตนไม่ทราบเลยพระพุทธองค์ทรงตรัสตอบแก่กฎหมายทนต์พราหมณ์โดยนำพิธีมหาบูชาโยของพระเจ้ามหาวิจิตรราชในอดีตชาติมาตรัสเล่าให้ฟังว่า พระเจ้ามหาวิจิตรราชเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ วันหนึ่งทรงดำริว่า เราได้

ครอบครองทรัพย์สินสมบัติขึ้นข้าศึกและปกครองดินแดนมากมาย เราควรบูชามหาโยธยาเพื่อประโยชน์สุขแก่เราตลอดไป จึงรับสั่งให้พราหมณ์ปุโรหิต (อดีตพระชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) มาเพื่อชี้แจงวิธีบูชามหาโยธยา พราหมณ์ปุโรหิตจึงกราบทูลแนะนำว่า เนื่องจากบ้านเมืองยังมีโจรชุกชุมซึ่งเป็นผลจากการทำสงครามแผ่ขยายอาณาจักร เศรษฐกิจจึงตกต่ำและมีโจรมากมายเพราะความยากจนบีบคั้นพระองค์ควรปราบโจรผู้ร้ายให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อยก่อนแล้วค่อยทำการบูชามหาโยธยา ส่วนการปราบโจรด้วยการประหาร จองจำ ปรับไหม ตำหนิ เนรเทศ ถือเป็นการปราบปรามโดยไม่ชอบธรรมและเป็น การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะโจรที่หนีจากการกำจัดอาจมีอยู่และอาจกลับมาทำร้ายได้อีก พราหมณ์ปุโรหิตจึงได้กราบทูลวิธีการเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การปราบโจรผู้ร้ายแบบถอนรากถอนโคนโดยชอบธรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งถือเป็นต้นเหตุของปัญหาโจรผู้ร้ายโดยเบื้องต้นมุ่งประชาชนระดับล่าง 3 กลุ่ม ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดในแผ่นดิน ได้แก่

- 1) กลุ่มเกษตรกรรายย่อย
- 2) กลุ่มพ่อค้ารายย่อย
- 3) กลุ่มข้าราชการชั้นผู้น้อย (ที.สี (ไทย) 9/338/131 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เพื่อส่งเสริมประชาชนให้ชวนช่วยทำมาหากิน ด้วยวิธี 3 ประการ ดังนี้

- (1) พระราชทานข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่เกษตรกรผู้ขยันทำการเกษตรในโอกาสอันสมควร
- (2) พระราชทานทุนให้แก่พ่อค้าผู้ขยันทำพาณิชย์กรรมในโอกาสอันสมควร
- (3) พระราชทานเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนให้แก่ข้าราชการผู้ขยันทำงานราชการในโอกาสอัน

สมควร ผลจากการทำตามคำแนะนำดังกล่าวทำให้ประชาชนต่างชวนช่วยในกิจการงานของตนมากขึ้น ไม่มีโจรผู้ร้าย บ้านเมืองสงบสุขเรียบร้อย ไม่มีการเบียดเบียนกัน และมีภาษีอากรเข้าพระคลังมากขึ้น

2. ภายหลังที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อยและเศรษฐกิจฟื้นตัวดีแล้ว พราหมณ์ปุโรหิตจึงได้กราบทูลแนะนำการทำบูชามหาโยธยาซึ่งมีวิธีการและลักษณะดังนี้แล้ว ขอความเห็นชอบและความร่วมมือ เรื่องการบูชามหาโยธยาจากคนระดับบน 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) เจ้าผู้ครองนคร
- 2) อำมาตย์ราชบริพารผู้ใหญ่
- 3) พราหมณ์มหาศาล (พราหมณ์ผู้มีทรัพย์มาก)
- 4) คหบดีมหาศาล (คหบดีผู้มีทรัพย์มาก)

โดยเชิญมาปรึกษาพูดคุยเพื่อขอความเห็นชอบและร่วมมือกับพระองค์ ผลจากการปรึกษาพูดคุยกับบุคคลทั้ง 4 กลุ่มต่างเห็นควรกับการบูชามหาโยธยาในครั้งนี้ เรียกการรับรองจากบุคคลทั้ง 4 กลุ่มนี้ว่าอนุมติ 4 พร้อมทั้งตรวจหาคุณสมบัติ 8 ประการ และคุณสมบัติ 4 ประการ ผลจากการตรวจสอบคุณสมบัติดังกล่าวพบว่าทั้งพระเจ้ามหาวิชิตราชและพราหมณ์ปุโรหิตมีคุณสมบัติครบถ้วน รวม 12 ประการเมื่อรวมกับคำรับรองจากบุคคลระดับบนคืออนุมติ 4 ประการ ถือได้ว่าครอบงวดประกอบแห่งมหาโยธยา 16 ประการ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมไม่มีผู้ใดติเตียนการกระทำได้ในภายหลัง และแสดงยัญวิธี 3 ประการถวายแด่พระเจ้ามหาวิชิตราชเพื่อรักษาใจให้ผ่องใสทั้ง 3 ระยะของการทำบูชามหาโยธยา คือ ก่อนทำไม่ทรงเดือดร้อนพระทัยว่าทรัพย์ใหญ่ของเราจักหมดไป ขณะทำไม่ทรงเดือดร้อนพระทัยว่าทรัพย์ใหญ่ของเราจักหมดไป และหลังทำต้องไม่ทรงเดือดร้อนพระทัยว่าทรัพย์ใหญ่ของเราได้หมดไปแล้ว โดยการยกเอากุศลกรรมบถ 10 เป็นเกณฑ์ในการตั้งมาตรฐานคนดีในตัวเอง

ผู้รับก่อนการบูชาัญญเพื่อกำจัดความเดือดร้อนพระทัยเพราะบ้านเมืองย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีจึงขอให้พระองค์ทรงตั้งพระทัยเจาะจงให้ท่านแก่เฉพาะคนดีที่มีกุศลกรรมบถ 10 เท่านั้น ส่วนคนไม่ดีที่รับทานไปจะได้รับผลกรรมของเขาเอง ผลจากวิธีการรักษาใจให้ผ่องใสและการยกเอาความบริสุทธิ์บริบูรณ์ในมหาญญ 16 ประการขึ้นมาทำให้พระองค์ทรงมีพระทัยผ่องใสเบิกบานในการทำบูชามหาญญ ในการทำบูชามหาญญต้องไม่มีการฆ่าและการเบียดเบียนใด ๆ แต่สำเร็จได้ด้วยทำให้วัตถุเป็นทาน (คันสนีย์ ชุมพลบุญชร, 2559 : 135-137)

การปราบโจรด้วยการประหาร การจองจำ การปรับไหม การตำหนิ การเนรเทศ ถือว่าเป็นการปราบปรามโดยไม่ชอบธรรมและเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะโจรที่หนีจากการกำจัดอาจมีอยู่และอาจกลับมาทำร้ายได้อีก แนวคิดสำคัญของทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกฎทนต์สูตร ได้แก่ การปราบโจรผู้ร้ายแบบถอนรากถอนโคนโดยชอบธรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งถือเป็นต้นเหตุของปัญหาโจรผู้ร้าย ทั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่สนับสนุนให้มีการบูชาัญญ การบวงสรวง อ้อนวอน หรือร้องขอเพื่อนำพาอำนาจอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ไม่ให้รอคอยการดลบันดาลประทานพรหรือความสำเร็จรุ่งโรจน์จากอำนาจเบื่องบน แต่พระพุทธองค์ทรงสอนว่าสิ่งทั้งหลายทั้งความสุข ความทุกข์ ความสำเร็จ อำนาจ และความมั่งมีศรีสุขทั้งหลายล้วนแต่เป็นไปตามเหตุปัจจัยหรือตามกฎธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย ส่วนผลสำเร็จทั้งหลายจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการทำบุญที่เรียกว่า ทาน ศีล ภาวนา

วิธีการปราบโจรในกฎทนต์สูตร

ปัญหาที่แท้จริงของการเป็นโจร ได้แก่ ความยากจนอันเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การจะแก้ปัญหานี้ได้จึงต้องแก้ไขที่เศรษฐกิจอันเป็นต้นเหตุของปัญหา การแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ต้นเหตุในกฎทนต์สูตร ดังนี้ พระเจ้ามหาวิชิตราชผู้ประสงค์จะบูชาัญญเพื่อประโยชน์สุขส่วนตน พราหมณ์ได้ถวายคำแนะนำว่ายังจะทำให้ไม่ได้ถ้าไม่ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีรายได้เสียก่อน เพราะถ้าบ้านเมืองยังเดือดร้อน เศรษฐกิจตกต่ำจะส่งผลให้โจรผู้ร้ายชุกชุม การปราบปรามโดยวิธีจำคุก หรือการประหารชีวิต ไม่ใช่วิธีการที่จะกำจัดได้จริง เพราะถ้าท้องหิวแล้ว การฉกชิง การปล้น ก็จะเกิดขึ้นไม่มีวันจบสิ้น วิธีแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ปุโรหิตเสนอ คือ

1) ส่งเสริมด้านการเกษตรแก่ประชาชนผู้เป็นเกษตรกรทั้งในด้านการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ มีการแจกข้าวปลูกพันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรผู้มีความขยันขันแข็ง พร้อมกับแจกข้าวแก่ประชาชนผู้ยากจนให้ได้มีกินเป็นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนในภาคเกษตรกรรม ผู้ทำหน้าที่ผลิตอาหารเลี้ยงประเทศชาติอันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

2) ส่งเสริมการค้าภายในประเทศด้วยการสนับสนุนทุนในการประกอบการค้า หาวิธีการส่งเสริมการค้าให้เจริญรุ่งเรือง เพราะการค้าขายเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองอยู่ไม่น้อย จากประวัติศาสตร์ที่เราได้ศึกษาจะพบว่าการค้าขายเจริญรุ่งเรืองในประเทศใดย่อมจะส่งผลต่อการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้นด้วย

3) ส่งเสริมการทำงานของข้าราชการและพนักงาน ผู้เป็นกลไกสำคัญของการบริหารประเทศ ด้วยการให้มีเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือน ให้มีสวัสดิการที่ดี ให้มีความมั่นคงในด้านความเป็นอยู่ เพราะเมื่อข้าราชการมีสวัสดิการและความเป็นอยู่ที่ดีก็จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปโดยเรียบร้อยไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการทุจริตต่อหน้าที่ก็จะลดน้อยลงด้วย (สมชัย ศรีนอก และคณะ, 2551 : 70-71)

ถ้าหากบ้านเมืองยังเดือดร้อนเศรษฐกิจตกต่ำจะส่งผลให้โจรผู้ร้ายชุกชุม การปราบปรามโดยวิธีการจำคุกหรือการประหารชีวิตไม่ใช่วิธีการที่จะกำจัดได้จริง เพราะถ้าท้องหิวแล้ว การฉกชิง การปล้น ก็จะเกิดขึ้นไม่มีวันจบสิ้น การจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ตื้นเขินจะต้องให้ประชาชนได้อยู่ดีกินดี มีอาชีพ ทำให้ทุกคนมีรายได้ และสวัสดิการที่ดี เมื่อเศรษฐกิจดีแล้วจะทำให้ปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายลดลงไปด้วย ในกฎหมายรัฐธรรมนูญได้มีหลักการที่ย้ำต่อผู้ปกครองให้ตระหนักว่า **องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ**นั้นเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเกิดช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจนมักจะก่อให้เกิดความตึงเครียดในสังคมและจะนำไปสู่ความเสื่อมทรามทางศีลธรรมของสังคมอีกด้วย การนำแนวทางที่ได้ศึกษาจากกฎหมายรัฐธรรมนูญไปประยุกต์ใช้ย่อมเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้นได้

สรุป

ความหมายของคำว่าโจร คือ บุคคลโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกระทำการลักทรัพย์ การขโมย การปล้นสะดมทรัพย์สินของบุคคลอื่นไม่ว่าจะกระทำบนบกหรือทางน้ำถือว่าบุคคลนั้นเป็นโจรทั้งสิ้น ดังนั้นหากบุคคลใดได้กระทำความผิดย่อมไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจถือว่าเป็นโจรทั้งสิ้น หากถามว่า สาเหตุอะไรที่ทำให้คนต้องเป็นโจร สาเหตุที่คนต้องเป็นโจร คือ กิเลสความโลภในตัณหาบังคับและความยากจนของประชาชนอันเป็นผลมาจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจของประเทศส่งผลให้โจรผู้ร้ายชุกชุม การปราบปรามโจรด้วยการประหาร จองจำปรับไหม ตำหนิ เนรเทศ ถือเป็นการปราบปรามโดยไม่ชอบธรรมและเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะโจรที่หนีจากการกำจัดอาจมีอยู่และอาจกลับมาทำร้ายได้อีก เพราะถ้าบ้านเมืองยังเดือดร้อนเศรษฐกิจตกต่ำจะส่งผลให้โจรผู้ร้ายชุกชุม การปราบปรามโดยวิธีจำคุก หรือการประหารชีวิต ไม่ใช่วิธีการที่จะกำจัดได้จริง เพราะถ้าท้องหิวแล้ว การฉกชิง การปล้น ก็จะเกิดขึ้นไม่มีวันจบสิ้น

กฎหมายรัฐธรรมนูญนี้มีพระภาคตรัสแก่กฎหมายบทพรหมณ์ที่กำลังเตรียมการจัดทำพิธีบูชามหาญาณเพื่อความสุขความเจริญของตนเองและประชาชน แต่ก่อนที่จะคิดทำพิธีบูชามหาญาณควรแก้ไขปัญหาการปราบปรามโจรผู้ร้ายแบบถอนรากถอนโคนโดยชอบธรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งถือเป็นต้นเหตุของปัญหาโจรผู้ร้ายเสียก่อน โดยปัญหาที่แท้จริงของการเป็นโจร คือ ความยากจนอันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การจะแก้ปัญหานี้ได้จึงต้องแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจอันเป็นต้นเหตุของปัญหา ในกฎหมายรัฐธรรมนูญมีวิธีการแก้ปัญหานี้ 1) ส่งเสริมประชาชนผู้มีความขยันขันแข็งแต่ยากจนให้ได้มีกิน 2) ส่งเสริมการค้าภายในประเทศ ด้วยการสนับสนุนทุนในการประกอบการค้า หาวิธีการส่งเสริมการค้าให้เจริญรุ่งเรือง 3) ส่งเสริมการทำงานของข้าราชการและพนักงาน ผู้เป็นกลไกสำคัญของการบริหารประเทศด้วยการให้มีเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือน ให้มีสวัสดิการที่ดี ให้มีความมั่นคงในด้านความเป็นอยู่ การปราบปรามโดยวิธีจำคุกหรือการประหารชีวิตไม่ใช่วิธีการที่จะกำจัดได้จริงเพราะถ้าท้องหิวแล้ว โจรลักทรัพย์ โจรชิงทรัพย์ โจรชิงทรัพย์ โจรปล้นทรัพย์ โจรสลัด ก็คงมีอยู่ไม่มีวันหมดไปจากสังคมไทยได้เลย ดังนั้นพุทธวิธีในการปราบโจร ได้แก่ การแก้ไขปัญหาคาความลำบาก ความยากจน ความข้นแค้นของประชาชนด้านเศรษฐกิจและสังคมความเป็นอยู่ จึงเป็นการแก้ปัญหานี้ได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. (2531). พจนานุกรม-ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิชจำกัด.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2555). พจนานุกรม-ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นจำกัด.
- พุทธจักร โลกรัมเยนดับเชิญได้ด้วยศาสนา. (2561). พุทธวิธีที่การแก้ไขปัญหาโจรกรรม. ออยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499. (2499). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. (พฤศจิกายน 2499).
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นโจรสลัด พ.ศ. 2534. (2534). ราชกิจจานุเบกษา 108. (ธันวาคม 2534).
- มติชนออนไลน์.(2564). โพล “สวนดุสิต” เผยรัฐบาลแก้ไขปัญหามิจฉาชีพไม่ได้ ส่งผลต่อความปลอดภัยแย่ง แย่งเรื่องโจรจี้ปล้น. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_1901814 [13 มีนาคม 2564].
- วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. (2564).โจรกรรม. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%> [13 มีนาคม 2564].
- คันสนีย์ ชุมพลบุญชร. (2559). กฎพันธุสูตรกับการจัดการเศรษฐกิจศาสตร์มหภาค. วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา. ฉบับรวม(3): 110-165.
- สมชัย ศรีนอก และคณะ. (2551). ศึกษาวิเคราะห์การบูชาในกฎพันธุสูตร. รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สติเพื่อการสื่อสารของภาวะผู้นำในสังคมยุคใหม่ Mindfulness for Communication of Modern Social Leadership

พระครูศรีปริยัติพิมล

Phrakhrusripariyutpimole

พระครูโสภณภัทรกิจ

Phrakhrusophonphattarakid

พระมหาสังคม ชยานนโท

Phramaha Sangkorn Chayananto

สมุทร สงวนสิน

Samutr Sanguansin

ธนวัฒน์ วิชัยสูง

Tanawat Vichaisung

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Sangha College

E-mail : Sangkom5899@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 20 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 17 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

สติเพื่อการสื่อสารของภาวะผู้นำในสังคมยุคใหม่ กล่าวถึง ภาวะผู้นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่ จะเห็นได้ว่า หลักการตัดสินใจความจริงและความเท็จในการใช้และเสพสื่อสาร คือ กาลามสูตร เป็นสูตรที่ตระหนักถึงอย่าพึงปลงใจเชื่อในข้อมูลข่าวสาร ในสิ่งที่เห็น ได้ยิน นึกคิด เกี่ยวกับการสื่อสารในสังคมยุคใหม่ มีคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ โทรทัศน์ วิทยุ facebook line หนังสือพิมพ์ สื่อสารที่ได้กล่าวมานี้ ผู้นำจะต้องมีการพิจารณาโดยแยกแยะ วินิจฉัยแบบอย่าพึงปลงใจเชื่อ ในยุคปัจจุบันนี้สติเป็นธรรมะที่คอยสะกิดให้รู้ตัวตลอดโดยแยกแยะในการดู หรือสิ่งที่เข้ามากระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ว่าเหล่านี้เป็นกุศลหรืออกุศลให้อยู่ในกรอบของความถูกต้องอย่างมีเหตุ การมีสติอยู่ทุกเมื่อทำให้สุขภาพจิตดี เป็นผู้นำที่ดีมองโลกในแง่ดีเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีเข้ามา ในทางตรงกันข้ามการที่ไม่มีสติในการสื่อสารในการรับชมจากสื่อต่าง ๆ โดยผ่านทางตา หู ตลอดถึงความคิดก็จะเกิดความเสียหายให้แก่ตนเองและผู้อื่นตามที่ปรากฏจากสื่อต่าง ๆ

คำสำคัญ: สติ, สื่อสาร, ภาวะผู้นำ, สังคมยุคใหม่

Abstract

The mindfulness for the communication of the leadership in the modern societies mentions that the leadership to perform right and knowing what situation is happening in modern societies. It can be seen that the truth and falsity decision principles in the use and consumption of the media is the Kalama Sutra which is the discourse for being aware of not to believe in the information in whatever for seeing, hearing and thinking about the communication in the modern societies, such as computers, televisions, cell phones, movies, radios, facebook, LINE, and newspapers. For former communication mentioned, the leaders have to ingeniously consider, distinguish and diagnose with not acceptable beliefs. In this current age, the mindfulness can be the Dharma always provoking for being aware in clever seeing or something coming to affect in seeing, hearing, smelling, tasting, feeling and mind to be realize of merit or evil under the truth frame rationally. Always having mindfulness can make good mental health; besides, being good leaders with the optimist can be the prevention instrument for coming bad things. In contrast, the lack of mindfulness in the communication in watching from different media through seeing, hearing and thinking will cause damage for oneself and others as seen in various media.

Keywords: mindfulness, information, leadership, modern society

บทนำ

การสื่อสารในยุคปัจจุบัน มนุษย์เราสามารถรับรู้ได้มากและในเวลาอันรวดเร็ว โดยอาศัยเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่เป็นเครื่องช่วย การรับข้อมูลข่าวสารจะให้ได้ประโยชน์ต้องพร้อมด้วยปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน ปัจจัยภายนอกหมายถึงกัลยาณมิตรได้แก่ บิดา มารดา ครูอาจารย์ หรือผู้รู้ทั้งหลายที่จะให้คำแนะนำในการสื่อสารอย่างมีสติและข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้องว่าสิ่งใดควรบริโภค สิ่งใดไม่ควรบริโภค ปัจจัยภายใน หมายถึง โยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจโดยแยบคาย ผู้นำจะต้องใช้สติปัญญาใคร่ครวญโดยเหตุและผลก่อนจึงเชื่อหรือ (ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์, 2552) “การสื่อสารนั้นมีลักษณะเหมือน “ดาบ 2 คม” ขึ้นอยู่กับว่า “ผู้ส่ง” หรือ “ผู้รับ” จะมีศักยภาพใช้คมด้านไหน หรือป้องกันไม่ให้คมด้านไหนหันเข้าหาตัวเอง” ดังนั้น การตัดสินใจของผู้นำที่เกี่ยวกับความเชื่อหรือบริโภคข้อมูลข่าวสารจึงต้องประกอบไปด้วยเหตุผลมีสติคือความระลึกได้ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2538) แต่ก็ต้องประกอบด้วยปัญญามีสติ ปัญญาที่จะมองหรือใช้สื่อสารในปัจจุบันอย่างชาญฉลาด

ผู้นำเสพสื่อทุกประเภท หรือบริโภคสื่อต่าง ๆ ที่ไม่มีสติในการควบคุมก็จะเป็นปัญหามากยิ่งขึ้น เช่น ใช้เสพเพื่อการพนันก็หาระดับโลก ใช้เสพสื่อลามกอนาจาร หรือใช้บริโภคเลียนแบบอาชญากรรมแล้วไปสร้างปัญหาให้แก่สังคมไม่มีที่สิ้นสุด ถ้ายังมีสติมาควบคุมอายตนะทั้ง 6 คอยเตือนใจอยู่เรื่อยก็ทำให้ผู้นำที่ใช้สื่อสาร มีสติปัญญา มีความรู้ รู้เท่าทันโลกตามความเป็นจริงในปัจจุบัน

สติของผู้นำที่ควรพิจารณา

สติในทางพระพุทธศาสนานั้นให้ความหมายในพระไตรปิฎกหรือผู้รู้ทั้งหลายได้กล่าวไว้ในหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิชาการก็ดี ว่าสติหมายถึงอะไร จะเกิดขึ้นเมื่อไร เวลาทำหน้าที่ของมันจะกระทำด้วยเหตุใดพร้อมการฝึกของสติอย่างไร ดังจะกล่าวต่อไป คือ

1) สติควรมียู่ทุกเมื่อ ความระลึก ธรรมชาติเครื่องระลึก หรือความเอาใจใส่ไม่เผอเรอ กำหนดรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นธรรมมีอุปการะต่อการปฏิบัติทุกระดับ เป็นองค์ประกอบสำคัญแม้ในตติยฌานเพื่อความเข้าใจความหมายของสติ พระอรหันตอุปติสสะได้แสดงไว้ในคัมภีร์วิมุตติมรรควา อะไรเป็นลักษณะ รส ปัจจุปปุฐาน และปทัฏฐานแห่งสติ ความระลึกได้เป็นลักษณะ การไม่ลืมเป็นรส ความเฝ้ารักษาเป็นปัจจุปปุฐาน และสติปัฏฐานเป็นปทัฏฐานของสติ การทำหน้าที่ตั้งอารมณ์มาสู่จิต เหนี่ยวอารมณ์ไว้กับจิต คุมหรือกำกับจิตไว้กับอารมณ์ ตรึงเอาไว้ไม่ยอมให้ลอยผ่านหรือคลาดกันไป จะเป็นการตั้งมาซึ่งอารมณ์ที่ผ่านไปแล้วหรือตั้งไว้ซึ่งอารมณ์ที่จะผ่านไปได้ สติจึงมีขอบเขตความหมายคลุมถึงการระลึก นึกถึง นึกไว้ นึกได้ ไม่เปลอ ตรงกับความจำเพาะในส่วนที่เป็นการระลึกและความสามารถในการระลึก

2) เครื่องมือควบคุมกำเนิดของสติ เครื่องมือควบคุมกำเนิดของสติในพระไตรปิฎก ได้กล่าวไว้ 2 อย่าง คือ อุบายที่แยบคาย และการพยายามฝึกทำบ่อย ๆ จนเกิดความคล่องตัวพร้อมชำนาญตามหลักสติปัฏฐาน ได้แก่ 1) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย คือ ให้ถึงที่เกิดของสิ่งนั้น ๆ 2) พหุลิกาโร หมายถึง การพยายามฝึกหัดเจริญวิปัสสนาบ่อย ๆ ฝึกให้มาก ๆ อย่าเกียจคร้าน อย่าย่อหย่อน อย่าทอดทิ้งในการฝึก (พระธรรมธีรราชมหามุนี, 2546) ความคิดพิจารณา สืบค้นถึงต้นเค้าสาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ข้อนี้เป็นองค์ประกอบภายในและเป็นฝ่ายปัญญา ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็นคือกระทำในใจโดยการมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ

3) หน้าที่ของจิต หน้าที่ของจิต การกระทำทุกอย่างที่เกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ จะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็ต้องอาศัยจิตและเจตสิกที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ของตน ๆ ทั้งสิ้น จิตเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว แล่นไปในอารมณ์อยู่ตลอดเวลา และยังทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้สำเร็จไปได้อีกด้วย หน้าที่การงานของจิตเรียกว่า กิจ มีทั้งหมด 12 อย่าง คือ (พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2537) 1) ปฏิสนธิกิจ ทำหน้าที่สืบต่อภพใหม่ เป็นจิตขณะแรกที่เกิดขึ้นในภพนั้น 2) ภวังคกิจ ทำหน้าที่รักษาภพใหม่ คือรักษาองค์ภพ รักษากรรมวิบากของนามรูปสืบต่อจากปฏิสนธิจิต 3) อาวัชชนกิจ ทำหน้าที่น้อมนึกถึงอารมณ์ที่มาปรากฏใหม่ทางทวาร ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ 4) ทัสสนกิจ ทำหน้าที่เห็นรูปทางจักขุประสาท เรียกว่าจักขุวิญญาณจิต 5) สวณกิจ ทำหน้าที่ได้ยินเสียงทางโสตประสาท 6) ขายนกิจ ทำหน้าที่ได้กลิ่นทางฆานประสาทจิต เกิดขึ้นเพียงขณะจิตเดียวเท่านั้น 7) สายนกิจ ทำหน้าที่รู้รสทางชีวหาประสาทจิต เกิดขึ้นเพียงขณะจิตเดียวเท่านั้น 8) ผุสนกิจ ทำหน้าที่รับสัมผัสถูกต้อง เรียกว่ากายวิญญาณจิต เกิดขึ้นเพียงขณะจิตเดียวเท่านั้น 9) สัมปฏิจฉันนกิจ ทำหน้าที่รับอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ทั้งดีและไม่ดี 10) สันตிரณกิจ ทำหน้าที่ได้ส่วนพิจารณาอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รับส่งอารมณ์ที่ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย 11) โวภูตัพพนกิจ ทำหน้าที่ตัดสินอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย หมายถึง จิตที่เกิดขึ้นตัดสินอารมณ์ทางใจว่าดีที่ที่สุด ดีปานกลาง หรือไม่ดี 12) ขวนกิจ ทำหน้าที่เสพอารมณ์ หมายถึง จิตที่ทำหน้าที่เสพเสวยอารมณ์บุญบาป จิตเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็วแล่น

ไปในอารมณ์อยู่ตลอดเวลาซึ่งผู้นำจะต้องรู้ศึกษาให้เข้าใจพร้อมปฏิบัติด้วย จิตทำหน้าที่สืบทอดภาพใหม่ ทำหน้าที่นึกถึงทวารทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และอารมณ์ 6 ทางใจทำหน้าที่เห็นรูป ได้ยินเสียง ได้กลิ่น รู้รส รับสัมผัสถูกต้อง ได้ส่วนพิจารณาอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตัดสินอารมณ์เสพอารมณ์ ถ้าบุคคลมีสติคอยคุมจิตระงับ สิ่งที่ถูกใจ และไม่ถูกใจเสียได้ย่อมอยู่เป็นสุข แต่ในทางกลับกัน ระงับไม่ได้ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์ตามมา

การฝึกปฏิบัติสติของผู้นำ

การปฏิบัติกัมมัฏฐานเป็นอุบายวิธีอย่างหนึ่งในการฝึกสติในเบื้องต้นของผู้นำและเป็นพื้นฐานของการทำสมาธิในขั้นสูงต่อไปเพราะผู้จะเจริญสมาธิได้ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีสติมั่นคงก่อน สติจึงเป็นอุปการะในการทำงานทุกอย่าง การฝึกปฏิบัติกัมมัฏฐานมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1) การฝึกเจริญอบรมจิตให้เกิดความสงบ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบมีอุบายวิธีที่ใช้ประกอบ 40 ประการ คือ

กสิณกัมมัฏฐาน 10 คือ (1) ปถวิกสิณ การพิจารณาดินเป็นอารมณ์ (2) อาโปกสิณ การพิจารณาน้ำเป็นอารมณ์ (3) เตโชกสิณ การพิจารณาไฟเป็นอารมณ์ (4) วาโยกสิณ การพิจารณาลมเป็นอารมณ์ (5) นีลกสิณ การพิจารณาสีเขียวเป็นอารมณ์ (6) ปิตกสิณ การพิจารณาสีเหลืองเป็นอารมณ์ (7) โลหิตกสิณ การพิจารณาสีแดงเป็นอารมณ์ (8) โอทาทกสิณ การพิจารณาสีขาวเป็นอารมณ์ (9) อาโลกกสิณ การพิจารณาแสงสว่างเป็นอารมณ์ (10) ปริจฉินนาทกสิณ การพิจารณาช่องว่างที่กำหนดขึ้นเป็นอารมณ์

อนุสสติกัมมัฏฐาน 10 อย่าง คือ (1) พุทธานุสสติ การระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า (2) ธัมมานุสสติ การระลึกถึงคุณของพระธรรม (3) สังฆานุสสติ การระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ (4) สีลานุสสติ การระลึกถึงศีลของตน (5) จาคานุสสติ การระลึกถึงการบริจาคของตน (6) เทวตานุสสติ การระลึกถึงธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา (7) มรณานุสสติ การระลึกถึงความตาย (8) กายคตาสติ การระลึกถึงซึ่งล้วนแต่ของไม่สะอาด (9) อานาปานาสติ การระลึกกำหนดลมหายใจเข้าออก (10) อุปสมานุสสติ การระลึกถึงนิพพานอันเป็นที่ดับทุกข์

พรหมวิหารกัมมัฏฐาน 4 อย่าง คือ (1) เมตตา ความรักที่ช่วยทำประโยชน์แก่ผู้อื่น (2) กรุณา ความสงสารที่มุ่งเพื่อช่วยบำบัดทุกข์แก่ผู้อื่น (3) มุทิตา ความพลอยยินดีต่อสมบัติของผู้อื่น (4) อุpekขา ความเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

อารูปกัมมัฏฐาน 4 อย่าง คือ (1) อากาสนัญญายตนะ พิจารณาอากาศไม่มีที่สุด (2) วิญญานัญญายตนะ พิจารณาวิญญานไม่มีที่สุด (3) อาภิญญายตนะ พิจารณาความไม่มีอะไร (4) เนวสัญญานาสัญญายตนะ พิจารณาสัญญาว่ามีก็ไม่ใช่ว่าไม่มีก็ไม่ใช่

สัญญากัมมัฏฐาน 1 อย่าง คือ (1) อาหาเรปฏิกูลสัญญา ความหมายรู้ในอาหารโดยความเป็นสิ่งน่าเกลียด

วัตถานกัมมัฏฐาน 1 อย่าง คือ (1) จตุธาตุววัตถาน การกำหนดแยกร่างกายของตนออกให้เห็นเป็นแต่ธาตุ 4 เท่านั้นเป็นอารมณ์

หมวดกัมมัฏฐานที่นิยมปฏิบัติเพื่อฝึกสติโดยตรง คือ หมวดสติปัฏฐาน ซึ่งหมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้เห็นตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ มี 4 ประการ (ที.มหา. (ไทย), 10/373/302) คือ (1) กายนุปัสสนาสติปัฏฐาน สติกำหนดพิจารณากายเป็นอารมณ์ (2) เวทนา

นุปัสสนาสติปัฏฐาน สติกำหนดพิจารณาเวทนาเป็นอารมณ์ (3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติกำหนดพิจารณาจิตเป็นอารมณ์ (4) อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติกำหนดพิจารณาธรรมเป็นอารมณ์

สติปัฏฐานทั้ง 4 นี้ สติกำหนดพิจารณาเวทนาให้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นแต่สักว่าเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา คือ มีสติกำหนดรู้ชัดเวทนาทั้งที่เป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ ทั้งที่มีอาภิสหรือไม่มีอาภิสปรุงแต่งตามที่มันเป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติกำหนดพิจารณาจิตให้รู้เห็นความเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงจิตไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขาคือมีสติกำหนดพิจารณาจิตของตนเองว่ามีราคะ หรือไม่มีราคะ มีโทสะหรือไม่มีโทสะ มีโมหะหรือไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว พุ่งชานหรือเป็นสมาธิเป็นต้น แต่ละอย่าง ๆ ตามที่เป็นอยู่จริงในขณะนั้น ๆ อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติกำหนดพิจารณาธรรมให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นแต่สักว่าธรรมไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขาคือให้มีสติรู้ชัดสภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นขณะนั้นอันได้แก่นิรวรรณ 5 ชั้น 5 อายตนะ 12 โพชนงค์ 7 อริยสัจ 4 ว่าอะไรเป็นอย่างไร เกิดมีในตนหรือไม่ ที่เกิดขึ้นแล้วเจริญบริบูรณ์ดีและดับไปอย่างไร เป็นต้น ตามความเป็นจริงของสภาวะธรรมนั้น ๆ (ที.มหา.(ไทย),10/374-405/302-340)

ผู้นำมีความตั้งอยู่ ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่พุ่งชานแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิหรืออินทรีย์หรืออินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละสัมมาสมาธิ สมถกัมมัฏฐานจัดอยู่ในประเภทโลกียธรรม เมื่อปฏิบัติได้แล้วต้องทำให้เกิดความชำนาญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าผู้นำฝึกอย่างนี้ไปตลอดทุกวันขณะจิตคิดได้ทำงานไปด้วยเวลาพักก็สามารถนำมาปฏิบัติได้เลยสามารถช่วยทำให้จิตใจสงบมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาเพราะมีสติอยู่ทุกเมื่อขณะทำงานทำให้การงานนั้นที่ท้ออยู่ปฏิบัติหน้าที่อยู่บรรลุวัตถุประสงค์

2) เหตุให้เกิดสติในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาได้แสดงเหตุเกิดของสติมี 4 ประการ ดังนี้ (พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดกญาณสิทธิ), 2546) (1) สติสัมปชัญญะ ได้แก่ มีสติสัมปชัญญะในฐานะ 22 อย่าง คือ ในการก้าวไป ถอยกลับ เหลียวซ้าย แลขวา คู้เข้า เขยียดออก พาดสังขาริ ถือบาตร นั่งสบบง ห่มจีวร กิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้มรส ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ เดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง (2) มุณฺโณสติบุคคลปริวัชชนตา ได้แก่ เว้นบุคคลผู้หลงลืม คือ เว้นบุคคลผู้มิได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน (3) อุปฺปทิตตาบุคคลเสวนตา ได้แก่ คบหาสมาคมกับบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น คือ บุคคลผู้มีสติตั้งมั่นคงอยู่กับกรรมฐาน (4) ตทธีมุตตตา ได้แก่ น้อมใจไปในอิริยาบถทั้ง 4 และน้อมใจไปในสติปัฏฐาน 4 ประการ ผู้นำขาดสติเพราะการหลงลืมปล่อยไปตามจิตใจอารมณ์ที่เข้ามากระทบไม่ว่าจะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจทำให้เกิดผลการดำรงชีวิตไม่มีความสุข ผู้นำไม่มีสติทำในสิ่งที่ไม่ควรทำผิดกาลเทศะผิดกรณีเพราะไม่มีสติอย่างเดียวปัญญากลายเป็นความโง่ความหวังดีกลายเป็นผลร้ายความรักกลายเป็นศัตรูเป็นสาเหตุของการไม่มีสติ

3) การฝึกเจริญสติของผู้นำให้รู้เท่าทันการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานก็เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยในการฝึกสติให้รู้เท่าทันกับปัจจุบันอารมณ์ คือ รู้ความเป็นไปของรูปนามตามที่เป็นจริง หมายถึง รู้รูปคือรูสิ่งที่เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู ดมกลิ่นได้ด้วยจมูก ลิ้มรสได้ด้วยลิ้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า (อ.จตุกก, (ไทย) 21/41/81) “ในกาลใดพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้จุดประกายให้แสงสว่างอุบัติขึ้นในโลก ในกาลนั้นพระองค์ย่อมประกาศสัจธรรมให้สัตว์ได้เข้าถึงความดับทุกข์หมดสัตว์ ผู้มีปัญญาฟังธรรมของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้วย่อมได้ความคิดเป็นของตนเองได้เห็นสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง เห็นสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นทุกข์ เห็นสิ่งเป็นอนัตตาว่าเป็นอนัตตา เห็นสิ่งที่ไม่งามว่าไม่งาม ยึดถือสัมมาทิฐิยอมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้” ตามปกติกิเลสของคนเรานี้มีอยู่ที่จิตใจเพราะเราได้สะสมมันมาตั้งแต่ชาติก่อนและในชาตินี้ตั้งแต่เกิดมา เราก็ได้สะสมความชอบความชังมาอยู่เรื่อย ที่นี้อารมณ์ภายนอก คือ รูป

เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ต่าง ๆ นั้นก็เป็นเชื้อให้จิตของเราให้เกิดความชอบความชัง ถ้าหากว่าเราไม่มีสติปัญญารู้เท่าทันอารมณ์แล้ว เราก็ก้าวไปหลงรักหลงชังในอารมณ์ กิเลสก็เกิดเพิ่มขึ้น คล้ายกับว่ามีไฟอยู่กองหนึ่ง เพราะฉะนั้นควรรู้เท่าทันอารมณ์ที่มากระทบและก็รู้ตามความเป็นจริง

วิธีการใช้สติควบคุมสื่อสาร

วิธีควบคุมสื่อเทคโนโลยีทางพระพุทธศาสนา คือ การฝึกหัดควบคุมพฤติกรรม การแสดงออกทางกาย วาจา และใจของตนไม่ให้ประพฤติดิตเสียหยาโดยหลักใหญ่ ๆ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา พร้อมหลัก 2 ประการ คือ

1) คุณธรรมพื้นฐานทั่วไป (1) ธรรมที่มีอุปการะมาก 2 อย่าง (ที.ป. (ไทย) 11/304/255) คือ สติ ความระลึกได้ ความตามระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ โดยความหมายถึงคือระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิดทั้งในระดับใช้งานในชีวิตประจำวันและในระดับการปฏิบัติธรรมขั้นสูงที่เรียกว่าสัมมาสติ ความไม่หลงมกมาย ความเลือกเฟ้นธรรมสัมมาทิฐิ โดยความหมายของสัมปชัญญะมี 4 ประการ (ที.ป.อ. (ไทย) 33/041/75) คือ (1) รู้ตัวว่าสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่นั้นเป็นประโยชน์หรือไม่ (2) รู้ตัวว่าสิ่งที่ตนกำลังทำนั้นเหมาะสมกับตนหรือไม่ (3) รู้ตัวว่าสิ่งที่ตนกำลังทำนั้นเป็นสุขหรือทุกข์ (4) รู้ตัวว่าสิ่งที่ตนกำลังทำนั้นเป็นความมงคลหรือไม่

การมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นของผู้คน บางครั้งจิตใจอารมณ์ของคนเรานั้นมีทั้งดีใจ เสียใจ เศร้าโศก เกิดความอยากบ้าง ไม่อยากบ้าง สลับกันไปในแต่ละวันเพราะการทำงานของผู้นำต้องพบกับปัญหาหลายอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในองค์กร บางครั้งอารมณ์มันไม่คงที่แต่จะต้องมีสติคอยครอบคลุมอยู่ทุกขณะจิต เพราะอาการเหล่านี้เกิดจากการกระทบตาเห็นรูป จมูกได้กลิ่น หูได้ยิน ลิ้นได้รส กายได้สัมผัส จิตใจได้เสพอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาทางอายตนะ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือทางด้านจิตใจที่สามารถเปลี่ยนอารมณ์ที่ไม่ดีให้เป็นดีได้นั้นก็คือมีสติคอยครอบคลุมดูแลไม่ให้ไหลไปตามกระแสที่เข้ามากระทบได้

2) ธรรมที่คุ้มครองโลก 2 อย่าง (อง.ทุก. (ไทย) 20/9/63) คือ (1) หิริ หมายถึงความละอายต่อการประพฤติดุจจริตทางกาย วาจา และใจของตน ไม่กล้าประพฤติดุจจริตแม้ไม่มีคนเห็นเพราะละอายใจตนเอง หิริเกิดจากเหตุภายใน 4 ประการ คือ 1) นึกถึงชาติกำเนิดของตน 2) นึกถึงวัยของตน 3) นึกถึงความกล้าหาญของตน 4) นึกถึงการศึกษาเล่าเรียนของตน (2) โอตตัปปะ หมายถึงความกลัวต่อผลของบาปทุจริตที่ตนประพฤติไว้ กลัวผู้รู้ตีเตียน กลัวสังคมรอบข้างตีเตียน การที่จะปลูกโอตตัปปะให้เกิดขึ้นในใจได้ต้องนึกถึงสังคมรอบข้างก่อนคือก่อนที่จะทำทุจริตอะไรลงไปต้องคิดให้รอบคอบเพราะผู้ที่เห็นการกระทำของเรายังมีอยู่ ผู้ที่รู้จักของบุคคลอื่นมีอยู่ หรือพิจารณาภัยที่น่ากลัว 4 ประการ คือ (อง.ทุก. (ไทย) 20/9/52) 1) กลัวที่จะต้องตีเตียนตนเอง 2) กลัวการตีเตียนจากผู้อื่น 3) กลัวการถูกลงอาญา 4) กลัวการไปเกิดในทุคติ ผู้นำที่คิดจะทำความผิดอย่าคิดว่าไม่มีใครรู้เห็นการกระทำของเรา ถ้าคิดได้อย่างนี้ผู้นั้นจะไม่กล้าทำความผิดจะเป็นการประพฤติดุจจริตที่คุ้มครองโลกได้ หิริโอตตัปปะจึงเป็นธรรมป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิในชีวิตทรัพย์สินและของรักของหวงของกันและกัน ผู้ที่จะประพฤติดุจจริตให้ได้ผลดีจึงต้องมีศีลเพราะศีลเป็นเครื่องรองรับคุณธรรมคือคุณงามความดี เช่นเดียวกันแผ่นดินเป็นที่รองรับสรรพสิ่ง ธรรมที่ไม่มีศีลเป็นพื้นฐานย่อมตั้งอยู่ได้ไม่นาน ผู้นำที่ได้รับข่าวสารมาแล้วก่อนจะเสนอข่าวสารแก่ผู้อื่นควรระลึก หรือใส่ใจอยู่เสมอตามแนวทางการเสนอข่าวสารหรือการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า 5 ประการ คือ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/1591/73) 1)

แสดงธรรมไปตามลำดับ 2) แสดงธรรมอ้างเหตุผล 3) แสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู 4) เป็นผู้ไม่เพ่ง
 อามิสแสดงธรรม 5) ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น

ผู้นำหากจะปรับใช้ธรรมเหล่านี้ที่คอยสนับสนุนให้สติคอยควบคุมความอยากในสิ่งที่ถูกต้องมี
 ประโยชน์ต่อผู้ใช้ก็จะเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่งในการนำเสนอข่าวสารต่อสังคม ผู้ส่งสารจะต้องมีความ
 รับผิดชอบความรับผิดชอบที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ การตั้งเจตนาจะทำให้เกิดความดีกับทุกฝ่าย สติ
 กับเทคโนโลยีซึ่งจะต้องไปด้วยกันอยู่เสมอ และสามารถต้านทานความอยากที่เกิดจากอายตนะภายใน
 และอายตนะภายนอกไม่ให้ออกนอกกุศล

สติเพื่อการสื่อสารของผู้นำ

การใช้สติเพื่อการสื่อสารของผู้นำในยุคปัจจุบันมีปรากฏอยู่ใน 2 สูตร คือ

1. กาลามสูตร หลักการตัดสินความจริงและความเท็จในการใช้และแสวงหาข่าวสาร พระพุทธองค์
 จึงทรงแสดงกาลามสูตรว่าด้วยวิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนสงสัยหรือหลักความเชื่อ 10 ประการเป็นหลัก
 ตัดสิน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544) คือ (1) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตาม ๆ กันมา
 (Be not led by report) (2) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา (Be not led by tradition)
 (3) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ (Be not led hearsay) (4) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือ
 คัมภีร์ (Be not led by the authority of texts) (5) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ (Be not led by
 mere logic) (6) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน (Be not led by inference) (7) อย่าปลงใจเชื่อ
 ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (Be not led by considering) (8) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้
 กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (Be not led by the agreement with a considered and approved)
 (9) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (Be not led by seeming
 possibilities) (10) อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือที่ท่านสมณนี้ เป็นครูของเรา (Be not led by the
 idea, This is our teacher) ผู้นำควรพิจารณาว่า เมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านั้น
 เป็นอกุศลหรือมีโทษเมื่อนั้นพึงละเสีย และเมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านั้นเป็นกุศล
 หรือไม่มีโทษเมื่อนั้นพึงถือปฏิบัติ

2. หลักโยนิโสมนสิการ การคิดแบบแยกคายในการใช้สติเพื่อการสื่อสาร วิธีการคิดแบบ
 โยนิโสมนสิการมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่เสมอเช่นความมีสติอยู่ตลอดเวลาไม่ประมาทในการ
 ดำเนินชีวิตเมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ มีความเข้าใจในปัญหาหรือความทุกข์โดยกำหนดรู้เข้าใจ
 สาเหตุของปัญหาแล้วคิดหาวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538)
 โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยกคายหรือคิดถูกวิธี แปลง่าย ๆ ว่า ความรู้จักคิดหรือคิด
 เป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณา
 สิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เมื่อมนุษย์เริ่มมีการศึกษาขึ้น ก็คือ มนุษย์เริ่มใช้สติปัญญาไม่ปล่อยให้
 กระบวนการคิดหรือวงจรปัญญาการข้างต้นดำเนินไปเรื่อย ๆ คล่อง ๆ แต่มนุษย์เริ่มใช้สติสัมปชัญญะ
 และนำองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาตัดตอน

ผู้นำควรรู้เท่าทันอารมณ์ปัจจุบัน

อารมณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนนั้น เรียกว่า โลกธรรม คือ สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับสัตว์โลก
 แน่นนอนคือไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ต้องประสบทุกข์กันทุกคนไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง โลกธรรมนั้นหมุนไปตาม
 สัตว์โลกและสัตว์โลกก็หมุนไปตามโลกธรรม โลกธรรมนั้นมี 8 ประการ คือ (อง.อภฺธฺก. (ไทย),

23/5/131) “ลาก เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ล้วนไม่เที่ยง ไม่นั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดีมีสติรู้ธรรมเหล่านี้แล้วย่อมพิจารณาเห็นว่ามีความแปรผันเป็นธรรมดา อภิธรรมมณ (อารมณ์ที่ปรารถนา) จึงย้ายจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิธรรมมณ (อารมณ์ที่ไม่ปรารถนา)”

พระพุทธเจ้าทรงแสดงเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ว่าเป็นสมุทรรแต่ละอย่าง ๆ เช่นเดียวกับจักขุเป็นสมุทรรที่กล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงภัยหรือสิ่งที่น่ากลัวสำหรับบุคคลที่ไม่ระวังไม่ควบคุมอายตนะของตนเอง

ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

1) มหาวิทยาลัยไฮโอไฮโอ (Ohio State Studies) ได้ทำการวิจัยพฤติกรรมของผู้นำโดยพัฒนาแบบสอบถามที่เรียกว่า Leader Behavior Description Questionnaire (LBDQ) และพบว่าพฤติกรรมผู้นำสามารถอธิบายได้ 2 ปัจจัย คือ (Ralph Stogdill and A.E. Koons, 1965) (1) ปัจจัยมุ่งคน (Consideration) หมายถึง พฤติกรรมผู้นำที่เน้นเรื่องความไว้วางใจต่อกัน เคารพซึ่งกันและกัน ให้การสนับสนุน มีมิตรภาพ และมีความอบอุ่น (2) ปัจจัยมุ่งงาน (Initiating Structure) ผู้นำแบบนี้มุ่งที่การจัดระบบการทำงาน ระบุบทบาทที่ชัดเจนของผู้ปฏิบัติงาน จัดวางรูปแบบระบบการทำงาน และขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

2) มหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan Studies) ลิเคิร์ต และคณะ (Rensis Likert et. al, 2004) แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำโดยแบ่งผู้นำออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) ผู้นำแบบเน้นคน (Employee-oriented leaders) ผู้นำแบบนี้จะทำงานโดยให้ความสนใจที่ตัวผู้ปฏิบัติงาน จะให้ความสนใจต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน มุ่งเน้นการทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และเน้นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล (2) รูปแบบผู้นำแบบเน้นงาน (Job-oriented leaders) ผู้นำแบบนี้จะมุ่งทำงานโดยเน้นที่ใช้ระบบการควบคุมงาน สร้างกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติงาน จึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่มีอิสระในการทำงาน และมีความรู้สึกเหมือนถูกบังคับทำให้ขวัญในการปฏิบัติงานต่ำ

ติน ปรัชญาพทุธิ์ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นหลักใหญ่ ๆ และน่าสนใจไว้ดังนี้ คือ (ติน ปรัชญาพทุธิ์, 2527) 1) ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Greatman Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้นำมีลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ตามไม่มี คือ มีพลังกาย มีพลังสมอง และมีพลังศีลธรรมที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรม และสภาพแวดล้อมแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น เลนิน เซอร์คิล ฮิตเลอร์ และมุสโสลินี เป็นต้น 2) ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในหน้าที่และความชำนาญ (Abilities and Skills) ของเขาในขณะนั้นว่ามีความสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ในยามวิกฤตได้ เช่น ในยามสงคราม เป็นต้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากภาวะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ลักษณะผู้นำในกลุ่มทฤษฎีนี้ เช่น มหาตมะคานธี และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง เป็นต้น 3) ทฤษฎีบุคคลสถานการณ์ (Personal Situational Theories) ทฤษฎีนี้ได้นำเอาทฤษฎีสองทฤษฎีข้างต้นมารวมกัน คือ ภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของผู้นำเองและสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวของผู้นำ ปัจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ สถานภาพ ปฏิกริยาโต้ตอบ การรับรู้ และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำและผู้ตาม 4) ทฤษฎีปฏิกริยาโต้ตอบความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำเกิดจากปฏิกริยาโต้ตอบและความคาดหวังระหว่างสมาชิกใน

กลุ่ม ฉะนั้นผู้ที่ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ต้องมีความคิดริเริ่ม 5) ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ทฤษฎีนี้มุ่งที่จะพัฒนาสถาบันให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นปึกแผ่นโดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พยายามทำให้บุคคลในสถาบันมีความเป็นอิสระเสรี 6) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การที่ผู้ตามยินยอมหรือยอมรับผู้นำก็เพราะทั้งสองฝ่ายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มได้รับการยกย่องหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำนอกจากจะทำให้ผู้นั้นมีความรู้สึกว่าได้รางวัลและผลประโยชน์แล้วยังทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ มีความพึงพอใจยอมรับผู้นำคนนั้นด้วย อย่างไรก็ตามหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์หรือฝ่ายหนึ่งละเมิดสัญญา ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถอดทนต่อไปได้ ภาวะผู้นำก็จะหมดความสำคัญลง

ผู้นำ (Leader) และภาวะผู้นำ (Leadership) ดังที่ได้กล่าวมานักวิชาการยังได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำโดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญและจุดเน้นที่แตกต่างกัน การศึกษาภาวะผู้นำจากทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่มากจึงขอนำเสนอทฤษฎีจากนักวิชาการที่ได้รวบรวมไว้และคิดว่าจะน่าจะเป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้ คือ ฮอดจ์ และ จอห์นสัน (Hodg & Johnson) ได้เสนอ (Hodge Billey J. & Herbert J. Johnson, 1927) ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำโดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนสมมติฐานต่าง ๆ ดังนี้ 1) ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำ (Traitist Theory) โดยมีสมมติฐานว่า ผู้นำที่ประสบผลสำเร็จจะมีลักษณะของบุคลิกภาพที่ดี 2) ทฤษฎีทางสถานการณ์ (Situatist Theory) โดยมีสมมติฐานว่า บุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งทั้งนี้ก็เพราะว่าเกิดจากลักษณะของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำ 3) ทฤษฎีการเป็นผู้ตาม (Followship Theory) โดยมีสมมติฐานว่า เครื่องบ่งชี้คุณภาพของผู้นำก็คือคุณภาพของผู้ตามซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการประเมินคุณค่าของผู้นำ คือ การวิเคราะห์ผู้ตามนั่นเอง 4) ทฤษฎีของผลรวม (Electic Theory) ทฤษฎีนี้เกิดจากการนำเอาคำอธิบายของทฤษฎีทั้ง 3 ข้างต้นมารวมกันเพื่อจะทำการอธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

บุคลิกภาพ ลักษณะ กิริยาท่าทางของผู้นำจะต้องมีลักษณะที่น่าเคารพเลื่อมใสจะนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้จำเป็นต้องพัฒนาตน คือ จะต้องดูแลตนเองให้กินดีอยู่ดีมีความพอใจในชีวิตและลิขิตชีวิตตัวเองได้ พัฒนาคน คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีเป็นที่รักใคร่ขององค์กรรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราให้ความสำคัญกับผู้อื่นจนชนะใจผู้อื่นได้ พัฒนางาน คือ สามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความก้าวหน้าในงานที่รับผิดชอบ

คุณสมบัติของผู้นำที่สำคัญ

ผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติที่มีความเชื่อถือได้ เป็นหลักประกันได้ว่าผู้นำสามารถนำพาไปสู่จุดหมายได้ตามหลักประชาธิปไตยมีดังต่อไปนี้ (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2521)

1) มีพลังกายและพลังประสาทผู้นำต้องมีพลังกายและพลังประสาทที่เข้มแข็ง มีกำลังใจกล้าแกร่ง มีความอดทนกว่าคนธรรมดา เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองหรือสังคมขึ้นต้องมีความมั่นคงและวางเฉยไม่แสดงอาการหรือความรู้สึกอยากได้ออกมา ผู้ที่จะทำเช่นนี้ได้จะต้องมีพลังกายและพลังประสาทเข้มแข็งจริง ๆ

2) รู้จุดหมายและแนวทางที่จะพัฒนา คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ผู้นำจะต้องมี คือ การมีนโยบายหรือแผนปฏิบัติงานที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ ผู้นำจะต้องรู้ว่าเป้าหมายในการพัฒนานั้นมุ่งหมายไปในแนวทางใด ตนควรจะแสดงบทบาทอย่างไรที่จะทำให้เป้าหมายเหล่านี้บรรลุผล เป้าหมาย

เหล่านี้จะเป็นจริงได้ถ้าหาก (1) มีวิธีการที่แน่นอนชัดเจนเพื่อการบรรลุเป้าหมายนั้น (2) คนอื่นสามารถเข้าใจหรืออธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจเป้าหมายและวิธีการนั้น ๆ ได้ (3) คนอื่น ๆ มีความเห็นด้วยและเข้าใจวิธีการนั้น ๆ (4) ผู้นำต้องมั่นคงและจริงจังและพยายามทำเป้าหมายนั้นให้เป็นจริงขึ้นมา

3) ความกระตือรือร้น ผู้นำต้องมีความกระตือรือร้น บากบั่น ขวนขวายที่จะทำเป้าหมายของตนให้สัมฤทธิ์ผลให้ได้ ความกระตือรือร้นจะทำให้เขายึดมั่นอยู่กับเป้าหมายและแผนงานนั้น

4) ความเป็นมิตร ผู้นำต้องมีความรักและความเป็นมิตรต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความโอบอ้อมอารีเอื้ออาทรต่อความเป็นอยู่ของผู้ร่วมงานและประชาชน

5) ความน่าเชื่อถือ ผู้นำจะต้องทำตนให้เป็นคนที่น่าเชื่อถือได้โดยการพูดจริงทำจริงตามสัญญาประชาคมไม่เป็นคนหละหละเลเลหรือท้อแท้จับจด

6) ความกล้าในการตัดสินใจเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้นำ ปัญหาที่เผชิญหน้าผู้นำอยู่นั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้นำต้องมีความกล้าในการตัดสินใจ

7) สติปัญญาความรอบรู้ ผู้นำควรจะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้เรื่องต่าง ๆ ได้ดีกว่าคนสามัญทั่วไป แต่ในบางโอกาสบางสถานการณ์ผู้ที่ได้รับมติให้เป็นผู้นำอาจมีสติปัญญาไม่เลอเลิศเหมือนบุคคลธรรมดา แต่การเฉลียวฉลาดรู้ทันปัญหาและอุปสรรคเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

8) ผู้นำที่ดีต้องเป็นครูที่ดีเพราะในฐานะผู้นำนั้นต้องสามารถชี้แนวทางเหตุผลในการปฏิบัติที่ถูกต้องและความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ เมื่อมีปัญหาก็สามารถชี้แจงให้ผู้ร่วมงานหรือคนใกล้ชิดเข้าใจได้ด้วยคำพูดธรรมดา ๆ

9) ศรัทธาและความเชื่อมั่น การทำงานในหน้าที่ของผู้บริหารนั้นจะให้ผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อเหล่าผู้นำมีความกระตือรือร้นและกระฉับกระเฉงในการทำงานไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยหน่าย การที่จะเป็นเช่นนี้ได้ผู้นำต้องรู้สึกว่าการที่ตนกำลังดำเนินการอยู่นั้นมีหนทางสำเร็จและมีเป้าหมายที่เด่นชัดมีอุดมการณ์ที่มั่นคงมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในความสำเร็จสูง ผู้นำจะต้องสร้างความเชื่อมั่น

การบริหารงานแต่ละเรื่องของผู้นำ ผู้นำต้องรอบรู้ในเรื่องนั้น ๆ แล้วนำมาบอกกล่าวแก่ลูกทีมสื่อสารให้เข้าใจจะทำให้งานออกมาสมบูรณ์ตามจุดประสงค์ของงาน แต่ถ้าผู้นำไม่มีความรู้ ไม่ใส่ใจในบทบาทหน้าที่ของตน ไม่ศึกษาแสวงหาความรู้ ก็จะทำให้การบริหารงานไม่ประสบความสำเร็จ ไม่มีความรู้จะบอกให้คณะทำงานในองค์กรเข้าใจได้อย่างไร ดังนั้น ผู้นำจะต้องฝึกฝนตนเอง พัฒนาตนเองให้รู้มากกว่าคนอื่น มีความเฉลียวฉลาด ไหวพริบ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้อง และความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จ

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี (Bernard M. Bass, 1982) ได้แบ่งลักษณะผู้นำที่ดีออกเป็น 4 ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ 1) สถานภาพลักษณะเป็นผู้นำเหมือนกับความสำเร็จของตำแหน่งของคน ๆ นั้น 2) การยกย่องนับถือ คือ เป็นลักษณะผู้นำที่เป็นที่รวมของความสนใจจากผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือ มักจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำด้วย 3) ลักษณะด้านพฤติกรรม คือ ผู้ที่แสดงพฤติกรรมในการนำเนื่องจากการทำงานที่ตำแหน่งต่างกันพฤติกรรมในการนำจึงต่างกันออกไปด้วย 4) อิทธิพล คือ ผู้นำมีอิทธิพลเหนือคนอื่นและมีการชักนำคนอื่นให้ปฏิบัติตามทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

องค์ประกอบต่าง ๆ ของคุณลักษณะซึ่ง กวี วงศ์พุ่มได้กล่าวไว้ว่า (กวี วงศ์พุ่ม, 2539) คุณลักษณะของผู้นำที่สำคัญมีดังนี้

1. บุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งติดตัวมาอยู่กับตัวของบุคคลแต่ละคนในส่วนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ได้ บุคลิกภาพดังกล่าว คือ

1.1 ความสามารถในการปรับตัวเป็นความสามารถทั่วไปของบุคคล ความต้องการที่จะนำซึ่งอาจจะเป็นความสามารถในส่วนลึก ๆ มองไม่เห็นชัด แต่ก็สามารถค้นคว้าได้ ความมั่นคงทางอารมณ์ ซึ่งแต่ละคนจะมีนิสัยทางด้านความคงที่ของอารมณ์ การควบคุมอารมณ์ได้มากน้อยเพียงใด

1.2 ความเป็นตัวของตัวเอง มีอำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ ตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม ความอุตสาหพยายาม หมายถึง ความอดทนของแต่ละบุคคลที่จะพยายามฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ ความคิดสร้างสรรค์ถือเป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่งที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะแล้วคิดออกมาเป็นรูปธรรม

1.3 ความทะเยอทะยาน เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการความสะดวกสบายใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา หากทุกคนได้ใช้ความคิดดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา เพราะการคิดแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไป

2. ความรู้ความสามารถ (Intelligence) สมรรถนะของคนเรานี้ธรรมชาติสร้างมาเพื่อใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ความรู้ความสามารถจะเห็นได้จาก

2.1 เซอร์ปัญญา คนทุกคนมีสติปัญญา ความเฉลียวฉลาดแตกต่างกันไปอาจจะด้วยสาเหตุหลาย ๆ ประการ ทั้งเรื่องพันธุกรรม สภาพแวดล้อม การแข่งขัน การฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาเล่าเรียน

2.2 ความแม่นยำในการตัดสินใจ เพราะต้องทำการตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาในการทำงาน การดำรงชีวิต การตัดสินใจที่แม่นยำจึงต้องอาศัยประสบการณ์ ระดับความรู้ ทุกคนสามารถศึกษาเล่าเรียนได้ไม่เท่ากัน เพราะสมองแต่ละคนไม่สามารถรับอะไรได้อย่างเต็มที่ คือ มีการจุความจำไว้เท่ากันก็จริง แต่การรับรู้การถ่ายทอดอาจจะมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างออกไป ดังนั้น จึงวัดระดับความรู้ได้จากการศึกษาในระดับความรู้ได้จากการศึกษาในระดับที่สูง ๆ ขึ้นไปของแต่ละคน

ลักษณะของผู้นำที่ดีนั้นควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความริเริ่มกล้าหาญ ยุติธรรม อดทน กระตือรือร้น เห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา ไหวพริบดี ทนต่อเหตุการณ์ มีฐานะทางสังคมดี เคารพกฎหมาย เสียสละ สุขภาพแข็งแรง บุคลิกภาพดี สงบเสงี่ยมในการทำงาน และมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั้น ๆ

ปัจจัยการเป็นผู้นำ

การเป็นผู้นำที่ดีประกอบด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่ทำให้บุคคลคนหนึ่งมีความเป็นผู้นำขึ้นมาจนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลต่าง ๆ ได้ ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วยปัจจัยที่เกิดจากทัศนคติของตัวผู้นำเอง ปัจจัยที่เกิดจากผู้ร่วมงาน และปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ปัจจัยดังกล่าวช่วยส่งเสริมความเป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมแตกต่างกันดังรายละเอียดต่อไปนี้ (เนตต์พัฒนา ยาวีราช, 2543)

1. ปัจจัยที่เกิดจากทัศนคติของตัวผู้นำเอง หมายถึง ตัวผู้นำเองที่มีทัศนคติต่อตำแหน่งในความสามารถในการนำ มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่ในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงานด้วยความไว้วางใจในผู้ร่วมงาน มีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อ

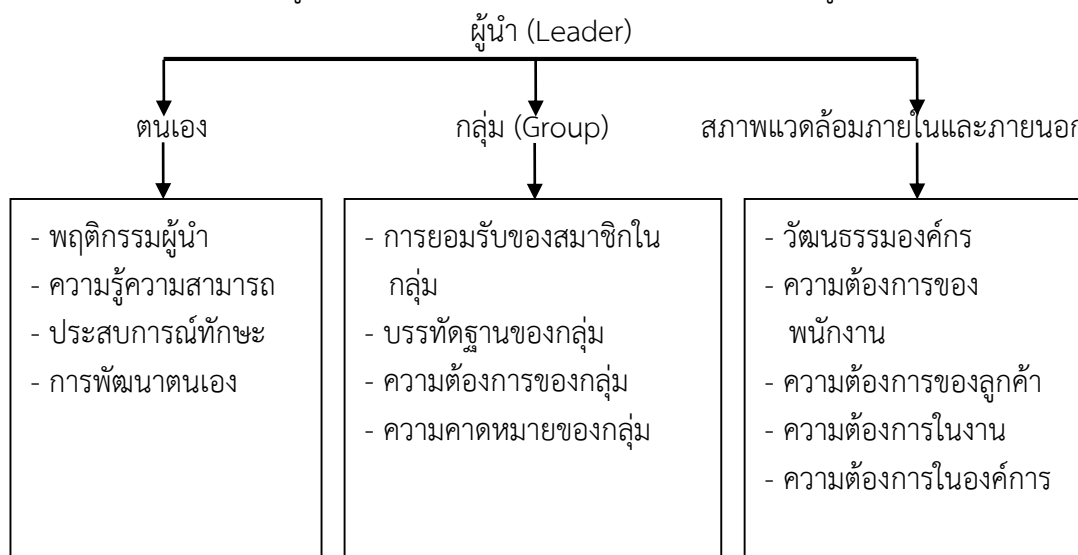
อาชีพและกิจการงานที่รับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจในงานที่ตนเองปฏิบัติหน้าที่และเห็นคุณค่าของงานที่ทำ

2. ปัจจัยที่เกิดจากผู้ร่วมงาน หมายถึง ผู้ร่วมงานมีพฤติกรรมที่ดีในการสนับสนุนการทำงานของผู้นำ สามารถนำเอาความคิดความต้องการของผู้นำมาปฏิบัติได้อย่างบังเกิดผลตามที่ผู้นำต้องการสามารถทำงานร่วมกันได้ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน มีความพร้อมที่จะทำงานและมีความรับผิดชอบในงาน สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการทำงานได้ ใช้ประสบการณ์ในการทำงานได้เป็นอย่างดี มีทัศนคติที่ดีต่อผู้นำ มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในตัวผู้นำ

3. ปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ขององค์กรมีผลกระทบต่อความเป็นผู้นำ หากผู้นำสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กรได้ก็จะทำให้ผู้นำอยู่ในสภาวะการณ์ที่ดี สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในองค์กรที่มีผลกระทบต่อผู้นำ ได้แก่ ลักษณะขององค์กร โครงสร้างขององค์กร ระบบการทำงาน ระเบียบวิธีปฏิบัติ อิทธิพลของกลุ่มในองค์การในการให้ความร่วมมือ สนับสนุน หรือขัดขวางการทำงานของผู้นำ หากกลุ่มมีความผูกพันและยอมรับนับถือในตัวผู้นำก็จะทำให้ผู้นำได้รับความสำเร็จในการทำงานมากขึ้น

ความสัมพันธ์กับภายนอกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความเป็นผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม หรือบุคคลภายนอกอันมีอิทธิพลต่อการทำงาน ก็จะมีผลต่อความเป็นผู้นำที่กว้างขวางในทางสังคม ผู้นำจะต้องสื่อสารให้ติดต่อผู้รับฟัง เพราะว่าผู้ฟังมีระดับสติปัญญาไม่เท่ากัน ผู้นำสามารถใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกเพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรได้ ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมกับการเป็นผู้นำย่อมมีความเป็นปัจจัยต่อกันและมีความสัมพันธ์อย่างยิ่ง โดยสามารถแสดงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำดังแผนภูมิดังนี้ คือ

แผนภูมิสภาพแวดล้อมขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

ผู้นำพัฒนาความต้องการของคนได้

ความต้องการของคนไม่ว่าจะเป็นของผู้บังคับบัญชาหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีความต้องการทั้งนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551) การปรับเปลี่ยนความต้องการของคน ความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางการตัดสินใจของคน ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ก็เปลี่ยนตัวคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีช่วยให้คน

พัฒนาความต้องการของตนทั้งในการปรับเปลี่ยนให้บุคคลมีความต้องการที่ถูกต้องดีงามและให้ผู้อื่นมีความต้องการที่ประสานเป็นอันเดียวกัน การพัฒนาความต้องการเป็นการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุขเกิดจากการสนองความต้องการ ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาได้ด้วย เมื่อทำอะไรตรงกับความต้องการของคนก็ทำให้เขาสนใจและมีความสุข คนก็จะร่วมมือทำอย่างเป็นไปเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำให้สำเร็จจึงพร้อมที่จะทำและทำได้ง่าย ในทางตรงข้ามถ้าผู้นำทำการที่ผิดความต้องการของคนทั้งสองฝ่ายก็จะเป็นความสุขและสิ่งที่ทำก็ยากจะสำเร็จหรือจะคงอยู่ยั่งยืน ความต้องการของคนพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงได้และผู้นำที่ดีก็ควรถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะช่วยให้คนพัฒนาความต้องการไปในทางที่ดีงามประณีตและสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นอยากให้ผู้คนได้พบเห็นชื่นชมกับสิ่งดีงาม เป็นต้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ฉันทะ คือ ความใฝ่ดีหรือใฝ่ศึกษาและใฝ่สร้างสรรค์

ผู้นำสามารถช่วยคนให้พัฒนาความต้องการอย่างหลังนี้ขึ้นได้ก็เป็นความสำเร็จอยู่ในตัวขั้นหนึ่งแล้ว และความต้องการนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะทำให้เกิดพลังที่ช่วยให้การกระทำเพื่อจุดหมายที่ดีงามบรรลุความสำเร็จสมหมายด้วย ผู้นำควรมีความใฝ่อย่างแรงกล้าในจุดหมายอันสูงส่งมีความชัดเจนในจุดหมายนั้น และทำให้ทุกคนมองเห็นและใฝ่ในจุดหมายยิ่งใหญ่นั้นร่วมกันให้เป็นจุดหมายรวมของสังคมที่จะทำให้พลังแห่งความต้องการของทุกคนประสานเป็นอันเดียวซึ่งจะทำให้แต่ละคนหลุดพ้นจากแรงรบกวนของความต้องการที่ไม่พึงประสงค์ และมุ่งหน้าไปด้วยกันสู่จุดหมายรวมของสังคมนั้น อันเป็นความสำเร็จของการทำหน้าที่ของผู้นำอย่างแท้จริง

สรุป

สติเพื่อการสื่อสารของภาวะผู้นำในสังคมยุคใหม่เพื่อนำสู่การปฏิบัติเมื่อได้กล่าวถึงวิธีคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการเป็นการทำงานทั้ง 2 ช่วง คือ ทั้งตอนรับรู้อารมณ์ หรือประสบการณ์จากภายนอก และตอนคิดค้นพิจารณาอารมณ์ หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาแล้วในภายในลักษณะที่พึงสังเกตอย่างหนึ่งของ การรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การรับรู้เพียงเพื่อเป็นความรู้ (ที่ถูกต้องตามเป็นจริง) และเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสติจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทำกิจต่างๆ ต่อไปพูดอีกอย่างหนึ่งว่า รับรู้ไว้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางสติปัญญา ทำให้ชีวิตของผู้นำที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา ปราศจากอารมณ์ สติเป็นเครื่องกั้นอกุศลกรรม อันเป็นธรรมในทางฝ่ายไม่ดีหรือกั้นความชั่วที่จะเกิดขึ้นภายในจิตใจ กระทั่งการยับยั้งในการดำเนินชีวิตที่ตกไปสู่ทางที่ไม่ดีงาม และสติยังเป็นปัจจัยหนุนส่งที่ทำให้กุศลธรรม ที่เป็นธรรมฝ่ายดีตั้งอยู่ในจิตใจได้นาน ไม่เผลอเลอ พร้อมทั้งเป็นรากฐานของการทำความดีทั้งปวง

ผู้นำที่ดีนั้นควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความริเริ่ม กล้าหาญ ยุติธรรม อดทน กระตือรือร้น เห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา ไหวพริบดี ทนต่อเหตุการณ์ มีฐานะทางสังคมดี เคราะพ กฎหมาย เสียสละ สุขภาพแข็งแรง บุคลิกดี สงบเสถียรในการทำงาน และมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั้น ๆ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- กวี วงศ์พุ่ม. (2539). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.
- ซัชรินทร์ ไชยวัฒน์. (2551). สื่อไร้พรมแดนกับวิกฤติวัฒนธรรม-สังคมไทย. อ้างใน วิกฤติสื่อมวลชนยุคจักรวรรดินิยมวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).
- ณรงค์ สันสวัสดิ์. (2521). สังคมกับการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา.
- ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2557). คุณธรรมนำความรู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำของ สกสค.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ์. (2527). ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ หน่วยที่ 11 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธรรมสภา. (2555). พระไตรปิฎก ฉบับพุทธศาสนาสุภาสิต (ภาคกลาง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- เนตต์พัฒนา ยาวีราข. (2545). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทริปเพิ้ล.
- ประมะ สตะเวทิน. (2541). การสื่อสารมวลชน กระบวนการและทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2544). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์.
- _____. (2551). ภาวะผู้นำ & จริยธรรมนักการเมือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2552). สติธรรมะที่ใช้แก้ปัญหาของชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2538). วิมุตติมรรคของพระอรหันต์อุปติสสะเถระ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ). (2546). วิปัสสนาญาณโสภณ. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์.
- HODGE BILLEY J. & HERBERT J (1970) . JOHNSON. MANAGEMENT AND ORGANIZATION BEHAVIOR. NEW YORK : JOHN WILEY & SONS.
- BERNARD M. BASS. (1982).STOGDILL'S HANDBOOK OF LEADERSHIP. NEW YORK : FREE PRESS.
- RALPH STOGDILL AND A.E. KOONS, 1965. QUOTED IN DESSLER GARY, MANAGEMENT : PRINCIPLES (2004). ANDPRACTICES FOR TOMORROW'S LEADERS. 3RD ED.. NEW JERSEY : PEARSON EDUCATION. INC.

RENSIS LIKERT ET. AL. 1961, QUOTED IN DESSLER GARY. MANAGEMENT : PRINCIPLES AND PRACTICES (2004). FORTOMORROW'S LEADERS. 3RD ED.. (NEW JERSEY : PEARSON EDUCATION, INC.

วิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคน ในยุคปัจจุบัน

Analysis of Buddha-Nature Concept in Mahayana Buddhism with the Development of the Present Era People's Mental Condition

ภัตสรรัชต์ กฤษณะโสม

Passornrach Krishana

นิสิตหลักสูตรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

Ph.D. Student Department of Buddhist Studies

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail raisangnita@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 24 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 พฤษภาคม, 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 22 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคนในยุคปัจจุบัน พบว่า แนวคิดเรื่องพุทธภาวะเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในพุทธมหายานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายมหายานจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี สำนักความคิดที่พัฒนาขึ้นในภูมิภาคนี้ล้วนแล้วแต่ปรากฏคำสอนเรื่องพุทธภาวะนี้เป็นหลักการสำคัญในทุกนิกาย ฝ่ายมหายานมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนนั้นมี “พุทธภาวะ” หรือ “พุทธจิต” อยู่ในตัวแล้วทุกคน มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์และมีความสามารถหรือมีศักยภาพที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ หากฝึกฝนชำระจิตใจจนบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยเมตตาและปัญญาบารมี ดังนั้นฝ่ายมหายานจึงอุปมาเปรียบเปรยความสัมพันธ์ระหว่างพุทธภาวะกับอวิชชาในลักษณะที่ว่า ขณะนี้สรรพสัตว์ทั้งหลายผู้ซึ่งครอบครองพุทธภาวะอันบริสุทธิ์ที่ยังคงมีกิเลสและอวิชชาอันเป็นสิ่งที่ทำให้สรรพสัตว์ไม่สามารถตระหนักรู้ในธรรมชาติอันบริสุทธิ์แห่งพุทธภาวะนั้นได้ การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการค่อย ๆ ชัดเกลาและขจัดกิเลสตัณหา อุปมาเหมือนการขจัดสิ่งเหล่านี้ให้ออกไปจากจิตของสรรพสัตว์ทีละน้อยเป็นการกลับสู่สภาพเดิมแท้อันบริสุทธิ์ของจิตจนกระทั่งในที่สุดก็จะมีสิ่งเหล่านี้เข้ามาปิดบังธรรมชาติอันบริสุทธิ์ หากนำพุทธภาวะมาบูรณาการกับสภาพจิตใจก็จะสามารถควบคุมอารมณ์ มิให้เกิดความคับข้องใจ หรือขัดแย้งภายในจิตใจสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขหรือสภาพชีวิตที่เป็นสุข เพราะว่าสภาพจิตเป็นสภาวะที่บุคคลมีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย ใจ อารมณ์ และสังคมมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคคลอื่น สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี ควบคุมอารมณ์ได้ เผชิญกับความกดดันได้ดี จัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวคิดในเชิงบวกต่อตนเอง และดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล

คำสำคัญ: พุทธภาวะ, พุทธมหายาน, การพัฒนาสภาพจิต

Abstract

This article with the objective of the study aimed to analyze the concept of Buddha-nature in Mahayana Buddhism and the present era people's mental development. It found that the Buddha-nature concept is important in Mahayana Buddhism, especially in the Mahayana line of China, Japan and Korea. The schools of thought developed in these regions are all emerged in the doctrine as the theme of Buddha-nature – the main principle in every sect of Mahayana party, believing that all human beings have had natural "Buddha-Nature" or "Buddhism-mind" in them. Every human being has the right and ability or has the potential to practice their prestige to be Bodhisattva, and is be able to intuit to be the Buddha in case of having cleansed their minds until reaching the purity with mercy and wisdom. Therefore, the Mahayana side has likened the relationship between Buddha-nature and ignorance in the manner that now all beings that possess pure Buddha-nature still have passion and ignorance making them incapable of realizing in the pure Buddha-nature. The practice of Dharma can be gradually refined and eliminated passion – comparable to the gradual removal of these things from the beings' minds being a return to the purely original state of the mind until the finally none of these things to obscure the pure nature. If taking the Buddha-nature to integrate the mental condition, it can control the emotion not to cause the frustration and conflict inside the minds – capable to adjust oneself to the society and environment happily or the happy life condition. It is because the mental condition is the state of individuals with physical, mental, emotional and social completion, the good relationship among the others enabling them to well adjust to environments, control the emotion, well encounter with pressure, handle with problems effectively, have positive thinking for themselves and live in balance

Keywords: Buddha-nature, Mahayana Buddhism, mental condition development

บทนำ

“จิตหนึ่งนี่เท่านั้นเป็นพุทธะไม่มีความแตกต่างระหว่างพุทธะกับสัตว์โลกทั้งหลาย เพียงแต่สัตว์โลกทั้งหลายไปยึดมั่นต่อรูปธรรมต่าง ๆ เสีย และเพราะเหตุนี้จึงได้แสวงหาพุทธภาวะจากภายนอกการแสวงหาของสัตว์เหล่านั้นนั่นเองทำให้เขาพลาดจากพุทธภาวะ” (พุทธทาสภิกขุ, 2552) จากคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุนี้หากพิจารณาพุทธภาวะในมุมมองของพุทธมหายานนั้นจะเน้นย้ำในปัญญาของสรรพสัตว์ที่จะสามารถพัฒนาตนให้เจริญขึ้นเป็นพุทธะได้ว่า สรรพชีวิตล้วนมุ่งสู่ภาวะนิพพานจะช้าบ้าง เร็วบ้าง เดินหน้าบ้าง ถอยหลังบ้างก็เป็นเรื่องธรรมดาไม่ใช่สิ่งที่แปลกประหลาดแต่ประการใด แต่ทุกชีวิตจะมีวาระสุดท้ายที่ต้องดำเนินไปสู่ภาวะอันเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตเช่นเดียวกัน กล่าวคือ พระพุทธะตรัสรู้จิตอยู่อย่างใดสิ่งทุกอย่างแลลงไขเหมือนมันฟุ้งตัวเองแข็งแะไปว่า ไม่มีสิ่งไหนน่ายึดเอาเอาของเป็นอนัตตามาเป็นเราจะต้องเศร้าโศกระทมตรมใจแรง แม้กรวดดินหินไม้ และใบหญ้าล้วนแต่ส่งเสียงเจ้าทุกข์หวัระแหง คนจิตวุ่นไม่เข้าใจไม่ระแวงว่าทุกสิ่งร้องแสดงบท

พระธรรม ครั้นจิตว่างจะได้ยินแม่โศกโศกนัยนัยปริกษาข้อความที่งามข้าว่า “ทำไฉนสัตว์ทั้งหลายจะร้าย ร้ายด้วยจิตว่าเพราะวางธรรมทั้งปวงเอง” (พุทธทาสภิกขุ, 2552) บุคคลผู้ที่ต้องการจะพัฒนาความเจริญก้าวหน้าแห่งตนด้วยการตระหนักถึงปัญญาและกรุณาอย่างเสมอกัน เช่นนี้ พุทธมหายานเรียกว่า พระโพธิสัตว์

เมื่อพุทธมหายานมีแนวคิดที่ว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างล้วนมีพุทธภาวะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิต ดังนั้น พุทธภาวะจึงเป็นศักยภาพหรือความสามารถของสรรพสัตว์ที่จะพัฒนาตนเองให้เจริญขึ้นจนสูงสุดถือเป็นความสามารถของสรรพสัตว์ในการเดินทางเข้าถึงภาวะแห่งพุทธะซึ่งประกอบด้วย คุณธรรมอันประเสริฐที่หลากหลาย ศักยภาพหรือความสามารถนี้ถือเป็นมิติหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่พร้อมจะก่อให้เกิดความเข้าใจต่อความจริงอันเป็นอมตะ (แห่งพุทธธรรม) พุทธภาวะจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การตระหนักรู้ในสัจธรรมทางศาสนาหรือในทางปรัชญาไม่สูญหายไปจากโลก 5 อุดมการณ์ พระโพธิสัตว์โดยนัยนี้จึงถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมของหลักความเมตตากรุณาของพุทธมหายานซึ่งพระโพธิสัตว์จึงมีลักษณะเป็นผู้ที่ใช้ความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานนับเป็นหลักการเชิงทฤษฎีในการใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามความเป็นจริง ธรรมทั้งปวงที่เป็นแกนหลักสำหรับการดำเนินชีวิตของพระโพธิสัตว์จึงสามารถนำมาสังเคราะห์ได้กับหลักธรรมแห่งพุทธมหายานซึ่งองค์ประกอบทั้งสองส่วนที่สำคัญของพุทธปรัชญามหายานตามที่ได้กล่าวมานั้น คือ แนวคิดเรื่องพุทธภาวะทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าแนวคิดทั้งสองของพุทธมหายานดังกล่าวนี้มีความเป็นไปได้ว่าต่างมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอันหมายถึงความเป็นไปได้ที่จะอธิบายหลักการของพุทธมหายานที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อหลักการเรื่องความเมตตากรุณาผ่านทางแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ โดยนัยยะนี้จึงรวมไปถึงการยอมรับการเชื่อมโยงถึงแนวคิดเรื่องพุทธภาวะอันเป็นศักยภาพแห่งการบรรลุธรรมของสรรพสัตว์ด้วย (Reeves G., 2008)

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคนในยุคปัจจุบันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีขั้นตอนการนำมาประยุกต์ได้อย่างไร ซึ่งในลำดับต่อไปผู้เขียนจะได้นำเสนอ ดังนี้

ประวัติและความเป็นมาของแนวคิดเรื่องพุทธภาวะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้นิยามคำว่า “พุทธภาวะ” มีความหมายเช่นเดียวกับ “พุทธคุณ” กล่าวถึง อดตหิตสมบัติ คือ ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตนทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เองเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วเพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จพุทธภาวะซึ่งแนวคิดเรื่องพุทธภาวะเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในพุทธมหายานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายมหายานจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี สำนักความคิดที่พัฒนาขึ้นในภูมิภาคนี้ล้วนแล้วแต่ปรากฏคำสอนเรื่องพุทธภาวะนี้เป็นหลักการสำคัญในทุกนิกาย ฝ่ายมหายานมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนนั้นมี “พุทธภาวะ” หรือ “พุทธจิต” อยู่ในตัวแล้วทุกคนคณาจารย์ฝ่ายมหายานอธิบายว่า สรรพสัตว์ล้วนแล้วแต่มีธาตุบริสุทธิ์ซึ่งเป็นเสมือนความสามารถของการบรรลุธรรมนี้อยู่ในฐานะเป็นศักยภาพแฝงรอวันและเวลาที่องค์ประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ประชุมกันพร้อมสรรพ สัตว์ก็ตระหนักรู้ถึงพุทธจิตนี้และพัฒนาศักยภาพแฝงนี้ให้สัมฤทธิ์ผลเป็นความจริงได้และทำให้สามารถนำพาตนเองเข้าสู่การบรรลุธรรมได้ในที่สุด กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาพุทธมหายานมีแนวคิดที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์และมีความสามารถหรือมีศักยภาพที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้หากฝึกฝนชำระจิตใจจนบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยเมตตาและปัญญาบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553)

ความเป็นเนื้อแท้ของจิต (essence of mind) เนื้อแท้ที่ว่่านี้บริสุทธิ์ แม้จะมีอาสวะกิเลสหุ้มห่อจิต แต่เนื้อแท้ของจิตก็ยังบริสุทธิ์อยู่เสมอ ในการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิต เราต้องแยกจิต (mind) ออกจากเนื้อแท้ของจิต (essence of mind) สองสิ่งนี้เป็นคนละเรื่องกัน จิตอาจเศร้าหมองได้ แต่เนื้อแท้ของจิตไม่มีวันเศร้าหมอง จิตอาจสกปรกได้ แต่เนื้อแท้ของจิตไม่มีวันสกปรก ซึ่งจิตประภัสสรก็คือจิตเดิมแท้อันเป็นเนื้อแท้ของจิตซึ่งแบ่งแยกเป็นคนละส่วนจากอาสวะกิเลสและมีลักษณะบริสุทธิ์ สะอาด สว่าง หรือประภัสสรนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ความเชื่อที่ว่ามนุษย์นั้นแต่เดิมตั้งแต่เกิดจะมีจิตที่บริสุทธิ์ผุดผ่องเป็นจิตที่ยิ่งใสสะอาด ท่านเปรียบเหมือนน้ำที่ยิ่งใสสะอาดอยู่ยังไม่มีสิ่งใดมาเจือปน แต่ต่อมาในภายหลังโดนอุปกิเลสที่จรเข้ามาจึงทำให้เกิดความเศร้าหมองขึ้น ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมองว่า จิตแต่เดิมนั้นถึงแม้จะบริสุทธิ์ผุดผ่องก็จริง แต่ไม่ได้หมายถึงความบริสุทธิ์ที่ปราศจากกิเลส ถ้าจะหมายถึงความบริสุทธิ์ในลักษณะที่ปราศจากกิเลสแล้ว ก็จะไม่ต่างจากจิตของผู้หลุดพ้นจากกิเลส นั่นก็คือจิตของพระอรหันต์ เพราะจิตนั้นยังกลับเศร้าหมองได้ด้วยอุปกิเลสที่จรมานอกจากนี้ พระอรรถกถาจารย์ยังได้ตีความว่า จิตผุดผ่องหรือจิตประภัสสรนี้ หมายถึง ภาวะจิต ซึ่งแม้จะบริสุทธิ์ตามปกติ แต่ก็เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสมีโลภะเป็นต้นที่เกิดขึ้นแล้วในขณะขวนจิต โดยมองว่าภาวะจิตก็คือจิตระดับลึกภายในที่อยู่ในภาวะธรรมชาติของจิตล้วน ๆ นั้นเองแต่ยังไม่ได้ออกมารับรู้อารมณ์ แต่ในช่วงเวลาที่จิตรับอารมณ์ (ขวนวิถิ) ก็เกิดความเศร้าหมองเพราะถูกกิเลสที่จรเข้ามาในช่วงรอยต่อที่จะขึ้นสู่ขวนจิตนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ตามทัศนะของพระอรรถกถาจารย์ดังกล่าวนี้ จิตประภัสสรหรือภาวะจิตจึงไม่ใช่จิตที่บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากกิเลสเหมือนจิตของผู้ที่หลุดพ้นแล้วจากกิเลสทั้งหลาย (Yamamoto Kosho, 2000)

ลักษณะพุทธภาวะแต่ละสำนักในพุทธมหายาน

สัทธรรมปุณฑริกะนั้นนับถือพระสูตรสำคัญคือสัทธรรมปุณฑริกสูตร พระสูตรได้เปิดเผยเรื่องการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพในรูปของโพธิสัตว์ทั้งหลายที่โดดเด่นขึ้นมาจากพื้นโลกแสดงถึงพลังชีวิตนิรันดร์ของจักรวาลและโพธิสัตว์อื่น ๆ ที่ปรากฏในบทท้าย ๆ ของสัทธรรมปุณฑริกสูตร บทเหล่านี้บรรยายถึงพระโฆษัษราชโพธิสัตว์ผู้เชี่ยวชาญด้านยาและการเยียวยาชีวิต พระคัทคัทสวรโพธิสัตว์ผู้เป็นสัญลักษณ์การรังสรรค์ด้านศิลปะ เช่น ดนตรี พระสมันตภัทรโพธิสัตว์ผู้แสดงคุณสมบัติของการเรียนรู้และความคิด และโพธิสัตว์ที่รู้จักกันในนามพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เป็นผู้ที่คอยรับฟังปัญหาและความกังวลใจของประชากรโลกโดยรีบร้อนไปช่วยเหลือและทำให้ประชาชนเกิดความกล้าหาญและปราศจากความกลัว ที่น่าสนใจเป็นพิเศษอันเนื่องจากสารัตถทางสันติภาพ คือ โพธิสัตว์องค์หนึ่งที่รู้จักกันในนามพระสทาบิภูตโพธิสัตว์ชื่อนี้มาจากคำกล่าวที่ท่านกล่าวกับผู้คนเสมอว่า “พระสารีบุตรเถรเจ้าชื่นชมโสมนัสมีความร่าเริงตื่นเต้นด้วยความยินดีและความสุขยกมือประนมถวายนมัสการต่อพระศาสดาจอมองพระศาสดาอย่างแน่วแน่วพลางทูลเป็นใจความว่า ข้าพระองค์มีความประหลาดใจ โอ! พระศาสดาข้าพระองค์อยู่ในความเต็มตื่น เมื่อได้ยินพระสุระเสียงรับสั่งเรียกจากพระตถาคตเจ้า เพราะก่อนที่ข้าพระองค์จะได้สดับรับฟังพระธรรมที่ทรงแสดงในวันนี้ ข้าฯได้เห็นพระโพธิสัตว์องค์อื่น ๆ และได้ยินว่าพระโพธิสัตว์เหล่านั้นจะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ข้าฯสุดแสนที่จะเสียใจ ขัดใจ ที่ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยินพระพุทธรูป และเมื่อใดก็ตามพระศาสดาเจ้าในเมื่อมนุษย์เรามีความเสมอภาคในการเข้าสู่พระธรรมแต่เราก็ได้ถูกกีดกันเสียแล้ว เพราะพระศาสดาได้ทรงประกาศพระธรรมแบบหินยานแก่เรา เมื่อนั้น โอ! พระศาสดาพวกเราก็น่าจะได้บรรลุธรรมแล้ว (พุทธภาวะ) แต่เพราะ

พวกเราได้เข้าใจในความลึกซึ้งของพระศาสดา ในธรรมสภาที่ปราศจากพระโพธิสัตว์ร่วมอยู่ด้วยความสงบแล้ว” (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543)

ก. พุทธภาวะของสำนักมธยามิกะ

วิธีปฏิบัติพื้นฐานของมธยามิกะ คือ การไม่มีอะไรให้ยึดถือแต่เป็นส่งมอบพิเศษนอกหลักสูตร (A special transmission outside the Scripture) แก่นแท้ของเซนอยู่ที่การตรัสรู้อันลึกซึ้งของเหล่าคณาจารย์ไม่ใช่ข้อเขียน คำพูด หรือแม้แต่พระไตรปิฎกแต่คือประสบการณ์ของผู้สอน ดังนั้น ครูจึงมีความสำคัญยิ่งกว่าบันทึกคำสอน ในแง่นี้ อาจมองว่าเซนมีความเป็นอาจารย์วาทสูง (เชื้อฟิงและอาศัยประสบการณ์ของอาจารย์เป็นหลัก) แต่ในความเป็นอาจารย์วาทนั้น ความหลุดพ้นกลับเป็นเรื่องที่ต้องหยั่งเห็นเอง ครูช่วยได้เพียงทางอ้อมไม่อาศัยคำพูดและตัวหนังสือ (No dependence on words and letters) คือ ไม่ยึดติดในสิ่งเหล่านี้ คำพูดและข้อเขียนเป็นเพียงสื่อไม่ใช่เป้าหมาย คัมภีร์ที่น่าอ่านน่าศึกษาที่สุด คือ จิตของเราเองซึ่งไปยังแก่นแท้ของมนุษย์ (Direct point to the soul of man) แก่นแท้ของมนุษย์ก็คือจิตจะหลุดพ้นได้ต้องปฏิบัติทางจิตไม่ใช่ศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ เห็นแจ้งธรรมชาติของตนและบรรลุพุทธภาวะ (Seeing into one's nature and the attainment of Buddhahood)

ความหลุดพ้นของเซนคือการกลับไปสู่ภาวะจิตเดิมแท้เห็นแจ้งตัวเองไม่ใช่ไขว่คว้าหาความสมบูรณ์ใหม่ ๆ แต่มองให้เห็นรู้ให้เข้าถึงความสมบูรณ์ที่มีอยู่แล้วในจิตของทุกคน เมื่อใดที่รู้แจ้งมองเห็นธรรมชาติของตนเองนั่นเท่ากับว่าเราเข้าถึงอนัตตาและศูนยตา คือ ว่างอย่างสิ้นเชิงจากความเป็นคู่ (ทวิภาวะ) และการแบ่งแยกแม้ในระดับที่ละเอียดที่สุด ยิ่งกว่านั้นผู้รู้บางท่านอธิบายหลักการข้อนี้ไว้ว่า การเข้าถึงพุทธภาวะ หมายถึง การหยั่งเห็นภาวะอื่น ๆ เช่น หยั่งเห็นความเป็นคน ความเป็นเด็ก ความเป็นสัตว์ ความเป็นต้นไม้ ความเป็นก้อนหิน เรื่อยไปถึงความเป็นมนุษย์ ความเป็นสถานที่ หรือภาวะของเวลา การเข้าถึงพุทธภาวะก็คือการเข้าเป็นสมาชิกของโลกในแง่มุมต่าง ๆ โดยใช้ศิลปะเชิงกวีเป็นฐานของการตัดสินใจในการปฏิบัตินั้นเริ่มด้วยการฝึกสมาธิเรียกว่า ชะเซน ไม่ใช่การปล่อยให้จิตว่างเปล่าหรือเพ่งวัตถุ แต่คือตระหนักรู้อย่างเจียบ ๆ ในสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นโดยไม่ก้าวก่าย ไม่มีเป้าหมายเฉพาะในการทำชาเซน เพื่อทำลายเหตุผลทั้งปวงที่เรายึดอยู่

แม้เซนจะน้อมสมาธิที่เรียกว่า ชาเซนโดยพิจารณาโคอันประกอบไปด้วย แต่ไม่ได้ยึดเอาชะเซนหรือโคอันนั้นเป็นเรื่องเป็นราว เพราะไม่มีอะไรที่แน่นอนตายตัวในชะเซนและโคอัน การนั่งไม่ได้มีเป้าหมายที่ความเป็นพุทธะในอนาคต แต่นั่งเพื่อที่จะนั่ง เช่นเดียวกับที่ลิเซนมักชี้ว่า กินเพื่อที่จะกินหรือล้างจานเพื่อที่จะล้างจาน ถ้อยคำเหล่านี้ฟังเข้าใจยากก็จริง แต่สาระอยู่ที่การตัดสินใจเป็นต่อชีวิตจำพวกความคิดฟุ้งซ่านปรุงแต่งออกไป ปล่อยให้กิจกรรมทั้งหลายดำเนินไปอย่างเรียบง่ายตามธรรมชาติให้เราซึมซับกิจกรรมพื้นฐานเหล่านี้ด้วยสติอยู่ตลอดเวลา (Paul Williams, 2009) จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อภาวะหลุดพ้นของสำนักมธยามิกะ คือ วิธีตามตนมองชีวิตประจำวันของตนเอง

ข. พุทธภาวะของสำนักอวตังสกะ

ในคัมภีร์สำนักอวตังสกะ กล่าวถึง พระสูตรรองตังสกะสำคัญที่สุด เพราะเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเองเป็นเวลา 3 สัปดาห์ ในขณะที่พระองค์เข้าสมาธิหรืออยู่ในสภาพธรรมกายอวตังสกะสูตรนี้ ใจความสำคัญของพระสูตรนี้ คือ “เมื่อเราพิจารณาโลกในแสงจิตภาพของไวโรจนพุทธ (พุทธที่สูงสุดหรือธรรมกาย) เราเห็นโลกเต็มไปด้วยความแจ่มใสเห็นโลกแห่งแสงบริสุทธิ์แท้จริง

ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนเป็นหนึ่ง หนึ่งนั้นคือสัจสูงสุด พุทธะ จิต สรรพสัตว์เป็นหนึ่ง” (Paul Williams, 2009) ส่วนพุทธภาวะก็จะกลายเป็นเป้าหมายเกินเอื้อมสำหรับชาวโลกอย่างเรา เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับกรรมที่สั่งสมบารมีเท่านั้น และถ้าการหยั่งถึงภาวะโลกุตระแบบพระพุทธเจ้าแสดงถึงปัญญาญาณสูงสุด ซึ่งมีเรื่องอยู่ว่าพระโพธิสัตว์บำเพ็ญทานบารมีเฉลี่ยความสุขให้สรรพสัตว์ และพิจารณาถึงสภาพอันแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย แสวงหาธรรมเพื่อช่วยสัตว์ผู้ประสบทุกข์ โดยปฏิบัติขันติบารมีธรรม เพื่อขจัดความคิดอันผิด ๆ ให้หมดสิ้นไป บำเพ็ญวิริยะบารมี เพราะความรู้สมบุรณ์ด้วยการปฏิบัติยานบารมี ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มชัดในทฤษฎีปฏิบัติจนสมุบัติเป็นขั้นแห่งปรัชญาหรือปัญญาบารมีและเกิดความชำนาญในอุบายวิธีต่าง ๆ แห่งปัญญา เพราะพระโพธิสัตว์อยู่ในสภาพที่ไม่เกิดและไม่ตาย เกิดในพุทธศาสนายังภูมิแห่งพุทธของตนให้บริสุทธิ์ ปฏิบัติบารมีและบริบูรณ์เต็มที่สามารถสั่งสอนธรรม และปลุกสัตว์ให้ตื่นขึ้นจากอวิชชาเป็นขั้นที่บำเพ็ญพลบารมีและอำนาจและลักษณะของพระพุทธทุกประการเป็นขั้นที่บำเพ็ญญาณบารมีธรรม เป้าหมายเพื่อปลดปล่อยบุคคล การตระหนักรู้ในข้อจำกัดของเหตุผล หรือเป็นอิสรภาพจากกรอบความคิด ดังเช่น “ฉันไม่ได้มีอยู่เนื่องด้วยรูป ฉันไม่ได้สถิตอยู่ในรูป ตลอดจณรูปใด ๆ ก็ไม่ได้ดำรงอยู่ในฉัน พิจารณาดังนี้จึงเห็นศูนย์ตาในกองขันธ์ 5” (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2548) ด้วยเหตุนี้ พุทธภาวะหลุดพ้นของสำนักอวตังสกะ คือ วิธีทำสมาธิเพ่งองค์พระไวโนจนะ

ค. พุทธภาวะของสำนักสุขาวดี

สำนักสุขาวดีเชื่อว่า พระพุทธองค์ได้เทศนาเรื่องราวของสุขาวดี คือ มหาสุขาวดีด้วยสูตร พระพุทธองค์ได้ตรัสบรรยายถึงโลกธาตุอันบริสุทธิ์ที่มีนามว่าสุขาวดีอันนารีนรมย์สำราญ มีพระพุทธเจ้าอมิตาภะประทับอยู่แสดงธรรมบรรยายพร้อมด้วยหมู่พระโพธิสัตว์ เพราะนิภาณนี้ถือความภักดีเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระอมิตาภะเป็นสำคัญ ความศรัทธาและการภาวนาถึงองค์พระอมิตาภะเสมอ แม้ครั้งเดียวก็อาจพาตนให้หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ได้ ทั้งนี้เพราะพระอมิตาภะ เดิมเมื่อยังเป็นภิกษุธรรมกรว่าหากได้บรรลุโพธิญาณแล้วก็ขอให้โลกธาตุที่อยู่นั้นเต็มไปด้วยความวิจิตรประณีตแล้วด้วยทิพยภาวะผู้ใดมาเกิดในพุทธเกษตรนี้ ก็ขออย่าได้มีการเวียนลงเบื้องต่ำอีก เทียงต่อการบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำหรับผู้บำเพ็ญอยากไปเกิดในสุขาวดีดังนี้ ควรบูชาพระอมิตาภะเป็นนิตย์ จัดเป็นทางกายกรรม และสรรเสริญพระอมิตาภะพุทธคุณ สาธยายพระนามของพระองค์เช่นสวดว่า "นโม อมิตาภะ" จัดเป็นวจีกรรม การตั้งปณิธานไปปฏิสนธิในพุทธเกษตรนั้นจิตตริกนิกเพ่งภาวนาถึงพระอมิตาภะ และคุณาลังการต่าง ๆ ของพระองค์กับหมู่พระโพธิสัตว์และสิ่งต่าง ๆ ในสุขาวดี จัดเป็นมโนกรรม และแผ่กรุณาจิตต่อสรรพสัตว์ ปรารถนาให้สัตว์ทั้งหลายพ้นสังสารทุกข์และโปรดสรรพสัตว์ ซึ่งแนวปฏิบัติทุกประการเป็นเพียงอุบายวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ก็มิได้ผิดพลาดอันใด ศรัทธาและภักดีเป็นบ่อเกิดของความมุ่งมั่นในการกระทำตามให้เหมือนศรัทธาและภักดีในพุทธศาสนาต่างกัน เพราะศรัทธา คือ คิดถึง ระลึก และทำตามในทุกลมหายใจ ท่านทำได้เหมือนพระอมิตาภะพุทธเจ้าหรือไม่ ถ้าทำได้เหมือนมีหรือที่จะไม่เป็นเช่นดังองค์พระอมิตาภะพุทธเจ้า (Paul Williams, 2009)

“ก็ปัญญาที่ทาสัตว์ให้รู้ถึงการตรัสรู้นั้นมีอยู่ในตัวเราทุก ๆ คน แต่เป็นเพราะมีอวิชชาความมืดบอดที่ครอบงำใจของเราไว้ เราจึงมองไม่เห็นมันด้วยตนเอง จนเราต้องเสาะแสวงคำแนะนำตักเตือนจากผู้อื่นที่เขาได้เห็นแจ้งแล้ว ก่อนหน้าที่เราจะรู้จักจิตเดิมแท้ของเราเอง เราควรจะทราบไว้ว่า ถ้าธรรมชาติแห่งการเป็นพุทธยังถูกห่อหุ้มเกี่ยวพันอยู่เพียงใดแล้วก็ไม่มีความแตกต่างอะไรกันระหว่างผู้ที่เห็นแจ้งกับผู้ที่มืดบอด ข้อที่แตกต่างกันนั้นอยู่ที่คนหนึ่งได้ตรัสรู้แจ้งแจ้ง เพราะพุทธภาวะ

อันเกี่ยวกับผู้นั้นถูกเพิกถอนเครื่องห่อหุ้มได้หมดจดแล้ว” (อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, 2527) ด้วยเหตุนี้ พุทธภาวะหลุดพ้นของสำนักสุขาวดี คือ วิสวตพระนามของพระอมิตตาภะเป็นวิธีเดียวด้วย

การพัฒนาสภาพจิตใจ

การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 และการเตรียมคนไทย 4.0 สู่โลก ที่หนึ่งผ่านระบบนิเวศการเรียนรู้ดังกล่าวจะเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่ “สังคมไทย 4.0” นั่นคือสังคมที่มีความหวัง (Hope) สังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) ในที่สุด จากการสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย พ.ศ.2558 พบว่า คะแนนเฉลี่ยสุขภาพจิตคนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป อยู่ที่ 31.44 คะแนน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้สำหรับสุขภาพจิตของคนทั่วไป (27.01-34.00 คะแนน) ประชากรในกลุ่มนี้คิดเป็นร้อยละ 64.9 ส่วนผู้ที่มีสุขภาพจิตสูงกว่าคนทั่วไป (34.01-45.00 คะแนน) มีร้อยละ 18.7 และผู้ที่มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป (0.00-27.00 คะแนน) มีเพียงร้อยละ 16.4 เมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า เพศชายมีคะแนนเฉลี่ยสุขภาพจิตสูงกว่าเพศหญิง (31.79 และ 31.17 คะแนนตามลำดับ) นอกจากนี้ พบว่าผู้ที่อยู่ในเขตเทศบาลมีคะแนนเฉลี่ยสุขภาพจิตสูงกว่าผู้อยู่นอกเขตเทศบาลเพียงเล็กน้อย (31.45 และ 31.43 คะแนน ตามลำดับ) หากพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีคะแนนเฉลี่ยสุขภาพจิตเท่ากันคือ 31.71 รองลงมาคือภาคเหนือ 31.55 คะแนน กรุงเทพมหานคร 31.34 คะแนน และภาคกลาง 30.97 คะแนน และผู้มีงานทำมีคะแนนเฉลี่ยสุขภาพจิตมากกว่าผู้ว่างงาน (31.64 และ 29.04 คะแนนตามลำดับ) โดยเมื่อพิจารณาสุขภาพจิตของผู้มีงานทำตามลักษณะทางเศรษฐกิจที่สำคัญ พบว่า ผู้ทำงานในภาคการบริการและการค้ามีความสุขมากที่สุด (31.86 คะแนน) หากพิจารณาตามสถานภาพการทำงาน พบว่า ลูกจ้างรัฐบาลมีความสุขมากที่สุด (33.22 คะแนน)

เมื่อการดำเนินการครอบคลุมตลอดช่วงวัยของชีวิตเป็นสิ่งจำเป็น หลักฐานเชิงประจักษ์และข้อสรุปร่วมทางวิชาการมีความเห็นพ้องกันว่า หากให้เด็กทุกคนได้รับโอกาสที่ดีที่สุดตั้งแต่เริ่มของชีวิต จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านสังคมและด้านสุขภาพจิตที่สูงสุด ซึ่งการใช้แนวทางช่วงวัยของวัยชีวิต เพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2560) จะเห็นได้ว่าสุขภาพจิตเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดเรื่องสุขภาวะ เพราะสามารถทำให้บุคคลทำหรือเป็นตามสิ่งที่ตนให้คุณค่า ในทางกลับกันการเป็นหรือทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนเห็นคุณค่านั้นถือเป็นตัวส่งเสริมสุขภาพจิตด้วยสมรรถนะในการทำหรือเป็นนั้นถูกกำหนดตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุดา วงศ์สวัสดิ์และคณะ ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการทำงานส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงของทีมสุขภาพในชุมชน” พบว่า การผลักดันให้เกิดเวทีสุนทรียสนทนา สามารถทำให้เกิดตัวอย่างของสถานการณ์ที่ประสบความสำเร็จมากมาย ทำให้แต่ละทีมเกิดความเห็นคล้อยตามจนนำไปสู่การตั้งค่านิยมสัญญาว่าจะนำไปปฏิบัติตาม สอดคล้องกับแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) กล่าวคือ การรับรู้ความสามารถของตน โดยเชื่อว่าตนสามารถทำงานต่าง ๆ ได้สำเร็จจากการทำสุนทรียสนทนา ได้แก่ 1) ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery Experiences) โดยผู้เล่าได้นำประสบการณ์และเทคนิคที่ทำให้ผู้สูงอายุแต่ละรายมีสุขภาพจิตดีขึ้นตามนิยามที่กำหนดไว้ 2) การใช้คำพูดชักจูง (Verbal Persuasion) เกิดขึ้นจากการได้แสดงความชื่นชมและให้ความสำคัญกับการทำงานในระดับปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาด้วยคำพูดชักจูงเหล่านี้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่พูดเกลี้ยกล่อมด้วยว่ามีอิทธิพลต่อบุคคลที่ถูกชักจูงมาก

น้อยเพียงใด 3) การกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional Arousal) โดยสร้างสถานการณ์มากระตุ้นให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงาน (สุตา วงศ์สวัสดิ์และคณะ, 2562)

จากแนวคิดและมุมมองเกี่ยวกับภาวะสุขภาพจิตข้างต้น สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้ที่มีภาวะสุขภาพจิตดี ควรเป็นดังนี้

1. มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง พึงพอใจในตนเอง ภูมิใจในความสำเร็จ รู้สึกว่าชีวิตมีความสุข และสมบูรณ์ สามารถดำเนินอย่างเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
2. มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
3. มีความยืดหยุ่นไม่ยึดติดกับความคิดของตนเองมากเกินไป สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม
4. มีสุขภาพที่ดี เมื่อบุคคลมีภาวะสุขภาพร่างกายที่ดี ไม่เกิดความเจ็บป่วยย่อมส่งผลต่อภาวะจิตใจที่ดีด้วย
5. มีสิ่งสนับสนุน หรือสภาพแวดล้อมที่ดี สอดคล้องกับความต้องการของตนเองทำให้รู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

การฝึกปฏิบัติพุทธภาวะภายในจิตใจของประชาชนในยุคปัจจุบัน

ผู้เขียนขอสรุปแนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนขออธิบายผลการวิจัยไว้ ดังนี้

การเข้าถึงพุทธภาวะ คือ การหยั่งเห็นภาวะอื่น ๆ เช่น หยั่งเห็นความเป็นคน ความเป็นเด็ก ความเป็นสัตว์ ความเป็นต้นไม้ ความเป็นก้อนหิน เรื่อยไปถึงความเป็นมนุสย์ ความเป็นสถานที่ หรือภาวะของเวลา ผู้เขียนเห็นว่า ควรกำหนดสมาธิในปัจจุบัน อาทิเช่น ตอนนี้อยู่กำลังทำงานที่สำคัญต้องครบและมีระยะเวลาที่ถูกกำหนดจึงทำให้สภาพจิตใจถูกบีบคั้นจึงสั่งการสมองให้เร่งรีบในการทำงานจนเกินไปและส่งผลให้ตัวงานที่ออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้นควรนำการปฏิบัติสมาธิเพื่อการเข้าถึงพุทธภาวะจิต โดยเริ่มจากกำหนดสมาธิให้อยู่ในปัจจุบันและค่อย ๆ ลำดับความสำคัญของงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งนี้ไม่ต้องไปยึดเวลาที่บีบคั้นมาใส่ในจิตใจ แต่จะต้องปล่อยวางในเรื่องเวลา โดยช่วงทำงานควรวางอุปกรณ์สื่อสารให้ห่างกายไว้ก่อนและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สงบ เพื่อรวบรวมสมาธิในการคิดวิเคราะห์งานอย่างละเอียดภายใน 24 ชั่วโมง งานก็จะเสร็จไปตามกำหนดพอดี เพราะการนั่งสมาธิเรื่องเวลานั้นก็ช่วยได้บางกรณีเท่านั้น แต่ใช้ไปได้กับการสอบแข่งขัน เพราะด้วยสภาพแวดล้อมและเหตุปัจจัยต่าง ๆ อย่างล้วนถูกกำหนดไว้ แต่ถ้าคิดในมุมมองของคนทำงานในองค์กรต่าง ๆ นั้น การเข้าถึงพุทธภาวะจิตเป็นสิ่งที่ดีต่อการทำงานเป็นอย่างมาก เพราะจะช่วยลดปัญหาในการทำงานร่วมกันและทำให้สภาพจิตใจของคนทำงานแข็งแรงต่ออุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี

หากธรรมกายนั้นเป็นภาวะหนึ่งเดียว แต่เมื่อแสดงตัวออกในรูปแบบโลกกาย ธรรมกายก็จะสามารถแสดงตัวออกได้หลากหลาย เพราะฝ่ายมหายานเชื่อว่าจักรวาลนี้ประกอบด้วยอาณาจักรหรือดินแดนย่อย ๆ จำนวนมหาศาล และในดินแดนเหล่านี้พระพุทธเจ้าก็เรียกว่า “พุทธเกษตร พุทธภาวะ พุทธจิต” ล้วนแล้วแต่จะขนเรียกตามความเหมาะสมของนิยานั้น ๆ เพราะการอธิบายภาวะของพระพุทธเจ้าที่มีตัวตนในประวัติศาสตร์จริง ๆ ก็สืบสวนมาจากพระพุทธเจ้าที่เป็นเทพบนสวรรค์ก็กลายเป็นสิ่งเร้นลับที่เป็นอมตะไร้ตัวตน (สมภาร พรหมทา, 2540)

การแพร่หลายของพระพุทธศาสนาในสยามในสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งเป็นยุคต้นของ “มหายานแบบจีน” มีแนวคิดและแนวปฏิบัติตามคำสอนของนิกายมหายาน แต่ผสมผสานความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมของชาวจีน นั่นคือ ความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ โดยเชื่อว่าไม่จำเป็นต้องเป็นบรรพชิต แม้แต่ฆราวาสทั่วไปก็สามารถเป็นพระโพธิสัตว์ได้ คติไตรกายของมหายานนั้น พระพุทธเจ้าเป็นทิพยภาวะ มีภาวะความเป็นอยู่คู่กับโลกเสมอ อย่าคิดว่าการปรินิพพานของพระพุทธองค์เป็นภาวะขาดศูนย์โดยสิ้นเชิง การปรินิพพานของพระองค์เป็นเพียงภพมาอย่างเท่านั้น โดยความเป็นจริงแล้ว พระพุทธเจ้าท่านเป็นอนาถิ เป็นอนันตะ ด้วยความเชื่อดังกล่าวพระพุทธเจ้าของมหายานจึงปรากฏมีพระกาย 3 ลักษณะ ซึ่งเรียกกันว่า ตรีกาย คือ

1. สัมโภคกาย คือ พระกายที่เป็นทิพยภาวะประทับอยู่ ณ พุทธเกษตรของพระองค์ ทรงแสดงพระสัทธรรมอยู่ในแดนอื่น ๆ พระพุทธเจ้าอาจมาปรากฏพระองค์แก่มนุษย์ได้ สัมโภคกายดำรงอยู่เพื่อช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ที่ปฏิบัติผ่านทสุมิแล้ว เป็นกายที่อยู่ระหว่างธรรมกายและนิรมาณกาย ดำรงอยู่นิรันดร์พ้นจาก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นกายที่มีอยู่ก่อนนิรมาณกาย และมีอยู่หลังปรินิพพานของนิรมาณกาย บางครั้งเรียกชื่อว่า ญาณิพุทธะ

2. นิรมาณกาย คือ พระกายเนื้อที่พระองค์นิรมิตขึ้นมาเป็นพระกายเนื้อที่คนทั่วไปสามารถมองเห็นได้ คือ พระโคตมพุทธเจ้าเป็นพระกายที่ทรงนิรมิตมาเพื่อบำเพ็ญพุทธกิจ และทรมตนด้วยความขรา จนกระทั่งดับขันธปรินิพพานไปแล้วในประวัติศาสตร์ บางครั้งเรียกชื่อว่า มนุษยพุทธะ

3. ธรรมกาย ตามคติมหายาน ธรรมกายเป็นกายที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า เป็นแก่นแท้ เป็นสัจธรรม อันตมะสัจจะที่ดำรงอยู่ไม่มีวันสลาย ธรรมกายจัดเป็นนิจจัง สุขัง ศูนย์ตา และบริสุทธิ อีกทั้งธรรมกายยังสัมพันธ์กับเรื่องราวของตถาคตครุฑ พุทธภาวะ และรัตนทั้งสาม คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ บางครั้งเรียกชื่อว่า อาทิพุทธะ (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557)

ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกพฤติกรรมและทุกการกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกมาล้วนถูกถ่ายทอดมาจากจิตทั้งสิ้น ไม่มีจิตคอยสั่งหรือคอยกำกับแล้ว อาจจะแสดงออกอย่างถูกต้องได้หรือไม่ นั่นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะการฝึกอบรมภายในจิต ดังนั้นมนุษย์ควรทำความเข้าใจความมีอยู่ของจิตและการฝึกปฏิบัติตามแนวทางของพุทธภาวะ เพราะว่าจิตที่ได้รับการฝึกดี ย่อมนำชีวิตไปสู่ความดีและสันติสุขได้อย่างยั่งยืนตลอดไป (พระมหาอำนาจ พลปญโญ, 2558)

นิยามศัพท์เฉพาะ

พุทธมหายาน (Mahayana Buddhism) หมายถึง นิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอาจาริยาที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม และมองโกเลียไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย จุดเด่นของนิกายนี้อยู่ที่แนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยเหตุที่มีผู้นับถืออยู่มากในประเทศแถบเหนือจึงเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า อุตตรนิกาย ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ของโลกเป็นผู้นับถือนิกายมหายาน

พุทธภาวะ (Buddha-Nature) หมายถึง จิตที่เป็นธรรมชาติจิต เป็นธาตุของจิต เป็นของเดิมแท้ก่อนแต่ที่จะถูกปรุง ชีวิตประกอบด้วยจิตชนิดที่ยังไม่มีการปรุง เพราะมันปรุงไม่เป็นมันยังไม่ถูกปรุง นี่เรียกว่า จิตเดิมแท้ จนกว่าจะถูกปรุงเป็นจิตใหม่ คือ เป็นจิตที่มีกิเลส.ที่นี้เดิมแท้มันมีคุณสมบัติคือ รู้อะไรได้ นี่เรียกว่ามันประภัสสร มันมีวิริย มีเรื่องราวแสงเป็นประภัสสร เพราะมันไม่ถูกหุ้มห่อด้วยอะไร ไม่ถูกห่อหุ้มด้วยกิเลส ไม่ถูกห่อหุ้มด้วยผลของกิเลส คือ ความดีความชั่ว เป็นต้น มันจึงเรื่อง

แสงได้เหมือนเพชร เพชรอย่างดีในตัวมันเอง มันมีรัศมีอยู่ในตัวมันเอง มันเรืองรัศมีของมันได้ แต่ถ้าเอาไปหมกโคลนเสียมันก็รัศมีไม่ออก นี่เรียกว่ามันไม่เดิมแท้ มันไม่ประภัสสร ถ้าว่ามันผิดจากเดิมแท้หรือไม่ประภัสสรแล้วเราเรียกว่าผิดปรกติแล้ว

สุขภาพจิต (Mental health) หมายถึง สภาพที่ดีของจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์มิให้เกิดความคับข้องใจหรือขัดแย้งภายในจิตใจ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขหรือสภาพชีวิตที่เป็นสุข การพัฒนาสุขภาพจิต (Mental Developments) หมายถึง สภาพที่ดีของจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์ มิให้เกิดความคับข้องใจ หรือขัดแย้งภายในจิตใจ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขหรือสภาพชีวิตที่เป็นสุข

คุณภาพชีวิต หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลเป็นมโนทัศน์หลายมิติที่ประสานการรับรู้ของบุคคลด้านร่างกาย จิตใจ ระดับบุคคลเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านส่วนบุคคลภายใต้วัฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายของชีวิตแต่ละบุคคล

ทักษะชีวิต หมายถึง การมีศักยภาพในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างประสบความสำเร็จและมีความสุข สามารถจัดการอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และการฝึกฝน ทำให้สามารถปรับตัวและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นคนมีคุณภาพ และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

บทสรุป

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสุขภาพจิตของคนในยุคปัจจุบัน พบว่า แนวคิดเรื่องพุทธภาวะ เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในพุทธมหายานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายมหายานจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี สำนึกความคิดที่พัฒนาขึ้นในภูมิภาคนี้แล้วแต่ปรากฏคำสอนเรื่องพุทธภาวะนี้เป็นหลักการสำคัญในทุกนิกาย ฝ่ายมหายานมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนนั้นมี “พุทธภาวะ” หรือ “พุทธจิต” อยู่ในตัวแล้วทุกคน คณาจารย์ฝ่ายมหายานอธิบายว่า สรรพสัตว์ล้วนแล้วแต่มีธาตุบริสุทธิ์ซึ่งเป็นเสมือนความสามารถของการบรรลุธรรมนี้อยู่ในฐานะเป็นศักยภาพแฝงรอวันและเวลาที่องค์ประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ประชุมกันพร้อมสรรพสัตว์ก็ตระหนักรู้ถึงพุทธจิตนี้และพัฒนาศักยภาพแฝงนี้ให้สัมฤทธิ์ผลเป็นความจริงได้และทำให้สามารถนำพาตนเองเข้าสู่การบรรลุธรรมได้ในที่สุด อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธรูปศาสนาพุทธมหายานมีแนวคิดที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์และมีความสามารถหรือมีศักยภาพที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ หากฝึกฝนชำระจิตใจจนบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยเมตตาและปัญญาบารมี เมื่อนั้นสรรพสัตว์ก็หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดและบรรลุธรรมเช่นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกระทำสำเร็จมาแล้วปราศทุกข์ฝ่ายเถรวาท เช่น ท่านพุทธทาสกล่าวว่า มนุษย์มีความโน้มเอียงสู่ภาวะนิพพาน การยืนยันในศักยภาพอันบริสุทธิ์ของสรรพสัตว์ในการบรรลุธรรมและการยอมรับการเกิดขึ้นของอวิชชา ฝ่ายมหายานจึงอุปมาเปรียบเปรยความสัมพันธ์ระหว่างพุทธภาวะกับอวิชชาในลักษณะที่ว่า ขณะนี้สรรพสัตว์ทั้งหลายผู้ซึ่งครอบครองพุทธภาวะอันบริสุทธิ์ที่ยังคงมีกิเลสและอวิชชาอันเป็นสิ่งที่ทำให้สรรพสัตว์ไม่สามารถตระหนักรู้ในธรรมชาติอันบริสุทธิ์แห่งพุทธภาวะนั้นได้ การปฏิบัติธรรมหรือการศึกษาพระธรรมจึงเป็นการค่อย ๆ ขัดเกลาและขจัดกิเลสตัณหา อุปมาเหมือนการขจัดสิ่งเหล่านี้ให้ออกไปจากจิตของสรรพสัตว์ทีละน้อยเป็นการกลับสู่สภาพเดิมแท้อันบริสุทธิ์ของจิต จนกระทั่งในที่สุดก็จะมีสิ่งเหล่านี้เข้ามาปิดบังธรรมชาติอันบริสุทธิ์ซึ่งสอดรับกับสำนักมธยามิ การกลับไปสู่ภาวะจิตเดิมแท้ เห็นแจ้งตัวเอง ไม่ใช่ไขว่คว้าหาความสมบูรณ์ใหม่ ๆ แต่มองให้เห็นรู้ให้ซึ่งถึงความสมบูรณ์ที่มีอยู่แล้วในจิตของทุกคน

เมื่อใดที่รู้แจ้งมองเห็นธรรมชาติของตนเองนั่นเท่ากับว่าเราเข้าถึงอนัตตาและศูนยตา คือ ว่างอย่างสิ้นเชิงจากความเป็นคู่ (ทวิภาวะ) และการแบ่งแยกแม้ในระดับที่ละเอียดที่สุดยิ่งกว่านั้นผู้รู้บางท่านอธิบายหลักการข้อนี้ไว้ว่า การเข้าถึงพุทธภาวะ หมายถึง การหยั่งเห็นภาวะอื่น ๆ เช่น หยั่งเห็นความเป็นคน ความเป็นเด็ก ความเป็นสัตว์ ความเป็นต้นไม้ ความเป็นก้อนหิน เรื่อยไปถึงความเป็นมโนทัศน์ ความเป็นสถานที่ หรือภาวะของเวลา การเข้าถึงพุทธภาวะก็คือการเข้าเป็นสมาชิกของโลกในแง่มุมต่าง ๆ โดยใช้ศิลปะเชิงกวีเป็นฐานของการตัดสินใจในการปฏิบัตินั้นเริ่มด้วยการฝึกสมาธิเรียกว่า ชะเซน ไม่ใช่การปล่อยให้จิตว่างเปล่าหรือเพ่งวัตถุ แต่คือตระหนักรู้อย่างเจียบ ๆ ในสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นโดยไม่ก้าวล่วง ไม่มีเป้าหมายเฉพาะในการทำชาเซน เพื่อทำลายเหตุผลทั้งปวงที่เรายึดอยู่ เพราะสภาพที่ดีของจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์ มิให้เกิดความคับข้องใจ หรือขัดแย้งภายในจิตใจ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขหรือสภาพชีวิตที่เป็นสุข

พุทธภาวะตามแนวคิดของพุทธปรัชญามหายานนั้น จะมุ่งอธิบายเนื้อหาที่เกี่ยวกับคนแต่ละบุคคล กลุ่มคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่าง ๆ รวมไปถึงคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ลักษณะเช่นนี้จะมีปรากฏแฝงอยู่ในแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพระพุทธรูปหรือพระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่เริ่มตั้งแต่มีจิตปรารถนาจะมาถือกำเนิดในโลกนี้มีจุดประสงค์ก็เพื่อช่วยขนย้ายสรรพสัตว์ให้ออกจากกองแห่งความทุกข์ ทุกการกระทำของพระพุทธรูปหรือพระโพธิสัตว์ทั้งหลายก็เพื่อการช่วยเหลือสรรพสัตว์เป็นสิ่งสำคัญประการแรก ในแง่นี้อาจจะกล่าวได้ว่าพระโพธิสัตว์ตามทัศนะของพุทธปรัชญามหายาน จะทำหน้าที่ลักษณะของปรัชญาสังคมเมื่อย้อนไปถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ก็จะเห็นได้ว่าทุกการกระทำก็เพื่อมุ่งช่วยเหลือผู้อื่น แม้เมื่อวาระสุดท้ายจะต้องนิพพานไปแล้วจากโลกนี้ก็จะไม่หายไปไหน ยังจะต้องกลับไปดำรงอยู่อย่างนิรันดร์บนดินแดนพุทธเกษตร ก็เพื่อจะคอยทำหน้าที่คอยสอดส่องช่วยเหลือผู้คนที่อยู่ในโลกนี้อีกต่อไปอย่างไม่วันสิ้นสุด ทุกกระบวนการของพุทธภาวะจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นทั้งสิ้น ถ้าไม่มีบุคคลอื่นที่มีความทุกข์ให้พระโพธิสัตว์ได้ช่วยภารกิจการบำเพ็ญบารมีก็จะไม่บรรลุเป้าหมายที่ประสงค์ไว้ พุทธภาวะก็ย่อมไม่เกิดขึ้นและแนวคิดทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพุทธภาวะก็เลยไม่มีความหมายอันใดเลย แต่ท้ายที่สุดแล้วผู้วิจยมองว่าแม้วิธีการของทั้งสองระบบคิดจะปรับเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตามแต่เป้าหมายอันเป็นหลักสำคัญก็เลยไม่มีความแตกต่างกัน เพราะเป้าหมายสุดท้ายที่สำคัญที่สุดของพุทธปรัชญา ก็คือ การปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวงนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไปตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องไตรกายในพุทธปรัชญามหายานกับแนวคิดเรื่องไตรมูรติในปรัชญาศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
2. ควรมีการศึกษาแนวคิดเรื่องพุทธภาวะตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทในฐานะรากฐานทางจริยธรรมในสังคมไทย
3. ควรมีการศึกษาศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องพุทธภาวะในพุทธปรัชญามหายานกับแนวคิดเรื่องพรหมัน-อาตมันในปรัชญาศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
4. ควรมีการศึกษาแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นรากฐานของอัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญามหายาน

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2561). แผนพัฒนาสุขภาพจิตแห่งชาติฉบับที่ 1. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวนิดาการพิมพ์.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2543). สัทธรรมปุณฑริกสูตร. กรุงเทพมหานคร: บริษัทส่องสยามจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์.
- พระมหาอำนาจ พลบุญโญ. (2558). ความลับแห่งจิตในปรัชญาสองสายธาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2552). ภาพจิตรกรรม: โรงมหรสพทางวิญญาน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา-สถาบันบันลือธรรม.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย: เอกภาพในความหลากหลาย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- สมภาร พรหมทา. (2546). พุทธศาสนมหายาน : นิยายหลัก. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุขภาพการพิมพ์จำกัด.
- สุดา วงศ์สวัสดิ์ และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบการทำงานส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงของทีมงานสุขภาพในชุมชน. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2562.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). พระนาถารุณะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2527). พระพุทธศาสนมหายาน. กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษามหาสมุทรราชวิทยาลัย.
- Reeves G. (2008) .The Lotus Sutra: A Contemporary Translation of a Buddhist Classic. Boston. USA: Wisdom Publications.
- Yamamoto K. (2000) . The Mahayana Mahaparinirvana Sutra. London: Nirvana Publications.

ความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นกับการจัดทำแผนพัฒนา
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

The Importance of the Local Community and the Development of
the Local Government Organization Development Plan

ณัฏฐมลกานต์ ไชยวิมลสิริ

Nathamokarn Chaiwimonsiri

ไพฑูรย์ มาเมือง

Phaitoon Mamuang

สุนทร ธนศิลป์พิชิต

Sunait Thanasinlapaphichit

วัชรมน จันรอง

watcharamon Chanrong

คงฤทธิ แข็งแรง

Khongrit Khangrang

นักวิชาการอิสระ

Independent scholar,

E-mail:phaitoon2513888@gmail.com1

วันที่รับบทความ (Received) : 26 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) 14.พฤษภาคม.2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 กรกฎาคม, 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการอธิบายถึง ความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญอันจะนำไปสู่การนำแผนพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนั้น สิ่งสำคัญประการแรก คือ การค้นหาปัญหาและความต้องการของประชาชนโดยผ่านเวทีประชาคมท้องถิ่นอันประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ตัวแทนองค์กรต่าง ๆ รวมถึงประชาชนตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนดจึงจะสามารถนำปัญหาและความต้องการเหล่านั้นบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นต่อไปได้ การสร้างองค์ความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้กับประชาคมท้องถิ่นได้รับทราบนั้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเป็นแนวทางให้การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นไปตามกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

คำสำคัญ: ประชาคมท้องถิ่น, การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This article explains the importance of the local community in the preparation process in the local development plan of the local government organization. This is an important process leading to the implementation of the development plan which is the process of developing the local development plan. The first important thing is finding problems and people's needs through the local community forum including the community leaders, the representatives from various organizations and the people according to the fixed legal proportion. From the mentioned step, those problems and needs found can be taken to put into the local development plan forward. Constructing the knowledge body in preparing the local development plan for the local community to know becomes a very important thing as the guideline for preparing the local development plan following to the preparation process of the local development plan relevant to the people's problems and needs in the area.

Keywords: local community, local development plan, local government organization.

บทนำ

การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนับว่า เป็นหัวใจหลักของการพัฒนาเนื่องจากการที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนาเพื่อให้เป็นตัวบ่งชี้ถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนและแนวทางแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการกับประชาชนได้อย่างตรงจุดนั้น จะต้องเป็นข้อมูลที่ได้จากการเสนอปัญหาและความต้องการผ่านการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เวทีประชาคมตำบล เพื่อรวบรวมปัญหาและความต้องการในการกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนต่อไป เพื่อให้เกิดการจัดทำแผนพัฒนาที่มีประสิทธิภาพจึงควรมีแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังนี้ คือ

1. เตรียมการจัดทำแผนพัฒนาโดยจัดประชุมกับประชาคมท้องถิ่น เพื่อกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนา โดยยึดแนวทาง ดังนี้

1.1) ให้จัดทำแผนพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนางค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด และเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ หรือจัดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาขึ้นใหม่

1.2) การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจทบทวนจากแผนพัฒนาเดิม โดยนำโครงการที่กำหนดไว้จะดำเนินการมาใช้ หรืออาจพิจารณาทบทวน ปรับปรุง โดยการกำหนดรายละเอียด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย งบประมาณ หรือจัดลำดับความสำคัญของโครงการใหม่และเพิ่มเติมโครงการใหม่

1.3) ให้ยึดหลักปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน ให้ยึดหลักความพอเพียงใน 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล/ครอบครัว ระดับชุมชน/องค์กร และระดับประเทศ โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่มีการปฏิบัติในพื้นที่ เช่น โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

1.4) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติเพื่อปูพื้นฐานคนไทยและสังคมไทยสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างรู้เท่าทันท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมโลก และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญเติบโต อย่างก้าวหน้า สมดุล ยั่งยืน และไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนโดยรวม โดยมีองค์ประกอบ 3 ทุน คือ ทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน และทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม

1.5) การดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ซึ่งเป็นนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และจะมีการขับเคลื่อนต่อไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยมีเป้าหมายมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมใน 5 มิติ คือ มิติเมืองปลอดภัย มิติเมืองสะอาด มิติเมืองคุณภาพชีวิต มิติเมืองธรรมาภิบาล และมิติเมืองวัฒนธรรม

1.6) ให้นำข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน และข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ มาพิจารณาประกอบการจัดทำแผนพัฒนา

1.7) ให้คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ในกรณีที่ต้องมีการปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดทำผังเมืองหรือผังตำบลแล้วให้ใช้ผังเมืองหรือผังตำบลเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาด้วย

1.8) ให้คำนึงถึงหลักการบูรณาการโครงการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานอื่น ๆ คือ โครงการที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันและสามารถจัดกิจกรรมสนับสนุนซึ่งกันและกันได้หรือโครงการลักษณะ/ประเภทเดียวกันที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตติดต่อกัน หากสามารถจัดทำโครงการร่วมกัน ซึ่งสามารถประสานรูปแบบหรืองบประมาณให้มีลักษณะสอดคล้องต่อเนื่องกันแล้วให้ทำการประสานและบูรณาการโครงการ เพื่อลดความซ้ำซ้อน ประหยัดงบประมาณ และทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากขึ้น

1.9) แผนพัฒนาท้องถิ่นจะมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดของโครงการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ดังนั้น ในการจัดทำโครงการให้คำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงสถานะทางการคลังของท้องถิ่น และความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ ทั้งนี้ เพื่อให้แผนพัฒนาเป็นกรอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีให้ใกล้เคียงความจริง และในการจัดทำโครงการให้มีการจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนของโครงการ กล่าวคือ โครงการที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและมีความจำเป็นเร่งด่วนมากต้องนำไปปฏิบัติก่อน โดยอาจแยกโครงการออกเป็น 3 ประเภท คือ

- (1) โครงการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการเอง
- (2) โครงการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอุดหนุนให้หน่วยงานอื่นดำเนินการตามที่มีระเบียบกฎหมายกำหนดไว้
- (3) โครงการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นรวมทั้งโครงการที่เกินศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.10) ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาโดย

(1) ให้การสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ โดยให้การให้คำแนะนำในการจัดทำ ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ สนับสนุนข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนชุมชนหรือโครงการ/กิจกรรมที่เกินขีดความสามารถของชุมชนมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนา

(2) ให้พิจารณานำโครงการ/กิจกรรมที่เป็นปัญหาความต้องการของประชาชนจากการจัดเวทีประชาคมท้องถิ่นมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่บูรณาการการจัดทำแผนพัฒนา เพื่อเป็นจุดเชื่อมต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับปัญหาความต้องการของประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่ความเห็นพ้องต้องกันและการทำงานร่วมกันของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการกิจแห่งรัฐควมมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และตอบสนองความต้องการของประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องดำเนินการและต้องมีประชาคมเข้าร่วมทุกครั้ง และจัดทำบันทึกข่าขานการประชุม เพื่อเป็นการตรวจสอบติดตามและประเมินผลการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากภาคประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับประชาคมท้องถิ่น กำหนดประเด็นหลักการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมทั้งสอดคล้องกับปัญหา ความต้องการของประชาคมและชุมชน โดยให้นำข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ และข้อมูลในแผนชุมชนมาพิจารณาประกอบการจัดทำแผนพัฒนา

3. คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นรวบรวมประเด็นหลักการพัฒนาปัญหา ความต้องการ และข้อมูลนำมาจัดทำร่างแผนพัฒนา แล้วเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

4. คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาร่างแผนพัฒนาเพื่อเสนอผู้บริหารท้องถิ่น

5. ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติร่างแผนพัฒนาและประกาศใช้แผนพัฒนาสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลให้ผู้บริหารท้องถิ่นเสนอร่างแผนพัฒนาต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อให้ความเห็นชอบก่อนแล้วผู้บริหารท้องถิ่นจึงพิจารณาอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาต่อไปแผนพัฒนาให้จัดทำและทบทวนให้แล้วเสร็จภายในเดือนมิถุนายนก่อนงบประมาณประจำปี (นฤกร โสภางค์, 2550, หน้า 28-29)

สรุปได้ว่า การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานท้องถิ่น ซึ่งในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนั้นจะต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมท้องถิ่น เพื่อแจ้งแนวทางพัฒนาท้องถิ่น และรับทราบปัญหา ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การส่งเสริมให้ประชาคมเข้ามามีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญเพื่อความสำเร็จในการวางแผนพัฒนาและบริหารท้องถิ่นของตนเองต่อไป

ความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

ในความสำคัญของประชาคมท้องถิ่นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ผู้เขียนขอแนะนำเรื่อง/บทวิเคราะห์ มาอธิบายดังต่อไปนี้

1. จิตสำนึกของประชาคม

จากการที่กระแสโลกาภิวัตน์ของโลกได้ย่นช่องว่างของการสื่อสารให้แคบลงทำให้ส่วนต่าง ๆ ของโลกต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ใกล้ชิดกันมากขึ้น จากภาวะที่โลกไร้พรมแดนนี้ได้ก่อให้เกิดประชาชนในสังคมต่าง ๆ ตระหนักถึงการดำรงอยู่ร่วมกันมากยิ่งขึ้น ความสำคัญของจิตสำนึกไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ด้านเศรษฐกิจที่พฤติกรรมบริโภคของคนในสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่งอย่างใกล้ชิด และไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในด้านของการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมหนึ่งแล้วส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในระดับประเทศระดับโลกเท่านั้น แต่รวมถึงการเมืองในระดับท้องถิ่น

ด้วย ซึ่งในส่วนนี้จะเชื่อมโยงถึงประเด็นของปัญหาต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวกันมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิทธิมนุษยชน และปัญหาสิทธิสตรี

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการของโลกไร้พรมแดนที่เชื่อมโยงโลกเข้าด้วยกันไม่ใช่สิ่งใหม่ เพราะการสื่อสารด้วยโทรเลข โทรศัพท์แบบสมัยดั้งเดิม การเผยแพร่ศาสนา รวมทั้งการขยายอำนาจ การกระจายอำนาจ ล้วนแต่เป็นกระบวนการของโลกไร้พรมแดนที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอยู่แล้ว แต่สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมโลกไร้พรมแดนในปัจจุบัน คือ กระบวนการของโลกาภิวัตน์ได้รุกเข้าถึงระดับจิตสำนึกและทำให้คนในสังคมต่าง ๆ ตระหนักถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันกับผู้คนในสังคมอื่น ๆ ที่ดำรงอยู่ร่วมโลกเดียวกัน เผชิญปัญหาล้ายคลึงกัน และที่สำคัญคือการตระหนักถึงความสำคัญของความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงนับได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของจิตสำนึกประชาสังคม (สมิตรา พิมทะวงษ์, 2557, หน้า 15-16)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของประชาคมประกอบด้วย การที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในด้านการแสดงความคิดเห็น มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง และมีระบบการจัดการที่ดี

2. องค์ประกอบของประชาคม

ประชาคมตำบลมีองค์ประกอบ ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2548, หน้า 10)

1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

2) ตัวแทนของประชาคมหมู่บ้าน ๆ ละ 10% แต่ไม่น้อยกว่า 7 คน ได้แก่

(1) ผู้ใหญ่บ้าน (1 คน)

(2) สมาชิก อบต. (ประชาคมหมู่บ้านละ ๆ 2 คน)

(3) ผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชนที่ประชาคมหมู่บ้านคัดเลือก (ประชาคมหมู่บ้านละ ๆ 4 คน)

(4) ผู้แทนกองทุนหมู่บ้านในตำบล ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำอาชีพก้าวหน้า ผู้นำการ

จัดทำแผนพัฒนา

(5) ผู้แทนเครือข่ายกองทุนของชุมชน (ถ้ามี)

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนการพัฒนาท้องถิ่น การวางแผนถือเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวโดยใช้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องวางแผนการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาคมทั้งในปัจจุบันและอนาคตมีการปฏิบัติตามแผนงานโครงการที่กำหนดให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในช่วงเวลาที่กำหนดมีการควบคุมติดตามวัดและประเมินผลโดยการบริหารจัดการตามแผนแผนงานโครงการนั้นจะต้องเป็นการบริหารจัดการที่ดีมีความโปร่งใสและพร้อมที่จะให้มีการตรวจสอบทั้งโดยหน่วยงานของรัฐและประชาคม

ความหมายของการวางแผน

ความหมายของคำว่าวางแผน (Planning) มาจากภาษาลาตินว่าแพลนัม (Plannum) ซึ่งมีความหมายเป็นพื้นที่ราบ (Flat Surface) และได้นำมาใช้ในภาษาอังกฤษเมื่อศตวรรษที่ 17 โดยพจนานุกรมออกซฟอร์ด (Oxford Dictionary) ตามความหมายของพื้นราบ หมายถึง การกำหนดแบบฟอร์มในทางราบ เช่น แผนที่และแบบพิมพ์เขียว (Blueprint) ของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ (อนันต์ เกตุ

วงศ์, 2541, หน้า 6) การวางแผนพัฒนาท้องถิ่นหมายถึงการตัดสินใจล่วงหน้าเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจสังคมโครงสร้างพื้นฐานสิ่งแวดล้อม การเมืองและการบริหาร โดยมีการนำปัญหาความต้องการและศักยภาพของท้องถิ่นมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดจุดหมายในการพัฒนาและแนวทางการดำเนินงานตามกรอบของจุดหมายดังกล่าวแล้วนำกรอบแนวทางการพัฒนามากำหนดรายละเอียดในรูปของแผนงานและโครงการเพื่อให้แผนงานและโครงการพัฒนาของท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับจุดหมายและแนวทางในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ (กรมการปกครอง, 2543, หน้า 1)

การวางแผนเป็นของคู่กันกับการพัฒนา คงจะไม่มีสังคมใดหรือประเทศไหนที่จะพัฒนาได้โดยไม่มีกรวางแผน ทั้งนี้เพราะแผนเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ ดังนั้น การวางแผนและการพัฒนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกระดับ และองค์การสหประชาชาติได้ให้คำนิยามของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา คือ กระบวนการของการยอมให้และส่งเสริมให้ประชาชนได้รับสิ่งที่เขาต้องการ อันหมายถึง ความพยายามที่จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางสังคมของมนุษย์และเป็นการกระทำที่มีระบบ (พวงทอง โยธาใหญ่, 2545, หน้า 26)

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกล่าวว่าการวางแผนเป็นการพิจารณาและกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเป็นการคาดการณ์สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น การวางแผนจึงเป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่พิจารณากำหนดแนวทางปฏิบัติงานมีรากฐานตัดสินใจตามวัตถุประสงค์ความรู้และการคาดการณ์อย่างใช้ดุลยพินิจจึงกล่าวได้ว่า การวางแผน คือ ความพยายามที่เป็นระบบ (systematic attempt) เพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับอนาคต (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2546, หน้า 2-3)

สรุปได้ว่า การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาเพื่อให้เกิดความชัดเจนให้เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ และสามารถบรรลุเป้าหมาย เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างสูงสุด

ลักษณะของแผนยุทธศาสตร์และองค์การในการจัดทำแผน

ลักษณะของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ดี ดังต่อไปนี้ (กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2548, หน้า 6) คือ

1. เป็นลักษณะของการกำหนดวิธีการล่วงหน้าว่าในแต่ละจุดหมายของการพัฒนาจะดำเนินโดยวิธีการใดและมีการกำหนดจุดหมายที่ต้องการจะบรรลุได้อย่างชัดเจนทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ กลุ่มเป้าหมาย และเวลา
2. เป็นการทำงานในเชิงรุกที่มุ่งจะเข้าไปเอาชนะปัญหาและอุปสรรครวมทั้งป้องกันมิให้เกิดปัญหาและอุปสรรคซ้ำซ้อนขึ้นมาอีก โดยอาศัยข้อมูลในอดีต สภาวะการณ์ในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ตลอดจนถึงศักยภาพขององค์กรและระเบียบต่างๆ ตลอดจนความจำเป็นเร่งด่วนมาประกอบการพิจารณา
3. เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุถึงเจตนารมณ์ได้จริง โดยแนวทางการดำเนินงานตามแผนจะต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและอยู่บนหลักเหตุและผล

4. เป็นรูปแบบการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างองค์กรและสิ่งแวดล้อม แผนยุทธศาสตร์จะต้องมีความยืดหยุ่นหรือการปรับปรุงได้ง่าย เพื่อให้ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กร

5. เป็นเครื่องมือในการยึดโยงค่านิยมและวัฒนธรรมขององค์กรเข้าด้วยกันผู้ปฏิบัติในองค์กรมีความรู้สึกเป็นรายการที่ต้องร่วมกันปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน

องค์กรในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดให้มีองค์กรในการจัดทำให้มีแผนพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1. คณะกรรมการการพัฒนาท้องถิ่น เป็นองค์กรที่มีหน้าที่กำหนดแนวทางการพัฒนาของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ การผังเมือง ตลอดจนให้คำปรึกษาหรือเกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น

2. คณะกรรมการสนับสนุนการจัดแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นองค์กรที่มีหน้าที่จัดทำร่างแผนพัฒนา ให้สอดคล้องกับแนวพัฒนาที่คณะกรรมการการพัฒนาท้องถิ่นกำหนด

3. คณะกรรมการประสานแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำหนดกรอบทิศทางแนวทาง รวมทั้งประสานการพัฒนาองค์กรส่วนท้องถิ่นในจังหวัดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจังหวัด อำเภอ ตรวจสอบและวิเคราะห์แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัด และให้ความเห็นชอบร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา หรือแผนพัฒนาสามปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด รวบรวมข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการประสานแผนคณะกรรมการประสานแผนพัฒนาท้องถิ่น อาจมอบอำนาจการให้ความเห็นชอบร่างแผนพัฒนาให้คณะอนุกรรมการประสานแผนระดับอำเภอ เพื่อปฏิบัติหน้าที่แทนได้ภายใต้แผนกำหนดกรอบนโยบายและแนวทางพัฒนาที่คณะกรรมการประสานแผนกำหนด

4. คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำหนดแนวทางวิธีการในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา ดำเนินการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนารายงานผลและเสนอความเห็นซึ่งได้จากการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาต่อสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น คณะกรรมการการพัฒนาท้องถิ่น และประกาศผลการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งภายในเดือนธันวาคมของทุกปี

สำหรับองค์ประกอบขององค์กรในการจัดทำและประสานแผนพัฒนา (ยกเว้นคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนา) จะมีลักษณะ “ไตรภาคี” โดยมีองค์ประกอบจากตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนของข้าราชการบริหารส่วนภูมิภาคและรัฐวิสาหกิจ และตัวแทนจากภาคประชาชนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสานงานและบูรณาการรวมทั้งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

ในขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนานี้มีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาหน่วยงานที่รับผิดชอบเตรียมการจัดทำโครงการเพื่อเสนอให้ผู้บริหารอนุมัติ

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูลและปัญหาสำคัญ รวบรวมข้อมูลและปัญหาของท้องถิ่น โดยนำแผนชุมชนมาใช้พิจารณาประกอบ พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินสภาพการพัฒนาของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis โดยการวิเคราะห์ถึงโอกาสและภาวะคุกคามหรือข้อจำกัด รวมถึงการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงปัจจัยภายในและภายนอก SWOT Analysis เป็นการจัดทำแผนกลยุทธ์วิธีหนึ่งซึ่งจะช่วยให้องค์กรทราบถึงสถานภาพขององค์กรอันจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จโดยวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก 4 ประเด็น คือ

1) S-Strength หมายถึง จุดแข็งองค์กรจะต้องมีการประเมินจุดแข็งของตนเองเพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสำเร็จขององค์กรตนในมิติต่าง ๆ เช่น สถานภาพทางการเงินบุคลากรผลผลิตโดยประเมินค่าเป็นระดับจากสูงสุดไปหาต่ำสุดอย่างไรก็ตามจุดแข็งในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรก็ได้

2) W-Weakness หมายถึง จุดอ่อนองค์กรจะต้องมีการประเมินจุดอ่อนของตนเพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความล้มเหลวขององค์กรในมิติต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการประเมินจุดแข็งโดยมีการประเมินค่าจากสูงสุดไปหาต่ำสุดอย่างไรก็ตามจุดอ่อนในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร

3) O-Opportunity หมายถึง โอกาสหรือสิ่งที่องค์กรได้เปรียบคู่แข่งทั้งนี้องค์กรควรพิจารณาโอกาสในมิติของความดึงดูดใจและความน่าประสบความสำเร็จขององค์กร

4) T-Threat หมายถึง อุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาขององค์กรซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเป้าประสงค์ขององค์กรทั้งนี้ควรพิจารณาอุปสรรคในมิติของความรุนแรงและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยากเพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไปซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้และในทางกลับกันอุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจหลักการพัฒนาท้องถิ่นนำข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 มากำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจหลักการพัฒนาท้องถิ่น วิสัยทัศน์ (Vision) หมายถึง ถ้อยแถลงที่ระบุถึงสภาพการณ์ในอนาคต ซึ่งเป็น “จุดหมาย” ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตอันเป็นการตอบคำถามที่ว่า “ท้องถิ่นต้องการอะไรในอนาคต” ภารกิจหลัก (Mission) หมายถึง ข้อความหรือถ้อยแถลงถึงลักษณะหรือขอบข่ายในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการบริหารหรือการจัดบริการสาธารณะ รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรหรือภาพลักษณ์ที่ต้องการนำเสนอ และปณิธานหรือปรัชญาในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นขอบเขตของบทบาทหน้าที่หลักหรือขอบเขตของกิจกรรม ที่มุ่งเน้นเป็นพิเศษที่ต้องการดำเนินการแก้ไขเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการนำเอาวิสัยทัศน์และภารกิจหลักที่นำมาพัฒนาดำเนินการกำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการกำหนดขอบเขตหรือประเภทของกิจกรรมที่ควรดำเนิน เพื่อการนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาท้องถิ่น เป็นการกำหนดผลสำเร็จที่ต้องการ โดยดำเนินการหลังจากที่ทราบภารกิจหลักที่ต้องทำแล้ว เพื่อนำท้องถิ่นไปเพื่อให้บรรลุตามความต้องการที่จะเป็นในอนาคต

ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมื่อได้ดำเนินการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจหลัก วัตถุประสงค์และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยอาศัยพื้นฐานการวิเคราะห์ SWOT แล้วขั้นตอนต่อไปคือการกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง

แนวคิดหรือวิธีการที่แยกย่อยอันบ่งบอกถึงลักษณะการเคลื่อนไหวขององค์กรว่าจะก้าวไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคตได้อย่างไร จะไปให้ถึงจุดหมายได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ 8 การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการกำหนดปริมาณหรือจำนวนสิ่งที่ต้องการให้บรรลุในแต่ละแนวทางการพัฒนาภายในเวลาที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 9 การอนุมัติและประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 8 มาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อพิจารณาและปรับปรุงเพื่อเสนอต่อผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารเสนอต่ออนุกรรมการการพัฒนาท้องถิ่นระดับอำเภอ

คณะอนุกรรมการประสานแผนพัฒนาระดับอำเภอ พิจารณาและจัดทำความเห็นนำเสนอคณะกรรมการประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป หากได้รับความเห็นชอบก็จะส่งคืนให้ผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อประกาศใช้ต่อไป หากไม่เห็นชอบก็จัดทำคำชี้แจงแสดงความคิดเห็นและเหตุผลในประเด็นที่ไม่เห็นด้วยประกอบร่างแผนพัฒนา ส่งคืนให้ผู้บริหาร

บทสรุป

ประชาคมท้องถิ่นนับว่ามีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยการจัดเวทีประชาคมนั้น ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เป็นการเสนอปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่อันจะนำไปสู่การรวบรวมปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นนั้นเป็นไปตามที่ประชาชนเสนอปัญหาและความต้องการจากการจัดเวทีประชาคมได้โดยตรง ผ่านการพิจารณาให้มีความครอบคลุมในการพัฒนาท้องถิ่นครบทุกด้าน เป็นการกำหนดแนวทางเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กรและเปรียบเสมือนเข็มทิศในการชี้ทางการพัฒนา ทำให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการรวมพลังในองค์กร เป็นลักษณะของความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอันส่งผลต่อความรู้สึกในการมีส่วนร่วมเป็นพันธกิจร่วมกันในองค์กร ซึ่งผลจากการร่วมมือกันจะนำไปสู่การมีผลงานที่มีประสิทธิภาพ และแผนพัฒนานั้นเป็นตัวสะท้อนให้เห็นทุกสถานการณ์ ทั้งในอดีตปัจจุบันอนาคต ในภาพของศักยภาพหรือจุดแข็ง จุดอ่อน ตลอดจนปัจจัยที่จะสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานขององค์กร

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาท้องถิ่นในการที่จะไปในทิศทางใดนั้น การกำหนดทิศทางการพัฒนาย่อมมีการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ฉะนั้นแล้วกระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำแผนพัฒนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมในการจัดเวทีประชาคมจึงเป็นขั้นตอนอันจะสามารถรวบรวม ปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง. (2543). การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.

- กรมส่งเสริมปกรองท้องถิ่น. (2546). คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มวิชาการและแผนพัฒนาท้องถิ่น.
- ส่วนแผนพัฒนาท้องถิ่น. (2548). คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.
- จักรกิต บัวงาม. (2550). ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นัฏกร โสภภาพ. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลปาดันนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปกรณ ปรียากร. (2543). การวางแผนกลยุทธ์: แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.
- สุมิตรา พิมพ์วงษ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2552). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการประชาชน.
- พวงทอง โยธาใหญ่. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนันต์ เกตุวงศ์. (2541). หลักและเทคนิคการวางแผน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แนวคิดเรื่องอำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท

The Concept of Power in the Perspective of Theravada Buddhism.

หยกสุริยะ อัครศรุตติพงศ์

Yoksuriya Akarasarutipong

นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

Scholar of Dhammasuksa Research Center

E-mail: yoksuriya1@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 17 พฤษภาคม.2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 พฤษภาคม.2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความมีอยู่ของอำนาจ และการใช้อำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า ตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมองว่า ความมีอยู่ของอำนาจนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับด้วยการแสวงหาผู้มีความสามารถ และมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครองด้วยการสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการควบคุมสังคมและต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ ได้อีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้จะมีมุมมองที่ไม่แตกต่างจากมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทมากนัก ในอัครคัมภีร์สูตรได้กล่าวถึง แนวคิดการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์ก่อเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด อันเป็นเหตุให้มีผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถที่ถูกเลือกแล้วมอบอำนาจให้ที่เรียกว่า ราชา และยอมรับว่าการมีอำนาจนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับโลก ส่วนการใช้อำนาจตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมีมุมมองว่าผู้ปกครองจะเป็นผู้ใช้อำนาจ แต่จะต้องมีคุณธรรมกำกับเสมอ ซึ่งผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมความดี รูปแบบการปกครองที่ประกอบด้วยความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่แนวคิดตะวันตกให้ความสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการใช้อำนาจโดยผ่านระบบการปกครองในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งระบบการปกครองเป็นเพียงเครื่องมือในการใช้อำนาจ หรือเป็นการสร้างอำนาจ และอำนาจนั้นสามารถนำมาใช้ได้ทั้งในด้านดีและด้านที่ไม่ดี ดังนั้น การใช้อำนาจจึงต้องมีหลักธรรมช่วยในการกำกับให้ผู้ปกครองใช้อำนาจไปในทางที่ควร พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักทศพิธราชธรรม อันเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับพระราชา หรือผู้ปกครองเป็นคุณธรรมที่สำคัญของนักปกครองที่ดี เพราะเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วสามารถจะนำพาบ้านเมืองทำให้เจริญรุ่งเรืองและเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง

คำสำคัญ: แนวคิด, อำนาจ, พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article purposes to study the existence of power and the use of power in the perspective of Theravada Buddhism. From the study, it implies that according to

the view of the western concept, the existence of power is related to the system of governance that the society accepts by seeking a talented and empowering ruler by creating rules and different regulations to use in the social control and the negotiation for the benefits with other groups as well. In this issue, there is not much indifferent view from the perspective of Theravada Buddhism. In the AggaññaSutta, it mentions the concept of the emergence of the world, and finally, gathering human beings into societies and the regime, causing to have a leader or ruler with abilities having been selected. Then, that person is empowered to be called a king, and accepted that having power is important for the world. But for the concept of using power in the western view, the perspective is that the ruler as the authority can be the power user, but always have his/her own virtue. A good leader has to have the knowledge, ability and virtue. The system of governance consisting of justice becomes what the western concept focuses on. The mentioned point is relevant to the concept of using power through the system of governance in the perspective of Theravada Buddhism. The system of governance is just a tool to use power or to create power. The power can be used in both good and bad sides; therefore, using power has to include the virtue also in order to directing the ruler using the power in an appropriate way. The Buddha had bestowed the ten-royal virtues as a crucial virtue for the king, or ten-rule virtues as an important moral principle for a good leader or rule. It is because when the virtue integrated into practices, it can lead the nation to meet the prosperity and cause good benefits for the people under the rule.

Keywords: concept, power, Theravada Buddhism.

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมเกิดจากการรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มใหญ่จนเกิดเป็นสังคมขึ้นมาเมื่อเกิดเป็นสังคมขนาดใหญ่มีบุคคลหลายประเภทมาอยู่ร่วมกัน สังคมนั้น ๆ ก็จะมีผลประโยชน์ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนเป็นเหตุให้มีการจัดตั้งระบบและสถาบันทางสังคมขึ้น เพื่อใช้ในการควบคุมดูแลคนในสังคม ให้อยู่อย่างสันติสุข จนทำให้เกิดเป็นสถาบันการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการคนในสังคม การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองนั้นทำให้เกิดผลประโยชน์ และอำนาจขึ้นจนกลายเป็นการต่อสู้แย่งชิงผลประโยชน์และอำนาจกัน เพื่อให้มีทำหน้าที่บริหารและควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม หากแต่ในสังคมขนาดเล็กและเรียบง่าย อาจไม่มีการจัดตั้งระบบและสถาบันการเมืองในรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน เช่น สังคมครอบครัว องค์การทางการเมืองถูกสวมครอบด้วยระบบเครือญาติการต่อสู้ทางการเมืองมักเป็นในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มและองค์การทางสังคม เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง การตัดสินใจได้ถูกกำหนดด้วยการเจรจาและการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการเกิดสังคมของมนุษย์ก็คืออำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะใช้ควบคุมและทำให้ผู้อื่นในสังคมยอมทำตามอำนาจที่ถูกกำหนดขึ้นทั้งที่มีความเต็มใจ หรืออาจไม่เต็มใจก็ตาม และทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงอำนาจในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการตัดสินใจเพื่อควบคุมระบบการผลิต การแบ่งปันทรัพยากร และผลประโยชน์อื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคม จะ

เห็นได้ว่าอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่มนุษย์ต้องการที่จะทำให้มีให้เกิดขึ้นกับตัวเองและพวกพ้อง ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเหตุผลที่ผู้เขียนต้องการจะทราบความมีอยู่ของอำนาจ และการใช้อำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จะมีลักษณะอย่างไร

ความหมายของอำนาจ

ในเบื้องต้น ผู้เขียนจะนำเสนอความหมายของคำว่า อำนาจ ซึ่งตามความในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้นจะหมายถึง สิทธิ เช่น อำนาจ อิทธิพลที่จะบังคับให้ผู้อื่นต้องทำตามไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตามหรือความสามารถบันดาลให้เป็นไปตามความประสงค์ เช่น อำนาจบังคับของกฎหมาย อำนาจบังคับบัญชา ความสามารถ หรือสิ่งที่สามารถทำ หรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เช่น อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 137) พร้อมถึงกำลัง พลัง เช่น อำนาจจิต อำนาจฝ่ายสูง อำนาจฝ่ายต่ำ ความรุนแรง เช่น ชอบใช้อำนาจ การบังคับบัญชา เช่น อยู่ใต้อำนาจ การบังคับ เช่น ขออำนาจศาล อำนาจบาตรใหญ่ หรือแม้แต่อำนาจที่ใช้ในทางขมขี้ เช่น ถือนำนาจบาตรใหญ่รังแกใคร ๆ ก็ได้ตามใจชอบ อำนาจมืด อันเป็นอิทธิพลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบเป็นต้นที่บังคับให้ผู้อื่นต้องยอมกระทำตาม หรือรวมถึงคำบัญชา ที่เป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจบังคับในการปกครอง การสั่งการตามอำนาจหน้าที่ หรือบัญชาการงานตามอำนาจหน้าที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 615)

อย่างไรก็ตาม อำนาจในมุมมองของนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์หลาย ๆ ท่านนั้นได้แสดงทัศนะที่แตกต่างกันดังนี้

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ในหนังสือศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่ว่า อำนาจ คือ พละกำลัง ความสามารถ สิทธิอำนาจ หรืออำนาจตามกฎหมายที่จะทำอะไร หรือสั่งให้ใครทำอะไร ประเทศหรือรัฐที่มีอำนาจทางทหาร หรือทางเศรษฐกิจ การที่ประเทศหนึ่งใช้การขู่ว่าจะใช้กำลังทหาร หรือทางเศรษฐกิจ เพื่อผลักดันให้อีกประเทศหนึ่งทำในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศอิรัก (วิทยากร เชียงกุล, 2543 : 193)

เดโช สนวนานนท์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับอำนาจไว้ว่า อำนาจ หรือ Power นั้นหมายถึง สิทธิ ความสามารถ และศักยภาพในการควบคุมกิจกรรมกล่าวกันเป็นภาษาการเมืองว่า การเมืองนั้นคือการแสวงหาอำนาจในการปกครองหรือการบริหารประเทศนั้นคือการแสวงหา ซึ่งสิทธิและศักยภาพในการควบคุมการบ้านการเมืองนั่นเอง (เดโช สนวนานนท์, 2547 : 291)

นักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์การเมืองชาวเยอรมันได้มองว่าอำนาจนั้นคือความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเขาให้ความหมายของคำว่า อำนาจ คือ ความเป็นไปได้ที่บุคคลหรือกลุ่มที่สามารถจะลู่ลวงตามเจตนาของตนได้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้ต่อต้านเจตนานั้นก็ตาม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องอำนาจตามทัศนะของแมกซ์ เวเบอร์นั้นจะเกี่ยวข้องกับเจตนา (intention) และความขัดแย้ง (conflict) โดยคำว่า เจตนา นั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงการที่คนที่ใช้อำนาจมีความตระหนัก มีการใช้เหตุผล รวมถึงได้คำนวณสถานการณ์ก่อนที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก่อน เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง ส่วนคำว่า ความขัดแย้งนั้น จะเกี่ยวข้องกับการขัดแย้งในการได้ผลประโยชน์ระหว่างคนสองคน คือ การที่ A มีอำนาจเหนือ B นั่นคือการที่ A สามารถมีชัยชนะเหนือการต่อต้านของ B ได้ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องอำนาจตามทัศนะดังกล่าว จึงเป็นแบบผู้ที่ใช้อำนาจมีความตระหนักในการต่อสู้เพื่อให้ได้มา ซึ่งผลประโยชน์และถ้าไม่ได้ก็สูญเสียในผลประโยชน์ของตน (พฤทธิสถาน ชุมพล และคณะ, 2546 : 269-270)

จากเนื้อความที่ยกมาอภิปรายข้างต้นนั้น สามารถสรุปความหมายของอำนาจได้ว่า ความหมายของอำนาจโดยภาพรวมนั้น ก็คือ การมีพลัง หรืออิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับหรือไม่บังคับก็ตาม ซึ่งพลังหรืออิทธิพลนั้นสามารถที่จะให้บุคคลหรือสังคมทั้งที่ยอมรับและไม่ยอมรับปฏิบัติตามโดยความเป็นธรรม แต่ในความหมายกว้าง ๆ นั้น อำนาจเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกภาคส่วนในโลกมาเป็นเวลานาน เกิดจากความกลัวในสวัสดิภาพและปลอดภัย กลัวอันตราย ความทุกข์ยากต่าง ๆ จะเกิดขึ้น ทำให้เกิดแรงด้วยความเชื่อถือศรัทธาและแสดงพฤติกรรมต้องกระทำตามโดยอิทธิพลที่มีผลบังคับนั้น อาจเป็นอำนาจที่มีทั้งผลดีและผลเลว อำนาจบางส่วนนั้นจะเกิดขึ้นจากบุคคลผู้นำคิดขึ้นมาเอง และบางอำนาจเกิดจากความเชื่อในเรื่องความดลบันดาลของพลังเร้นลับ พลังอำนาจทางศาสนา รวมถึงอำนาจของเทพเจ้า ด้วยเหตุนี้ การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจนั้นอาจเป็นไปได้ทั้งใช้อำนาจโดยความเป็นธรรม หรือใช้อำนาจโดยความไม่เป็นธรรม อันจะมีผลดีและผลเสียแตกต่างกัน

อำนาจตามแนวคิดตะวันตก

อำนาจเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยการสนับสนุนของกลุ่มคน การจัดตั้งกลุ่มและองค์กรสังคมนอกเหนือไปจากครอบครัวและเครือญาติ สังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกยังมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรทางสังคมที่มีใช้กลุ่มเครือญาติ (No kinship groups) ในรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มและองค์กรสังคมนักมีลักษณะพื้นฐานสำคัญ ๆ อย่างน้อย 4 ประการด้วยกัน คือ

- **ประการแรก** มีการกำหนดเงื่อนไขและคุณสมบัติของสมาชิก บุคคลบางประเภทอาจถูกจำกัดมิให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม

- **ประการที่สอง** สมาชิกภาพของกลุ่มหรือองค์กรวางอยู่บนพื้นฐานของเจตนารมณ์ และผลประโยชน์ร่วม

- **ประการที่สาม** กลุ่มหรือองค์กรมีรูปแบบและโครงสร้างแน่นอนชัดเจน

- **ประการที่สี่** สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีความรู้สึภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กร (พฤษวิธาน ชุมพล และคณะ, 2546 : 270)

ในสังคมดั้งเดิมและสังคมชนเผ่า การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสังคมนักจะออกมาในรูปของกลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) หรือสมาคม (association) ซึ่งสมาชิกมีเจตนารมณ์และผลประโยชน์ร่วมกันอย่างแน่นอนชัดเจน รูปแบบของกลุ่มหรือองค์กรสังคมนักที่พบเห็นได้บ่อยครั้งมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป 6 รูปแบบด้วยกัน คือ

- 1) กลุ่มร่วมวัย (age-sets)
- 2) สมาคมเฉพาะเพศ (unisex associations)
- 3) กลุ่มภูมิภาค (regional groups)
- 4) สมาคมชาติพันธุ์ (ethnic associations)
- 5) สมาคมนักรบหรือทหาร (military associations)
- 6) สมาคมลับ (secret associations)

สังคมขนาดใหญ่และสลับซับซ้อน รูปแบบของการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรสังคมนักย่อมมีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้น การรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรสังคมนักเริ่มมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น เช่น เกิดกลุ่มวิชาชีพหรือการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือสมาคมของคนที่มีอาชีพเดียวกัน เช่น สมาคมแพทย์ พยาบาล ทนาย สถาปนิก ครู ฯลฯ การจัดตั้งสมาคมก็หาเพื่อสนับสนุนการฝึกและ

การแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ การจัดตั้งสหภาพแรงงานของของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อรวมตัวกันเรียกร้องสวัสดิการ ค่าแรง และสร้างอำนาจต่อรองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของคนงานไปจนถึงการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง

ในทางมานุษยวิทยา เรามักแบ่งแยกรูปแบบของการจัดองค์กรทางการเมืองในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกออกเป็น 4 รูปแบบหลัก คือ

- **รูปแบบที่ 1** จะเป็นรูปแบบของกลุ่มในสังคมแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร ซึ่งมีวิถีชีวิตแบบอพยพเร่ร่อน และเก็บหาอาหารมักจะมีขนาดเล็ก อัตราความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ค่อนข้างต่ำ คือ 1 คนต่อพื้นที่ 5-50 ตารางไมล์ (J. Steward, 1995 : 125) จำนวนประชากรในกลุ่มจะถูกกำหนดโดยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและเทคโนโลยีการผลิตเป็นหลัก เรามักพบรูปแบบของการจัดองค์กรสังคมการเมืองในลักษณะเป็นกลุ่มขนาดเล็ก กลุ่มต่าง ๆ จะเดินทางอพยพเร่ร่อนที่พิกอาศัยเป็นการชั่วคราวอยู่อย่างกระจัดกระจายในอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง (E. R. Service, 1953 : 10) ตัวอย่างเช่น ชาวเอสกีโม ซึ่งในสังคมของชาวเอสกีโมนั้น หัวหน้ากลุ่มมักเป็นนักล่าสัตว์ผู้มีความชำนาญ มีวิจารณ์ฐาน และรู้จักตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ชาวเอสกีโมเรียกหัวหน้ากลุ่มว่า “อิซูไมทอค” (Isumaitok) ซึ่งแปลว่า “นักคิด” (he who thinks) หัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้เสนอแนะว่าเมื่อใดควรเริ่มออกล่าสัตว์ เมื่อใดควรย้ายถิ่นพำนักอาศัย จะแบ่งเนื้อที่หามาได้อย่างไร เป็นต้น หัวหน้ากลุ่มจึงเป็นเสมือนกับที่ปรึกษาอาวุโสผู้มีประสบการณ์ และได้รับการเคารพนับถือในภูมิปัญญาเท่านั้น

จากความหมายข้างต้น สามารถมองได้ว่า อำนาจตามทัศนะของรูปแบบแรกนี้ จะไม่มีความซับซ้อนมากนัก จะเห็นได้ว่า อำนาจจะอยู่ที่หัวหน้าของกลุ่มและการที่จะเป็นหัวหน้าได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการล่าสัตว์ หรือหาอาหารมาเลี้ยงคนในกลุ่มได้ เพราะเป็นสังคมแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร จากคำเรียกหัวหน้าว่า นักคิด ก็แสดงว่าต้องเป็นผู้มีความสามารถในการด้านให้คำปรึกษาชี้แนะคนในกลุ่มได้เป็นอย่างดี จึงจะเป็นที่เคารพนับถือของคนในกลุ่ม โดยนัยยะนี้ก็ต้องเป็นผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์มากที่สุดในกลุ่มนั่นเอง

- **รูปแบบที่ 2** คือ ชนเผ่า ในสังคมชนเผ่านี้มักมีการจัดองค์กรทางสังคมการเมืองในลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มขนาดเล็ก (band) กล่าวคือสมาชิกของเผ่ามักมีสภาพและฐานะค่อนข้างเท่าเทียมกัน ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้น และไม่มีการจัดองค์กรการเมืองอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามสังคมชนเผ่ามักเป็นสังคมที่มีวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมและ/หรือการเลี้ยงสัตว์ จำนวนประชากรภายในเผ่ามักมีจำนวนมากกว่ากลุ่มของสังคมล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร สังคมชนเผ่าชาวทิฟ (Tiv) ในไนจีเรีย (L. Bohannan and P. Bohannan, 1953 : 10) และชาวคาริโมจอง (Karimojong) ในยูกันดา (N. Dyson-Hudson, 1966 : 50) ยังมีการแบ่งแยกภายในออกเป็นตระกูล (lineage) ต่าง ๆ โดยแต่ละตระกูลจะมีที่ดินและอาณาเขตของตนเอง ผู้อาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูลทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความคิดเห็นหรือเป็นที่ปรึกษา การตัดสินใจร่วมกันของเผ่ามักจะกระทำโดย “คณะผู้อาวุโส” (council of elders)

ในสังคมชนเผ่า อายุเป็นเกณฑ์สำคัญในการจำแนกฐานะและสถานภาพทางสังคมของสมาชิก ผู้อาวุโสจะได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกของสังคม เพราะผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ มีภูมิปัญญา มีความเข้าใจในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และยังเป็นแกนกลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อเกิดกรณีพิพาทภายในหรือระหว่างตระกูล ผู้อาวุโสจะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการชดใช้ค่าเสียหายระหว่างคู่กรณี แม้ว่าผู้อาวุโสและกลุ่มผู้อาวุโสจะมี

บทบาทสำคัญในการตัดสินใจเพื่อส่วนรวม แต่ตระกูลที่มีฐานะร่ำรวย มีผู้สืบทอดขนาดใหญ่ และมีสมาชิกในตระกูลเป็นจำนวนมาก ย่อมสามารถอาศัยฐานทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์เชิงเครือญาติทางการแต่งงานกับตระกูลอื่น ๆ เป็นฐานสำหรับการสร้างอิทธิพลเหนือกระบวนการตัดสินใจของกลุ่มได้ สังคมชนเผ่าไม่มีการจัดวางตำแหน่งหัวหน้าหรือผู้นำและไม่มีการจัดตั้งองค์กรการเมืองอย่างเป็นทางการ กระบวนการทางการเมืองภายในเผ่าเป็นการเจรจาต่อรอง และการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างตัวแทนของตระกูลต่าง ๆ เป็นหลัก

- **รูปแบบที่ 3** คือ อาณาจักร ซึ่งอาณานิคมเป็นรูปแบบขององค์กรทางสังคมการเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มและชนเผ่าทั้งในด้านของพื้นที่ และจำนวนประชากรมีการจัดตำแหน่งผู้นำทางการเมือง หรือ “หัวหน้า” (chief) อย่างแน่นอนชัดเจน หัวหน้ามักมีหน้าที่หลักในการระดมและแจกจ่ายทรัพยากร สินค้า และการบริการ ทำหน้าที่จัดพิธีกรรม และเป็นผู้บัญชาการทหารไปด้วยในตัว องค์กรทางสังคมการเมืองแบบอาณานิคมพบมากในหมู่เกาะแถบแปซิฟิกตอนใต้ เช่น ฟิจิ (Fiji) ตาฮีตี (Tahiti) เป็นต้น (M. Sahlin, 1962 : 60) อาณาจักรแต่ละแห่งอาจเป็นการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ ชุมชนเข้าด้วยกัน แต่ละชุมชนจะมีหัวหน้าเป็นผู้นำการเมืองอย่างเป็นทางการ การบริหารจัดการและกระบวนการทางการเมืองของอาณานิคมจึงเป็นการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มหัวหน้า (council of chiefs) หรือผู้นำจากชุมชนต่าง ๆ

- **รูปแบบที่ 4** รัฐ คือ หน่วยทางการเมืองที่เป็นเอกเทศ ครอบคลุมชุมชนหลาย ๆ แห่งภายในอาณาเขตแห่งหนึ่ง มีรัฐบาลกลางซึ่งมีอำนาจในการบริหารงาน การเก็บภาษี การเกณฑ์แรงงานสำหรับการทำงานเพื่อส่วนรวมหรือการศึกษาสงเคราะห์ ตลอดจนมีอำนาจในการออกกฎหมาย การควบคุมบังคับใช้ และการลงโทษผู้กระทำความผิด สังคมรัฐ (State society) จึงเป็นสังคมขนาดใหญ่และซับซ้อน มีระบบการเมืองการปกครองส่วนกลาง มีโครงสร้างของระบบหรือสถาบันการเมืองที่แน่นอนชัดเจน ทั้งในด้านบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ และมีระบบราชการ (bureaucracy) ขนาดใหญ่ นอกจากนั้น รัฐยังทำหน้าที่ควบคุมดูแลความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐทำการผูกขาดสิทธิในการใช้กำลังและความรุนแรง มีการพัฒนาหน่วยงานและบุคลากรขึ้นมาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยโดยตรง เช่น กองทัพ ตำรวจ เป็นต้น (R. L. Carneiro, 1970 : 933)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า อำนาจนั้นมักจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการรวมตัวของคนในแต่ละสังคมยังมีการรวมตัวมากของผู้คนเท่าไร ก็จะมีอำนาจมากขึ้นเท่านั้น และจะมีการจัดระบบของอำนาจชัดเจนและเป็นระบบขึ้น การจัดช่วงชั้นทางสังคมจะเห็นว่าผู้คนที่จัดเป็นผู้มีฐานะทางสังคมในระดับสูงก็มักจะมีอำนาจสูงตามไปด้วย และลดลงมาตามลำดับซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวิวัฒนาการเกิดขึ้นของอำนาจทางรัฐศาสตร์ ด้วยเหตุผลดังกล่าว อำนาจจึงเป็นแรงที่อิทธิพลสามารถทำให้ผู้คนที่ต้องทำตามแต่จะเกิดขึ้นมาได้ต้องได้รับการยอมรับในความสามารถจนกว่าจะเป็นที่ยอมรับได้ และสามารถจะบันดาลให้ผู้คนในสังคมนั้น ๆ ให้มีความปลอดภัย มีความสุขความเจริญ จนกระทั่งยอมรับมอบอำนาจให้บุคคลที่มีความสามารถเป็นผู้นำแล้วยอมรับมีสมาชิกทำตามคำสั่งของผู้นั้นตามหน้าที่ตามกฎหมายและอำนาจจะเกิดขึ้นมาได้ต้องมีการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กร ผู้นำนอกจากมีอำนาจในกลุ่มของตนแล้วยังมีอำนาจที่จะต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย

ในส่วนของรัฐศาสตร์นั้นนับเป็นแนวคิดด้านการบริหารและปกครองที่ต้องอาศัยอำนาจของผู้มีอำนาจและใช้อำนาจกับผู้ต้องรับใช้อำนาจ เป็นการสร้างความสงบเรียบร้อย เป็นปกติสุขให้กับประชาชนและรัฐให้มีความคิดและเนื้อหาที่แตกต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างของแนวคิดที่นักปราชญ์ที่คิดว่า ควรจะต้องเป็นเช่นที่เขาคิดจึงจะดี เมื่อพิจารณาตามแนวคิดนี้ เห็นได้ว่ารัฐปรัชญา

ก็คล้ายกับจริยศาสตร์ เช่น ตัวอย่างที่กล่าวถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการปกครอง ได้แก่ การปกครองแบบ กษัตริยาธิปไตย ประชาธิปไตยเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งทฤษฎีทางจริยศาสตร์นั่นเองเพื่อ ชี้ให้เห็นชัดถึงทฤษฎีทางจริยศาสตร์ ขอยกตัวอย่างแนวคิดประโยชน์นิยมที่มีอุดมคติมีอุดมการณ์ว่า จะต้องเฉลี่ยความสุขที่สูงสุดให้แก่มนุษยชาติส่วนรวมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 1-3)

ปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) สังกัดอยู่กับวิชารัฐศาสตร์ (Political Science) ศาสนวิทยาก็มีปรัชญาศาสนา (Philosophy of Religion) เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ เป็นพัฒนาการของวิชาปรัชญา ในปัจจุบันวิชาปรัชญามีลักษณะเป็นสหวิทยาการมากขึ้น เพราะได้มีการพัฒนาไปสู่ปรัชญาสหวิทยาการการศึกษา (Interdisciplinary Philosophy of Studies and Courses) นอกจากนั้นแล้ว วิชาปรัชญายังมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องด้วยวิวัฒนาการ ของวิชาการต่าง ๆ ได้ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้กระทั่งเรื่องอำนาจการใช้อำนาจก็มีส่วนเกี่ยวพัน อยู่กับปรัชญาในการศึกษาวิจัยนี้จะได้นำปรัชญาในแต่ละยุคในรูปแบบของทฤษฎีของอำนาจจาก ภูมิภาคตะวันตก มีทฤษฎีทางการเมือง การบริหาร การปกครอง ของนักปราชญ์ตะวันตกยุคต่าง ๆ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 18-21)

ตามทัศนะของโสกราตีส นักปรัชญาเมธีชาวกรีกได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับอำนาจไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้ (Virtue is Knowledge) และกฎหมายเป็นอำนาจอธิปไตยของทั้งผู้ปกครองและถูก ปกครองจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งทฤษฎีคุณธรรม (Theory of Virtue) ของโสกราตีส ผู้ปกครองจะต้องมี ความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมความดี (Goodness) จากทัศนะดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่า โสกราตีสพยายามสร้างความคิดในทางสร้างสรรค์ (Conventional Ideas) และพยายามสอนการดำเนิน วิถีชีวิตในทางที่ถูกต้องดี (The Way of Life) จึงเป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ตัวเองเป็นอันมาก โดยถูก กล่าวหาและใส่ความว่า โสกราตีสชักชวนยุวชนที่เข้ามาเรียนปรัชญาไม่ให้ความเคารพเทพเจ้าของ ชาวเอเธนส์ และท้ายที่สุดโสกราตีสถูกจับเข้าคุกซึ่งโดยไม่มีการสอบสวน ถูกประณาม และถูกบังคับ ให้ดื่มยาพิษจนสิ้นชีพ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 28)

แนวคิดเรื่องอำนาจนี้ มีนักปรัชญาเมธีชาวกรีกอีกท่านหนึ่ง คือ เพลโต ได้แสดงทัศนะว่า ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่สูงที่สุดประการหนึ่ง เป็นอำนาจการปกครองที่นับว่าดีที่สุด คือ รูปแบบ การปกครองที่ประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งคำว่า คุณธรรมหรือ Virtue เป็นภาษากรีก มาจากคำว่า Arete ซึ่งหมายถึง ความมีคุณภาพชั้นเลิศ (Quality of Excellence) ซึ่งก็หมายถึง ความดี (Goodness) คือ อำนาจนั่นเอง และความรู้ (Knowledge) เกี่ยวข้องกับสติปัญญา (Intellect) และ จิตใจ (Mind) วิญญาณ (Soul) ความรู้มีอำนาจเหนืออัตตลักษณ์อย่างสำคัญ ความรู้จะทำให้เจตจำนง ของปัจเจกบุคคลมีระเบียบวินัย และจะทำให้ปัจเจกบุคคลเป็นคนมีคุณธรรม ซึ่งแนวคิดที่เพลโตได้ เสนอแนวคิดเสริมว่า ความรู้ที่สูงที่สุดนั้น คือ ความรู้ทางปรัชญา (Philosophy) เพลโต จึงเสนอให้นัก รัฐปรัชญาเป็นผู้ปกครอง ดังนั้น แนวคิดทางการเมือง การบริหารการปกครอง ตามทัศนะของเพลโต จะเน้นเรื่องความยุติธรรม ที่เรียกว่า Platonic Justice และหน้าที่ สำหรับความยุติธรรมตามแนว ความคิดของเพลโตนั้น หมายถึง ศีลธรรมมากกว่ากฎหมาย

ในบทนิพนธ์เรื่อง The Statesman and the Law ของเพลโตนั้น ได้เสนอแนวคิดรูปแบบ การปกครองไว้ 6 รูปแบบ คือ

1. Monarchy รูปแบบการปกครองที่ใช้หลักคุณธรรมเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครอง

2. Aristocracy รูปแบบการปกครองที่ปกครองด้วยการผสมผสานกันระหว่างชนชั้นสูงและโดยการใช้อำนาจอธิปไตย และการใช้หลักโภชนาการหรือความมั่งคั่งสมบูรณ์

3. Polity รูปแบบการปกครองที่ใช้รัฐธรรมนูญเป็นอำนาจ (มีประชาธิปไตย) มีลักษณะเป็นธรรมาธิปไตย

4. Tyranny รูปแบบการปกครองที่ใช้อำนาจบังคับ และเห็นแก่ตัว

5. Oligarchy รูปแบบการปกครองที่เป็นรูปแบบที่ละโมภโลภมากต่อทรัพย์สินเงินทอง

6. Democracy รูปแบบการปกครองที่ใช้หลักสมภาพ (Equality) เป็นอำนาจ และยึดหลักฟังเสียงส่วนมากคุ้มครองเสียงส่วนน้อย แต่หากเป็น Extreme Democracy ก็ยังไม่บริสุทธิ์มากขึ้น (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 28-30)

เพลโต นั้นจะมีความเชื่อมั่นในตัวผู้ปกครองที่เป็นราชาปราชญ์ เพราะเป็นผู้ที่กระหายที่จะได้รับความรอบรู้ทั้งหมดไม่ใช่เพียงแต่ส่วนใดส่วนหนึ่ง แต่เป็นผู้ที่ได้ลิ้มรสความรู้ทุกชนิดและอุทิศตัวให้การค้นคว้าหาความรู้ด้วยความกระหายอย่างไม่มีวันจบสิ้น ถ้าผู้ปกครองรัฐมีความฉลาดทำให้ประชาชนในรัฐฉลาดไปด้วย สิ่งนี้เองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งยิ่งใหญ่ เพราะนักปราชญ์ต้องการแต่ความรู้ ความยุติธรรม ความสวยงาม ความดีและนำรัฐไปสู่ความสงบสุขอันเป็นรัฐที่สมบูรณ์แบบ (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2523 : 10)

จากเนื้อความที่ยกมาอภิปรายข้างต้นนั้น ทำให้ทราบได้ว่า เพลโต มองว่า อำนาจจะต้องมาจากรัฐที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตของผู้คนดีขึ้น เป็นอุดมรัฐ (Republic) ตามทฤษฎีที่เขาต้องการแต่เมื่อสังคมและระบบการเมืองป่วน จึงต้องหาทางแก้ไขด้วยการปกครอง เป็นเรื่องของตกลงร่วมกันอย่างสมานฉันท์ เป็นเอกราช ผู้ใดควรปกครอง ผู้ใดควรจะเป็นผู้เชื่อฟัง ความต้องการแบบเรียบง่ายพอดี ๆ จะมีอยู่ในคนจำนวนน้อยที่มีเหตุผล ความยุติธรรมก็ถือเป็นเรื่องของการทำงานกันทำขององค์ประกอบต่าง ๆ ตามความเหมาะสมทางธรรมชาติของแต่ละบุคคลในรัฐ นั่นคือต่างคนต่างทำหน้าที่ ไม่ก้าวภายในสิทธิ์หน้าที่ของผู้อื่น ซึ่งเป็นความไม่ถูกต้องยุติธรรม คนจึงต้องทำหน้าที่ถนัด จึงจะทำให้รัฐเป็นสังคมดีขึ้นได้

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า การใช้อำนาจตามแนวคิดของปราชญ์ตะวันตกนั้น จะอาศัยระบบการปกครองเป็นหลักในการใช้อำนาจ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การปกครองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจ และเป็นช่องทางที่จะสามารถใช้อำนาจนั้น เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สำคัญ คือ ผู้ปกครองที่มีอำนาจในขณะนั้นว่าจะใช้อำนาจไปในทิศทางใด ด้วยเหตุนี้ เพลโตจึงให้ความสำคัญและยกย่องผู้ปกครองที่ฉลาดและยุติธรรมจะสามารถนำเอาความดีมาสู่สังคมที่เรียกว่าราชาปราชญ์ หรือกษัตริย์นักปราชญ์ ผู้ปกครองมีความสุขก็ต่อเมื่อประชาชนมีความสุข ผู้ปกครองจะต้องเตรียมตัวและเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อประโยชน์สุขของประชาม และผู้ถูกปกครองต้องเชื่อมั่นในสติปัญญาของผู้ปกครองด้วยเช่นกัน

ความหมายของอำนาจตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท

การกล่าวถึงอำนาจตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น อาจจะกล่าวได้หลายแง่หลายมุมมอง ขึ้นอยู่กับว่าจะมองอำนาจนั้นไปในลักษณะของความหมายหรือการใช้อำนาจในการปกครองหมู่คณะ เพื่อความเป็นระเบียบและความสันติสุขในสังคมที่อยู่ร่วมกัน จะเห็นว่าอำนาจในคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท จะมีกล่าวไว้มากมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังเช่นพระพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า วโส อัสสริย โลก ซึ่งแปลความว่า “อำนาจเป็นใหญ่ในโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/212/60)

อย่างไรก็ตาม เมื่อถือเอาตามตัวหนังสือ คำนี้แปลว่า “อำนาจย่อมเป็นใหญ่ในโลก” คำว่า “วโส” ซึ่งแปลว่าอำนาจนั้น อรรถกถาจำกัดความหมายไว้ว่า วโส อาณาปัตตนะ “ความเป็นไปได้แห่งการใช้ อำนาจ” แต่เนื่องจากคำว่าอาชญา หรืออำนาจ ในภาษาบาลีนั้น ย่อมหมายถึงการบังคับ เพราะฉะนั้น จึงแปลเป็นไทยได้ชัด ๆ ลงไปว่า “ความเป็นไปได้แห่งการบังคับให้ทำตาม นั้นเรียกว่าอำนาจ” ด้วยเหตุนี้ คำว่าอำนาจนั้นจะหมายถึงอำนาจของอะไร คำตอบก็มีแต่ว่าสิ่งใดบังคับได้หรือให้บังคับได้ สิ่งนั้นเรียกว่าอำนาจทั้งนั้น จะเป็นอำนาจกำลังกาย กำลังอาวุธ กำลังความคิด คำพูด หรืออำนาจทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางทหารหรืออะไรก็ตามหรือแม้ที่สุดแต่อำนาจของกิเลสที่บังคับคน ๆ นั้นให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ส่วนตัวเขาผู้เดียวก็ตาม นี้เรียกว่า “อำนาจ” ในที่นี้ทั้งสิ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2511 : 221)

ในคัมภีร์สูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย พระสัมมาพุทธเจ้าได้ทรงตอบปัญหาของเทวดาตนหนึ่ง ซึ่งได้เข้ามาทูลถามปัญหาเกี่ยวกับอำนาจมีใจความดังนี้ “กัสิ อสสรีย โลก กัสิ ภณทานมุตตม กัสิ สตถมล โลก กัสิ โลกสมิมพพุทฺธิ แปลเอาความหมายได้ว่า อะไรเป็นใหญ่ในโลก? อะไรเป็นยอดสุดของภณทะ? อะไรในโลกนี้จะเปรียบกันได้ดีกับขัสนิมของอาวุธ? และอะไรเป็นตัวเสนียดในโลก? ภายหลังจากเทวดาทูลถามปัญหา พระองค์ได้ตรัสตอบว่า “อำนาจเป็นใหญ่ในโลก ผู้หญิงเป็นยอดสุดของภณทะ ความโกรธเป็นของที่เปรียบกันได้ดีกับขัสนิมของอาวุธ และพวกโจรเป็นเสนียดในโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/211/60)

จากพุทธดำรัสนี้สามารถเข้าใจได้ว่า ในโลกนี้สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดก็คืออำนาจ ซึ่งตามความหมายของชาวโลกทั่วไปย่อมเข้าใจได้ว่า หมายถึง อำนาจบังคับของกฎหมาย อำนาจบังคับบัญชา อำนาจศาล อำนาจข่มขู่ซึ่งแก่ที่บังคับให้ผู้อื่นต้องยอมทำตาม ซึ่งอำนาจมีทั้งผลดีและรวมถึงอำนาจกำลังทางกาย กำลังอาวุธ กำลังความคิด คำพูด หรืออำนาจทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางทหารหรืออะไรก็ตาม หรือแม้ที่สุดก็คืออำนาจของกิเลสที่บังคับคน ๆ นั้นให้ทำอย่างอำนาจของกิเลสต้องการ

ตามความหมายในพจนานุกรมบาลี-ไทย ได้แสดงไว้โดยสังเขปดังนี้ “วส (ป.) ผู้อยู่ในอำนาจ วส (ป.)อำนาจ = ความเป็นใหญ่ ความสามารถ กำลังความปรารถนา ความตั้งใจ วส (ป.) ความเป็นแห่งบุคคลอยู่ในอำนาจ ความเป็นผู้อยู่ในอำนาจ (อายุตตดา) (พันตรี ป.หลงสมบุญ, 2544 : 637)

จากข้อความที่ยกมาดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าความหมายของอำนาจนั้นโดยรวม ก็คือ การมีพลังหรืออิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับหรือไม่บังคับก็ตาม ซึ่งพลังหรืออิทธิพลนั้นสามารถที่จะให้บุคคลหรือสังคมทั้งที่ยอมรับและไม่ยอมรับปฏิบัติตาม

การเกิดขึ้นของอำนาจตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท

ตามคติโลกอำนาจนั้นจะเกิดขึ้นจากการได้เป็นผู้ปกครอง ได้เป็นผู้บังคับบัญชาผู้อื่นนั้น สิ่งสำคัญที่เป็นเครื่องมือของผู้นำก็คืออำนาจในการบังคับบัญชา เพื่อให้คนอื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เรื่องอำนาจและที่มาของอำนาจต่าง ๆ มีแนวคิดทฤษฎีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดของนักวิชาการที่สนใจค้นคว้าในด้านนี้ แต่ในส่วนของพุทธศาสนาเถรวาท ได้มีกล่าวถึงการเกิดขึ้นของอำนาจไว้ ดังนี้

ตามที่คุณเขียนได้ ยกเอาพุทธภาษิตบทหนึ่งที่ได้กล่าวถึงอำนาจไว้ว่า “วโส อัสสรีย อำนาจย่อมเป็นใหญ่ในโลก” ขึ้นมาอ้างนั้น เพื่อให้มองเห็นว่า อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับกันว่าเป็นใหญ่ในโลก และอำนาจสามารถสร้างให้เกิดขึ้นในตนได้เช่นกัน อาจเกิดขึ้นจากตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละคน แต่อำนาจนั้นควรประกอบด้วยธรรม ซึ่งแต่ละคนก็ย่อมจะมีอำนาจที่แตกต่างกันไป ตามหลักพุทธศาสนา

เถรวาท ที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต พลสูตร (อง.อฏฺฐก. (ไทย) 23/117/198) ได้แบ่งอำนาจหรือกำลัง (พลัง) ของคนไว้เป็น 8 ประเภท ด้วยกันดังนี้ คือ

1. รุณณพลา ทารกา	ทารกมีการร้องไห้เป็นกำลัง
2. โกธพลา มาตุคาม	สตรีมีความโกรธเป็นกำลัง
3. อาวุธพลา โจรา	โจรมีอาวุธเป็นกำลัง
4. อิสสริยพลา ราชาโน	พระราชามีอิสริยะ (ความเป็นใหญ่) เป็นกำลัง
5. อุชมตตพลา พาลา	คนพาลมีการเพ่งโทษผู้อื่นเป็นกำลัง
6. นิชมตติพลา ปณฺธิตา	บัณฑิตมีการไม่เพ่งโทษเป็นกำลัง
7. ปฏิสงฆานพลา พหุสสตา	ผู้สดับมากมีการพิจารณาเป็นกำลัง
8. ขนฺติพลา สมณพราหมณา	สมณพราหมณ์มีความอดทนเป็นกำลัง

จากข้อความที่ยกมาจากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า คนแต่ละประเภทรู้ว่า ต่างก็มีกำลังไม่ได้แตกต่างกัน ซึ่งการแสดงกำลังนั้นก็ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังเพื่อให้เกิดประโยชน์ในสิ่งที่ตนเองต้องการ ต่างกันที่วิธีการที่จะแสดงกำลังออกมานั้นย่อมไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบริบทของสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น ทารกไม่สามารถที่จะอย่างอื่นได้นอกจากการร้องไห้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทารกสามารถกระทำได้ในสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น แต่การแสดงออกซึ่งกำลังของทารกนั้นย่อมได้ผลที่หวังไว้ คือ บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ย่อมหันมาให้ความสนใจว่า ทารกต้องการอะไร เหตุใดจึงร้องไห้ เมื่อทารกได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็ย่อมหยุดร้องไห้เช่นกัน เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงกำลังของแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามแต่ละสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการปกครองซึ่งจะปรากฏอยู่ในข้อที่ 4 ของพลสูตร ความว่า “อิสสริยพลา ราชาโน พระราชามีอิสริยะ (ความเป็นใหญ่) เป็นกำลัง” ซึ่งตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของการปกครองไว้ในอัครัญญสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/51-72/71-88) ซึ่งมีใจความเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์จนเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด และในสังคิยสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอำนาจไว้ 3 ประเภท คือ 1) อัตตานิธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ 2) โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ และ 3) ธรรมานิธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับนัยเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในอัครัญญสูตรนี้ ก็จะสามารถจำแนกระบบการเมืองและลักษณะของผู้ปกครองรัฐได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ปกครองรัฐแบบมหาชนสมมติ อันสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตย หรือโลกาธิปไตยที่ยึดถือโลกเป็นใหญ่
2. ผู้ปกครองรัฐแบบกษัตริย์ อันสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองแบบ อัตตานิธิปไตยที่ยึดถือตนเป็นใหญ่ เป็นรูปแบบของลัทธิเผด็จการหรืออำนาจนิยมแบบต่าง ๆ จะสามารถจัดอยู่ในประเภทลัทธิทางการเมืองกลุ่มนี้
3. ผู้ปกครองรัฐแบบราชา อันสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองแบบ ธรรมานิธิปไตยที่ยึดถือธรรมเป็นใหญ่ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2544 : 46-49)

การปกครองนั้นตามคิดของโลก ต่างก็มีความเชื่อกันว่าจะสร้างอำนาจให้เกิดขึ้นได้ แต่อำนาจนั้นก็เหมือนดาบสองคมที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นและนำไปทำลายล้างทำให้เกิดผลเสียได้เช่นกัน ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ ในพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปกครอง ซึ่งเรียกว่า หลักทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็น

คุณธรรมจำเป็นสำหรับพระราชา หรือผู้ปกครอง เพราะความผาสุกของสังคมจะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองว่าจะปกครองในลักษณะใด นับเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้นำ เป็นหลักธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน คุณสมบัติของนักปกครองที่ดีสามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน ซึ่งมีอยู่ 10 ประการ คือ ทาน ศีล ปริจจาคะ อาชวะ มัทวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ชันติ และอวิโรธนะ (ขุ.ชา. (ไทย) 28/240/62)

กล่าวโดยสรุป อำนาจตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเกิดขึ้นจากหลายส่วนด้วยกัน แต่ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการปกครองที่มีหลายระบบเช่นกัน แต่สิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่ระบบการปกครอง แต่อยู่ที่ผู้ปกครองมากกว่า ซึ่งถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมก็สามารถที่จะสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับประชานิคม นั้น ๆ แต่ถ้าผู้ปกครองไม่มีคุณธรรมก็จะทำให้เกิดความไม่สงบสุขในประชานิคมนั้นทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคม ความไม่สงบสุขก็ย่อมเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนาเถรวาทจึงมองว่าผู้ปกครองที่ดีต้องมีคุณธรรมอันเป็นหลักคุณธรรมที่มีในจิตสำนึกของแต่ละบุคคล การจะมีจิตสำนึกในเรื่องของคุณธรรมมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นนำหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลมากน้อยเพียงใดด้วยเช่นกัน ดังนั้น การใช้อำนาจจึงต้องมีหลักธรรมกำกับเสมอ เพราะแต่ละคนนั้นต่างมีอุปนิสัยและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป จึงจำเป็นที่จะต้องให้มีหลักธรรมช่วยในการปฏิบัติ และใช้ในการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและยังเป็นสิ่งที่คอยควบคุม หรือคอยตักเตือนให้แต่ละคนนั้นทำหน้าที่ให้เป็นไปด้วยดีอีกด้วย

อำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท

จากประเด็นที่ผู้เขียนต้องการหาคำตอบที่ตั้งไว้ข้างต้นนี้มีอยู่สองประเด็นหลัก ๆ คือ

ประเด็นแรก ความมีอยู่ของอำนาจ ตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมองว่า อำนาจนั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการรวมตัวของคนเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นชุมชน หรือเมืองขนาดใหญ่ มีระบบสังคมที่ชัดเจน มีการจัดระบบช่วงชั้นทางสังคมจะเห็นว่าผู้คนที่จัดเป็นผู้มีฐานะทางสังคมในระดับสูงก็มักจะมีอำนาจสูงตามไปด้วย ซึ่งการเกิดขึ้นของสังคมนั้นจะทำให้จำเป็นจะต้องมีการหาคนที่มีความสามารถขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง และคนในสังคมก็จะมอบอำนาจให้เพื่อใช้ในการกำหนดกฎเกณฑ์ในการควบคุมสังคมให้มีความปลอดภัย มีความสุขความเจริญ เมื่อสมาชิกของสังคมทำตามคำสั่งตามกฎระเบียบของผู้ปกครองที่ได้กำหนดขึ้นมานั้น อำนาจจะเกิดขึ้นตามมาจากการทำงานที่ที่ได้รับมอบหมาย และผู้นำนอกจากมีอำนาจในกลุ่มของตนแล้วยังมีอำนาจที่จะต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย ประเด็นนี้จะไม่แตกต่างจากมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทที่ได้กล่าวไว้ในอัครคัมภีร์สูตรถึงแนวคิดการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์จนเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด นำไปสู่การมีระบบการปกครองที่หลากหลายอันเป็นเหตุให้เกิดอำนาจขึ้นกับผู้ที่มีความสามารถถูกเลือกให้เป็นผู้ปกครอง ที่เรียกว่า ราชา ดังมีพุทธพจน์ปรากฏในพลสูตร ความว่า “อิสริยพลา ราชานो พระราชามีอิสริยะ (ความเป็นใหญ่) เป็นกำลัง” และยอมรับว่า การมีอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับโลก เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการและพยายามที่แสวงหาเพื่อให้ได้มา

ประเด็นที่สอง การใช้อำนาจ ตามทัศนะของตะวันตกนั้น มองว่าการใช้อำนาจนั้นผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจจะต้องมีคุณธรรมกำกับเสมอ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมความดี รูปแบบการปกครองที่ประกอบด้วยความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่แนวคิดตะวันตกให้ความสำคัญ โดยเฉพาะเพลโตจะมุ่งเน้นเรื่องความยุติธรรมให้ความสำคัญศีลธรรมมากกว่ากฎหมาย ซึ่งแนวคิดนี้จะมีความสอดคล้องกับแนวคิดการใช้อำนาจโดยผ่านระบบการปกครองในมุมมองของ

พุทธศาสนาเถรวาท ระบบการปกครองเป็นเพียงเครื่องมือในการใช้อำนาจ หรือเป็นการสร้างอำนาจ และอำนาจนั้นสามารถนำมาใช้ได้ทั้งในด้านดี และด้านที่ไม่ดี ด้วยเหตุนี้ การใช้อำนาจจึงต้องมี หลักธรรมช่วยในการกำกับให้ผู้ปกครองใช้อำนาจไปในทางที่ดีมีประโยชน์ต่อคนหมู่มาก พระพุทธเจ้า ได้ทรงประทานหลักหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับพระราชาหรือผู้ปกครอง เพราะระดับของความสงบสุขของคนหมู่มากจะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับผู้ปกครองนั้น ๆ ว่าจะปกครองในลักษณะใด นับเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ปกครอง เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของนัก ปกครองที่ดี ซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วสามารถจะปกครองบ้านเมืองทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้ อยู่ใต้ปกครองได้อย่างแน่นอน

สรุป

จากการที่ได้อภิปรายมาข้างต้นนั้น ตามแนวคิดของตะวันตกนั้นอำนาจจะต้องมีการอาศัย ระบบการปกครองเป็นหลักในการสร้างให้เกิดขึ้นรวมถึงการใช้อำนาจ หรืออีกนัยยะหนึ่งอาจจะกล่าว ได้ว่า การปกครองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจ และเป็นช่องทางที่จะสามารถใช้อำนาจนั้น เพื่อให้ เกิดผลตามที่ต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองที่มีอำนาจใน ขณะนั้นว่าจะใช้อำนาจไปในทิศทางใด แต่ก็ได้นักปรัชญาเมธีชาวกรีกที่ได้เสนอว่า ผู้ปกครองที่ดีนั้น จะต้องมีความดีและความยุติธรรมช่วยในการใช้อำนาจ จึงจะทำให้การใช้อำนาจนั้นเป็นไปเพื่อ ประโยชน์สุขของประชาคมหมู่มากได้

สำหรับแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท ก็มีมุมมองที่ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ซึ่งยอมรับใน ความสำคัญของอำนาจว่า เป็นสิ่งที่ชาวโลกต้องการและมีความสำคัญ และได้แสดงให้เห็นว่า อำนาจ (พลัง) นั้นมีอยู่ในตัวของคนหลายประเภท ตั้งแต่ทารก สตรี โจร พระราชา คนพาล บัณฑิต และสมณ พราหมณ์ แต่จะมีลักษณะการใช้อำนาจที่แตกต่างกันไปตามฐานะ แต่ผู้เขียนมุ่งเน้นในแนวคิดของการ ปกครองอันเป็นของพระราชา หรือผู้ปกครอง แม้ว่ารูปแบบการปกครองจะเป็นแบบใดก็ตาม สิ่ง สำคัญที่สุดก็คือผู้ปกครองจะต้องมีธรรม เพราะการให้ผู้ปกครองที่มีธรรมมาเป็นผู้ดำเนินการปกครอง เพื่อให้ประชาชนมีธรรม ดีกว่าที่จะให้ประชาชนทั้งหมดมีธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ผู้ปกครองที่ ดีย่อมจะทำให้ประชาชนผู้ใต้ปกครองดีตามไปด้วย

บรรณานุกรม

- เดโช สวานานนท์. (2547). พจนานุกรมศัพท์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลก กว้างจำกัด.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2537). รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ป. หลงสมบุญ, พันตรี. (2544). พจนานุกรมมคอ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักเรียนวัดปากน้ำภาษี เจริญจัดพิมพ์.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน (ผู้แปล). (2523). อุตรรัฐ (The Republic). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2511). ชุมชนข้อคิดอิสระ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- พฤทธิสถาน ชุมพล และคณะ. (2546). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. (2534). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.
- วิทยากร เชียงกูล. (2543). อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2544). “ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา”. เราคิดอะไร. ฉบับ 130 พฤษภาคม.
- E.R. Service. (1962). Primitive Social Organization: An Evolutionary Perspective. New York: random.
- J.Steward. (1995). Theory of Change. Urbana: University of Illinois Press.
- L.Bohannan and P.Bohannan. (1953).The Tiv of Central Nigeria. London: International African Institute.
- M. Sahlins. (1962). Moala Culture and Nature on a Fijian Island. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- N. Dyson-Hudson. (1966). Karimojong Politics. Oxford: Clarendon Press.
- R.L. Carneiro. (1970). “A Theory of the Origin of the State”. Science 20: 933.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้นิพนธ์บทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้นิพนธ์บทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์บทความในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์

1. บทความที่ผู้นิพนธ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้นิพนธ์บทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัครหรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้นิพนธ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารชัยภูมิปริทรรศน์ ก่อนการตีพิมพ์และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารชัยภูมิปริทรรศน์แล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารชัยภูมิปริทรรศน์กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวา กับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ครบเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า
กระดาษ ขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1
แผ่น ส่งถึง กองบรรณาธิการวารสารชัยภูมิปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เลขที่ 97 หมู่ที่ 14 บ้าน
โนนเหลื่อม ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000 โทรศัพท์ 082-134-1049, 082-
443-9987

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ phayalae@mcu.ac.th

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะ
ดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน